

Alapította: Heimler Károly

Kiadja:
a Győr-Sopron megyei Lapkiadó Vállalat

Szerkesztő bizottság:

CSIKÓS GYÖRGY, DOMONKOS OTTO, ERDÉLY SÁNDOR, FÁBJÁN LAJOS, FEKETE FERENC,
FRIEDRICH KÁROLY, GÁL JÁNOS, GUNDA MIHÁLY, GYULAY ZOLTÁN, HARACSI LAJOS,
HILLER ISTVÁN *titkár, technikai szerkesztő*, HORVÁTH JÓZSEF, HORVÁTH ZOLTÁN, KELÉNYI
FERENC *olvasó szerkesztő*, PINTÉR FERENC, PRÖHLE JENŐ, RÉTHLY ENDRE, SIMON JÁNOS,
TÁRCZY-HORNOCH ANTAL, VENDEL MIKLÓS, VERBÉNYI LÁSZLÓ, WINKLER OSZKÁR,
ZÁRAI KÁROLY

Szerkeszti:
MOLLAY KÁROLY

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kovács József László: Emblematika, hieroglifika, manierizmus
(Fejezetek Lackner Kristóf művészi világából) II. rész**

**Kovács József László: Emblematika, hieroglifika, manierizmus
(Fejezetek Lackner Kristóf művészi világából)
II. rész**

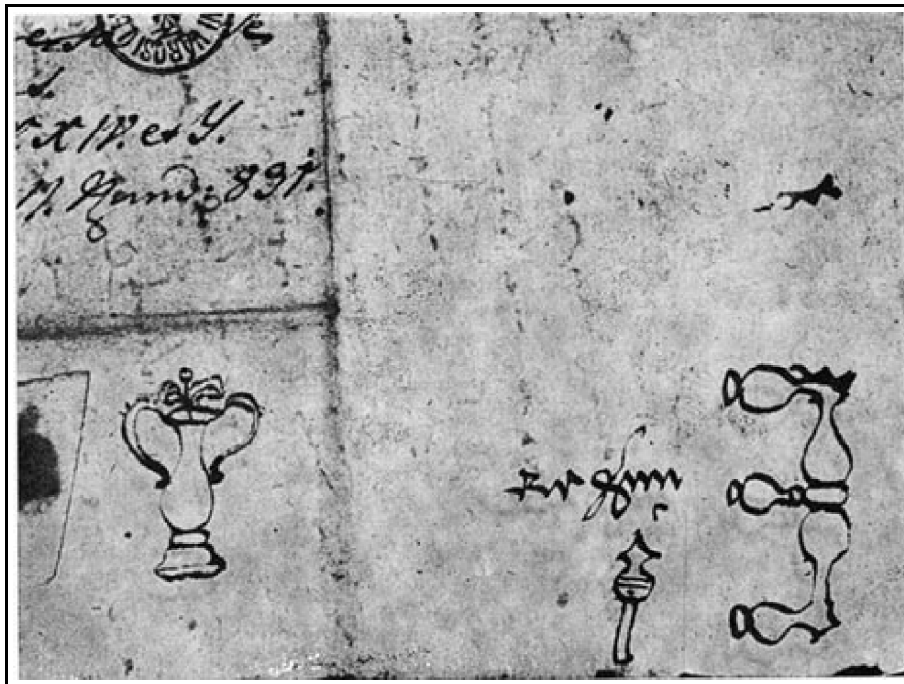
5. Az emblematikus művek számbavétele nyomán és Lackner Kristóf megjegyzései alapján tehát a magyar művészettörténet immár nem három, hanem ötvenöt metszetről mondhatja el, hogy azok a későreneszánsz író saját alkotásai. Ezek eddig is tények voltak, Lacknert az eddigi irodalom is író volta mellett polihisztorként, ötvösként, rézmetszőként is emlegette, a hiteles metszetek „megszaporodása” – valójában csak a művek ismerete alapján történő számbavétele – mindenképpen jelentős művészettörténeti esemény is. Még jelentősebbnek érezzük Lackner Kristóf szokatlan lelőhelyről előkerülő, eddig teljesen ismeretlen rajzait. A rokonszenves egyéniség tollrajzaiból eddig egyetlen darabot sem ismertünk, bár kétségtelen volt, hogy jól rajzolt.

Még különösebb, hogy a most megkerült rajzok Lackner hivatali tevékenysége során keletkeztek. Azt a világfit, aki szenvedélyes jogi erudícióval – és talán még több macchiavellista ötlettel – verekedett és vesztegetett a prágai udvarban, a tárnokszéken, a kancellárián és a pozsonyi országgyűlésen, mérhetetlenül fárasztották a tiszteletre méltó tanács és a tiszteletre méltó nagytanács jellegében azonosan ismétlődő

apró-cseprő, ügyes-bajos kívánságai.

Bármennyire is érdeklődő arccal bizonygatta, hogy figyel a belvárosi háziurak ereszcsergási pereire vagy áremelésért bevádolt céhmesterek mentegetőzésére, mégis kétfelé figyelt. Amíg látszólag jegyzeteket készített a peres ügyekről, valójában bájos tollrajzok bújtak elő tolla alól, és kerültek az előtte fekvő ügyiratokra. A rajzok forrásvidékét könnyen meghatározhatjuk. A kis manierista alkotások mestere csak olyan valaki lehetett, aki ismerte a kortárs vagy egy-két nemzedékkel előbb élt európai mestereket. Aki a soproni rajzokat készítette, annak ismernie kellett Leonardo da Vincit vagy karikatúráinak követőjét. Giuseppe Arcimboldot, az olasz születésű német művészt, kit II. Rudolf emelt művészetéért birodalmi gróffá. Látnia kellett azokat a növényekből, gyökerekből, gyümölcsökből összerakott tájképeket, fejjel kombinált fantasztikus tájait, melyeket Rudolf úgy szeretett, s melyeket a szürrealisták századunkban újra felfedeztek. A soproni tollrajzok mesterétől nem volt messze Parmigianino manierista világa sem, a hosszú nyakú Madonnák, a konvex tükörben megjelenő, torzított kezű ifjú portréja követendő példa volt számára.

A rajzok mestere nem lehetett más mint Lackner Kristóf, aki mindezt, követőket és kortársakat is, láthatta németországi, olaszországi éveiben, sőt Prágában 1602-ben a kis sikerrel intézett, Pethe Márton győri püspök elleni pereknél is neki volt legtöbb haszna: megismerkedett az európai manierizmus egyik 98székvárosával, és nagyon valószínű, hogy a Rudolf-féle kincstár és képtár (Kunstammer) műalkotásaival és ritkaságaival is.⁴

9. kép. Reneszánsz kancsóterv

E stilsztikai érvekhez járul az is, hogy a rajzok csak Lackner hivatali ideje alatt keletkezett iratokon található, sem előbb, sem később. Az egyik okmányra jelmondataiból is felrajzolt egyet gondos kancelláriai írással: *Fiat voluntas tua* (idézet a Miatyánkból); Sallustius Iugurtha-jából való (10. fej.) a másik szállóige: *Concordia parvae res crescunt*. Nem tudjuk egyelőre az alábbi mondás forrását: *Non in una sede morantur maiestas et amor* (2. sz. rajz). A hold, egyben az emberi sors változékonyságára is utal

két szállóige: *Crescit, decrescit constans consistere nescit*, illetőleg *Lusus fortunae variatur imaginis lunae* (11. sz. rajz): ezek eredte is ismeretlen. Az iratokon található többi jegy is a rajzok lackneri eredetét igazolja. A soproni ferencesek egyik kérelmükben a kolostorba beszállásolt császári katonák kihelyezését kérték. Írónk néhány emlékeztető szót vázolt fel erre az iratra tizedről, ágyúról, a vámból katonáknak járó 3 solidusról, de melléje könnyű kézzel fantáziacímert rajzolt, a címerpajzson egymásra bújó hattyúk vagy gémekek állnak,ilyent akárhányat a közeli Fertő tavon is láthatott. A címert hat sorban élére állított négyzögből állította össze, a másodikban máltai kereszt, középpütt ötvösdísz (gombterv?).

Manierista jellegű a címert záró, virágot, gyümölcsöt egyesítő bokréta s abból a kinövő fűzfaágyszerű tolldísz. Ezekre a bokréta díszekre, azok rejtett értelmére különösen szükséges figyelni, mert azok egyben egy (nálunk más 99 művésznél ki nem alakult) manierista játékot is megőriztek, a díszekből a figyelmes szemlélő előtt Arcimboldo módjára egy-egy szörnyarc is kirajzolódik. Művészünk hol virágból, levélből rajzolja, rakja ezeket össze, hol pedig tollak formálnak ki nagy haját, elágazó bajszt és szakállt.

Rajzol más fantáziacímert is, ezek mellé saját nemesi címerét is megörökíti. Hullámozó vízből nő ki a címert felező nád, melyet balról rák, jobbról hattyú érint. Joachim Camerarius nürnbergi patrícius (1534–1598) emblematikájában vízen úszó hattyú a költőket és a költészetet dicséri, a nád a hajlékony szívósság jelképe („hajlunk, de nem törünk meg”, ez az embléma jelmondata), a rák ugyancsak Camerariusnál nem maradiságot, hanem a megdöntött haladást, egy másik emblémában pedig a forgékonyságot jelenti. Lackner címere ezek szerint a tulajdonos, írói voltának és jogi ismereteinek a jelképe, jelentése: író vagyok és jogtudós. Címermezőben szakállas férfiarcot őrzött meg egy másik rajz, melynek manierista ihletése ugyan kétségtelen, de szinte arra az ismert későközépkori Szent János fejre emlékeztet, mely a tájói templom roncsaiból Divald Kornél buzgalma nyomán került a besztercebányai múzeumba⁵ (Divald Kornél: Magyarország csúcsíveskori szárnyasoltárai II. 6–7.1, Bp. 1911.).

10. kép. Lackner Kristóf címere

Ilyen középkor-ismeret alakítja részben hitelessé, részben jelképpé egy Bécs közeléből, Hernalsból menekült evangélikus prédikátor arcképét, aki bizonyára segélyért supplikált a soproni polgármesternél.

A címerbe rajzolt fej mellett is találunk féllábon álló darut, az emblematikában ez az éberség jelképe. Hiteles megfigyelésből fakadnak azok az állatrajzok is, melyeken szájuknál felakasztott halakat, lábuknál felfüggesztett nyulakat örökít meg. Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy ezek a tollrajzok Lackner személyes élményei, hisz elsőnek ő emelt Sopronban a középkori városfalakon kívül olvasóházat, így akár halászhatott a kis ház közelében folyó Ikva patakban, vagy vadászhatott a ház mögött domboruló Bécsi-dombon. De valóságos mókások, nyulak ugráltak Lackner fantáziaágain is, melyek azt mutatják, hogy alkotójuktól nincs távol az a természetszeretet, mely Albrecht Dürert is a természet apró élőlényeit megörökítő megfigyelésekre indította. Kupolás, tornyos reneszánsz templom is akad a rajzok közt, jellege szerint leginkább az olaszországi évek késői emlékképének tartom.

Ezekre a rajzokra a XVII. század első harmadának abban a soproni levéltári [100](#)anyagában találtam, melyet Lackner-monográfiámhoz feldolgoztam. E korszakból származó magyarországi rajzunk rendkívül ritka, szinte nincs is. Már ez is arra ösztönözheti a korszak művészettörténészeit, hogy további rajzok reményében a teljes soproni iratanyagot átnézzék Lackner működése időszakából, 1600 és 1631 között. Nagyon valószínű, hogy a felsorolt rajzok a bemutatottak mellett is szaporíthatók. Ez bizonyára még

árnyaltabbá tenné Lackner Kristóf művészi arcképét, de gazdagítaná a korszak magyarországi művészettörténetét is (Vö. még e tanulmány „Függelék”-ét).

6. Végül egy apró adalék Lackner zenei érdeklődéséről. Egy hozzá intézett magyar nyelvű levélen háromsoros dallamtöredék található. Kérésemre Bán Imre, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem professzora Csomasz Tóth Kálmán zenekutatónak adta át meghatározásra. Bán professzor szívességéből közlöm a megfejtést: „A dallamtöredékről ennyit tudnék mondani: az első, elmázolódott sort a leíró lezárta, a második sorban a leírást újra kezdte. Az egész úgy fest, mint egy imitációs-kontrapunktikus többszólamú karének valamelyik felső szólamának (diszkánt, esetleg alt, mert szoprán kulccsal van ellátva) a kezdete. Ha az első sor vége felé álló ismétlőjel előtti pár hang nem f-zárlatra engedne következtetni, arra gondolnék, hogy Luther „Gott sei gelobet und gebenedeiet” kezdetű énekének egy előttem ismeretlen polifon feldolgozásából a kezdőrészlet van dolgunk, mert a motívum ezt a dallamot írja körül. Ismétlem: komoly nehézség, hogy az ismétlőjel előtt (sőt utána is) „f” hang van, mert az előbbi ének esetében ott „c”-zárlatnak, tehát c, e, vagy g hangnak kellene állnia. Két eset lehetséges: vagy az írás hibás, vagy a dallam mégis más éneknek a – mindenesetre – imitációs stílusú diszkántszólama”. A zenei töredék felett nem Lackner kézírásával a következő olvasható: „Eine erleuterung Zu Thuen in Judicio Ist iedweder Zue Thuen schuldig, da Herr Hanß sich niemand denselben aid zieh.”

Csomasz Tóth Kálmán megfejtése alapján arra gondolhatunk, hogy egy Luther-dal változatával lehet dolgunk. Az előtte álló néhány sor talán azt jelenti, hogy Herr Hanß lelkész (bizonyára a morvaországi Iglából Sopronba jött Hanß Hagius, aki 1632-ig volt másodlelkész) elégedetlen a dal variációs előadásával, és panaszt tett a kántor ellen?

Ha ez a következtetés helytálló, akkor mindegy, hogy a zeneértő polgármester jegyzi-e fel a panasz tárgyát, a hibás dallamot egy neki szóló levélre, vagy a városi jegyző végzi el ugyanezt a polgármester számára. Mindenképpen a város polgármesterére és humanista polgárságának zenei műveltségére vet fényt egy – így belső tanácsi ügyé alakuló – kifogásolt dallamvariáns...

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kovács József László: Emblematika, hieroglifika, manierizmus (Fejezetek Lackner Kristóf művészi világából) II. rész / FÜGGELÉK

FÜGGELÉK

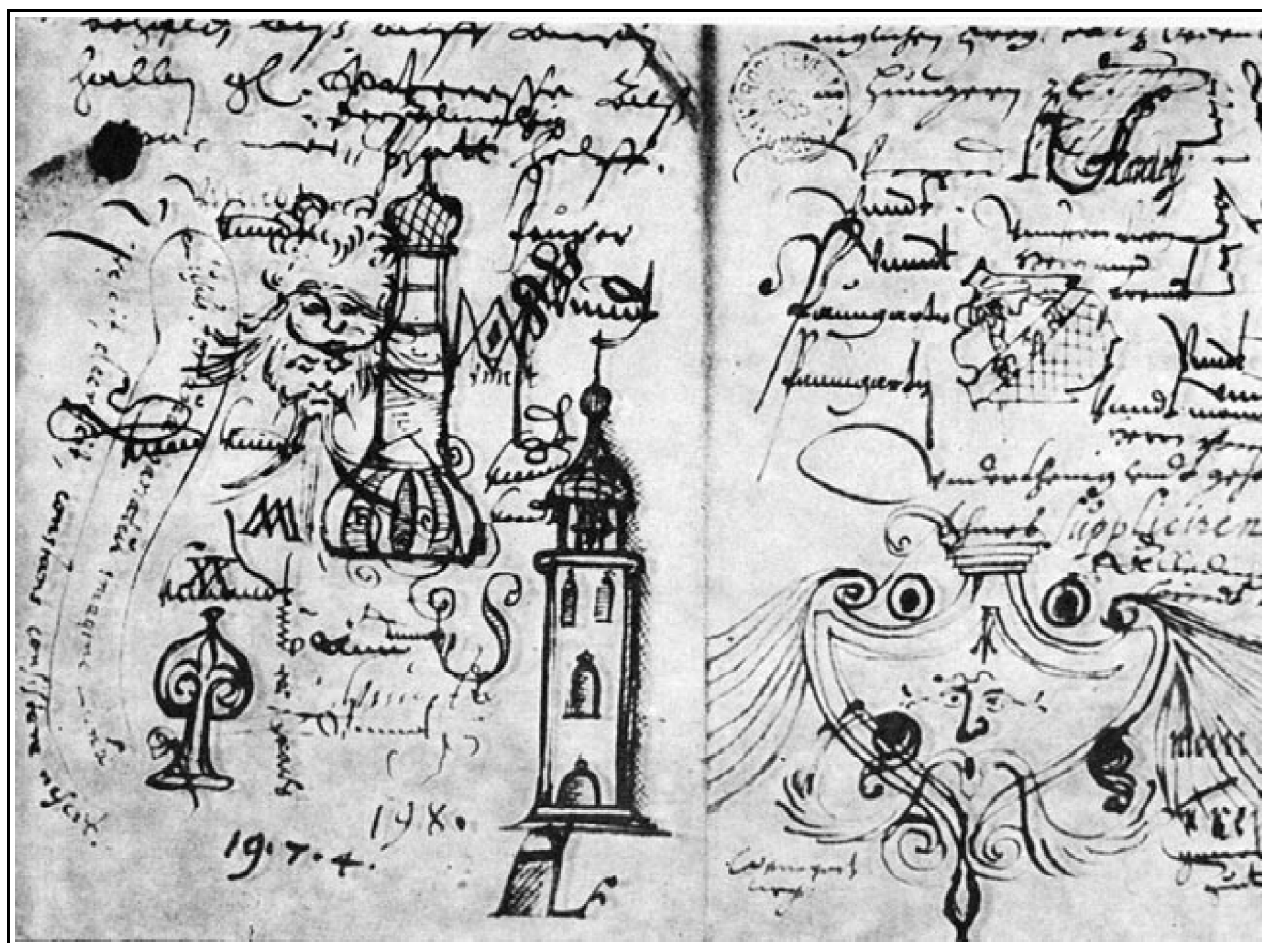
1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kovács József László: Emblematika, hieroglifika, manierizmus (Fejezetek Lackner Kristóf művészi világából) II. rész / FÜGGELÉK / I. Lackner Kristóf emblematikus metszeteinek jegyzéke

I. Lackner Kristóf emblematikus metszeteinek jegyzéke

1. Sopron látképe 1610 körül. „A kép nagy részét a város címere és a *Turris et fortitudo mea Deus* felirat foglalja el. Az alsó részben a város képe. A belvárosban látni a zömök Tűztornyot, a mai bencés templomot, a magas házak közt megbújó Szent György templomot, a várfalon kívül a Szent Mihály templomot a rejtélyes toronydíszrel és mellette az egyik temetőkapolnát. A városnak középkori jellege van” (Csatka Endre: Soproni látképek [veduták] 1890-ig. Sopron és környéke műemlékei. Bp., 1956,² 157.).

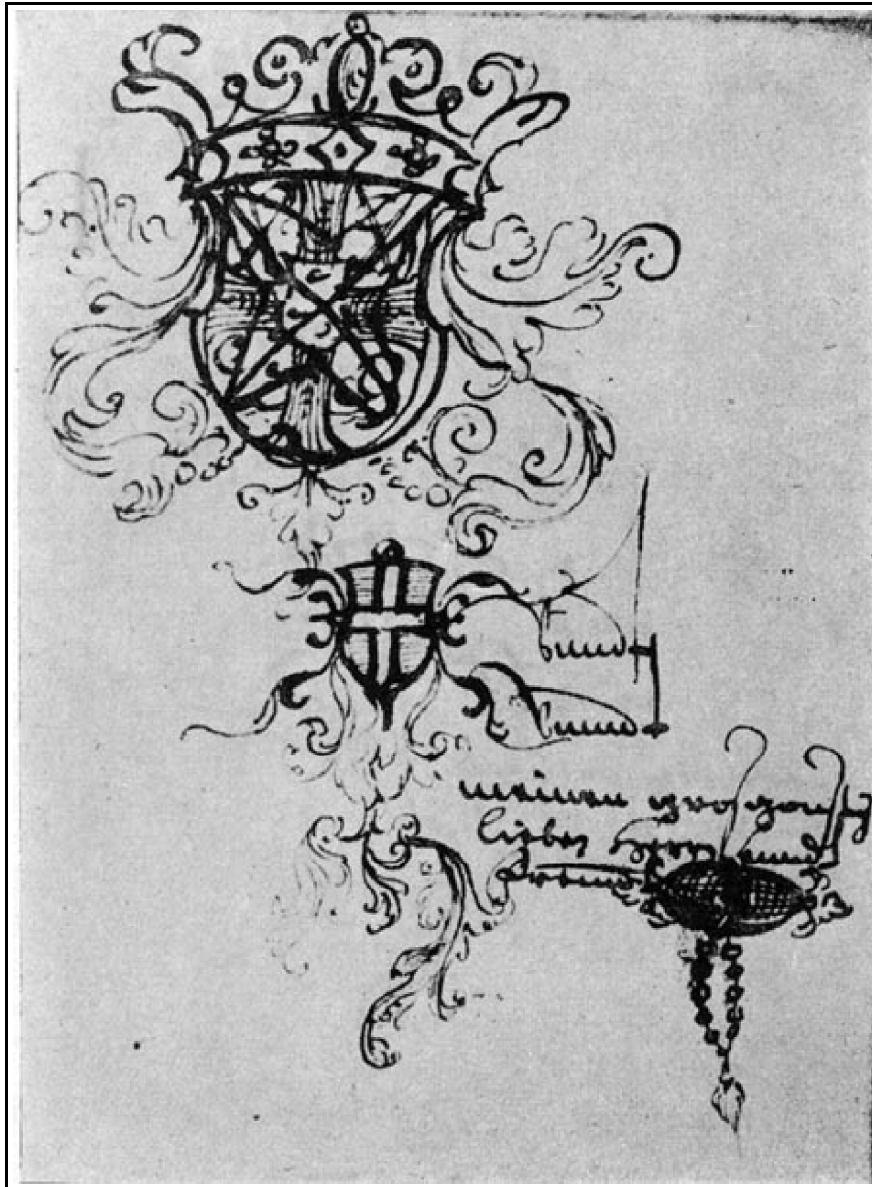
2. Lackner Kristóf önarcképe 1611-ből. Asztal mellett áll, kezében szalagos könyv, melynek tábláján

Ae(tate) S(ua) XL olvasható. Az önarckép ábrázolja feltétlenül fáradtabb, 102gondterheltebb, mint az 1602-es prágai arcképen látható fiatal férfi. Ruhája nagy galléros, törökös szabású, végig gombos kabáttal. Alul balra a város, jobbra Lackner címere, középpütt: *Fiat voluntas tua M. DC. XI.*

11. kép. Emblematikus tollpróbák, harangtorony, fantáziacímer, gyermekarc, bajszos arc

3. Lackner nemesi címere, felette szalagon *Fiat voluntas tua*, a címert ovális alakban körülvevő leveles ághoz a Tudós Társaság jelvénye van hozzákötve. A hatszögű jelvényben felül: *S(ecretum) F(oederis) S(tudiosorum) N(obilium) S(emproniensium)*, középpütt két kéz összekulcsolva könyvet fog, alul évszám: 1604. A mezőnyt szalag zárja: *Insignia Christophori Lackner I. U. D.*, szöveggel. Megjelent a *Florilegus Aegyptiacus*-ban 1617-ben.

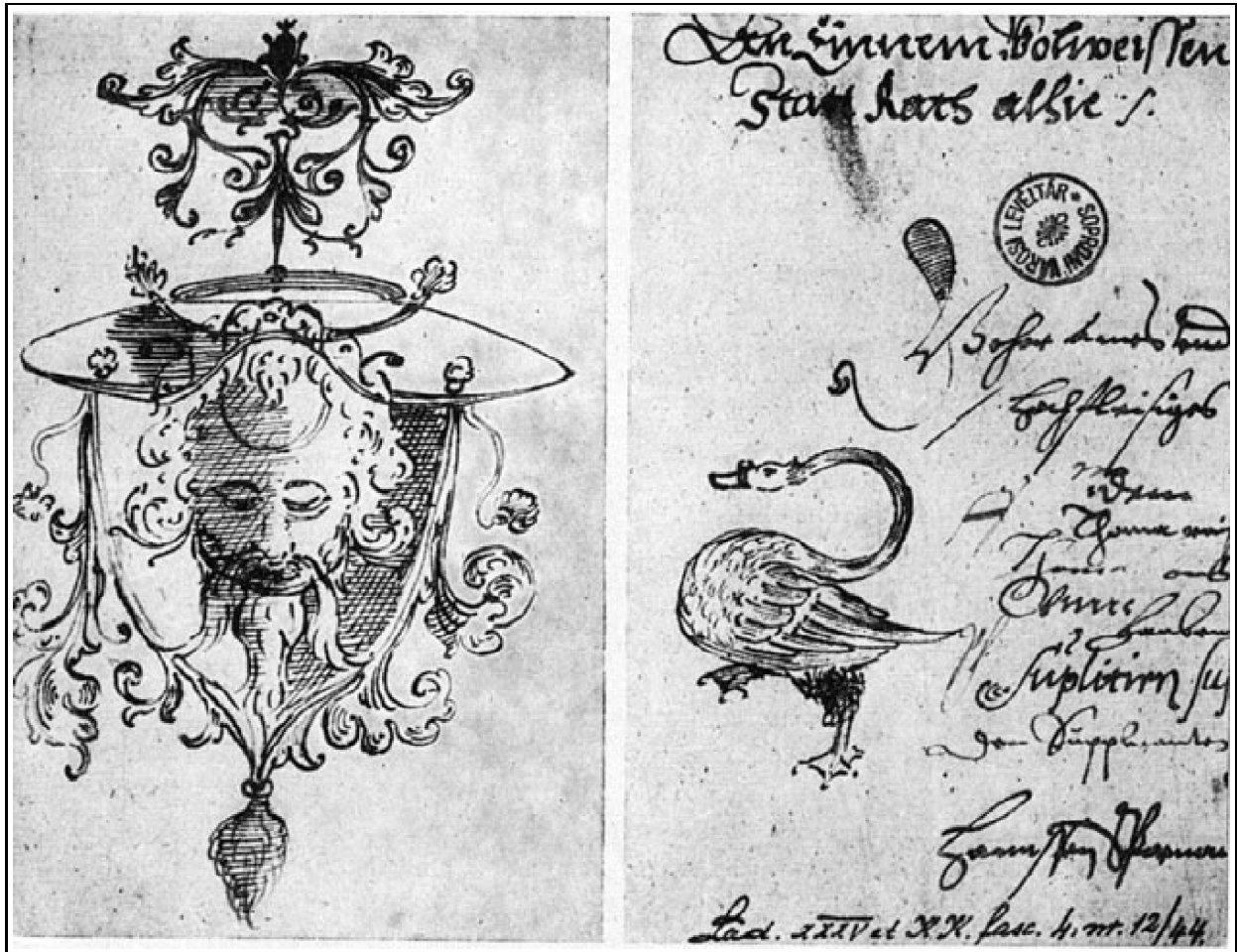
12. kép. Fantáziacímer és ötvösmunka rajza

4. A Maiestas sasa. Állókép. A felső csíkban *Maiestas* felirat, alul szalagon *Meum a Domino Auxilium* felirat körben, a kör belsejében Náprágy Demeter mitrás, keresztes, pásztorbotos címere. A címer koronából kinövő háromnegyed alakos nőt ábrázol. ¹⁰³Középpütt a tanulmányban leírt módon ábrázolt sas, a bal szárnyán a szabad királyi városok nevei: *Cassovia*, *Pisonium*, *Thirnavia*, *Sempronium*, *Bartwa*, *Eperies*, *Sakolcza*.

A *Coronae Hungariae emblematica descriptio* (RMK. III, 221) metszetei:

5. Farkába harapó kígyó alkotja a címkép keretét, a címlap sarkain felirat: *Vicisti Famam virtutibus tuis*. Az ovális mezőnyben kétféjű sas, császári koronával, alatta három mezőnyös pajzs, benne összerakott

betűkből *Matthias* olvasható ki. A címertől a sas lábáig drapéria, rajta a könyv címe. A sas két fejének gloriolájában *Suum cuique* szöveg.

13/a. kép. Címerpajzsba foglalt szakállas férfiarca

13/b. kép. Hosszú nyakú madár rajzs

6. A korona elülső nézetben, emblematikus lemezekkel ékítve. A korona alatt II. Mátyás nagy címere.
7. Az emblematikus korona hátsó szemléletben. Két kéz tartja, a kezeken *Petrus Reway* és *Stephanus Palffy* koronaörök neve.
8. Körmezőny, benne kelő nap, alatta tengeri táj. Az embléma inscriptiója: *Taliter saluti publicae invigilandum.*
9. Inscriptio: *Ubi fortitudo, ibi tutela.* A kép *adamus*, más néven *acélkő*.
10. Inscriptio: *Casta decent reges.* A smaragd képe van alatta.
11. Inscriptio: *Ubi sobrietas, inibi sapientia;* alatta az *ametiszt* képe.

12. *Ubi pietas, ibi et reliqua* felirat alatt a zafir képe.
10413. *Ubi honos, ibi onus* felirat alatt kitárt szárnyú sas, háttérben udvarház, tó nádassal.
14. *Sic tuis invigiles* felirat alatt kör alakú mezőben fél lábon álló daru. Háttérben fa, hegyek, házak.
15. *Ubi clara incendia, ibi lumen* felirat, koronában két keresztbe dugott fáklya ég, háttérben falusi táj.
16. *Ubi lumen, transeant tenebrae* felirat, két égő gyertya, háttérben hegyes táj, fallal körülvevő templom.
17. *In hoc signo vinces* felirat (Nagy Konstantin császárnak Eusebius-készítette életrajzából), középpütt magyar címerpajzs, háttérben tábor, feltartott lándzsás huszárok.
18. *Hic finis omnium* felirat, két lábszárcsonton koponya, háttérben templom, esetleg a Szent Mihály templom. A 16., 17., 18. embléma újra megjelent Mollay Károly „Többnyelvűség a középkori Sopronban” című tanulmányában (SSz. 1968, 131, 133, 135).
19. *Discite justitiam moniti* felirat (Vergilius: Aeneas 6, 620), felhőből kinyúló kéz kard élén táncoló koronás mérleget tart. Háttérben város.
20. *Virtute sic emineas* felirat, csillagkoszorúban nagy csillag ragyog, háttérben falusi táj.
21. *Ex inordinatio gignitur confusio* felirat, V alakban húzó madarak, háttérben több tornyos város.
22. *Legibus solutus lege vivat* felirat, a kör tetején sugárzó nap, nyitott könyvön *Suum cuique* felirat, (Corpus iuris civilis I/1, 10. §), keresztbe rakott kard, kormánypálca, országalma.
23. A kör közepén leveles ágból hajlított kisebb kör, közepén író toll. Felirat: *Iuste certanti laurea*.
24. *Si non clementia, potentia* felirat. Körmezőny felső részében saját farkába harapó kígyó képez kisebb kört, ebben oroszlánfej. Alatta falusi táj.
25. *Quae docent, non nocent* felirat alatt Turchesia-kő képe.
26. *Data fides servanda* felirat alatt Turchesia-kő képe.
27. *Varius propter varios* felirat alatt achátkő képe.
28. *Virtus omnia regit* felirat alatt mágneskő képe.
29. *Temporis honesta avaritia* alatt szárnyas homokóra, halálfej. Alatta két tornyú templom kerített temetővel.
30. *Concordia bello praeferenda* felirat alatt babér-díszítette kardon halálfej, a kardot két felhőből kinyúló kéz tartja. A képmezőny többi részében csatajelenet.
31. *Undique prospiciat* felirat alatt koronás Janus-fej, alatta romokkal benépesített hegyes táj.
32. *Castis subveniunt casta* felirat alatt felhőből kinyúló kéz kancsót fog, vizet önt két koronából kinövő, egymást mosó kézre.
33. *Sceptra gladio sunt praeferenda* felirat alatt koronából két kormánypálca nő ki. Háttérben pálmafa,

hegyen szélmalom.

34. *Deus anchorae jactum secundet* felirat alatt két horgony, rajta korona, háttérben tenger.

35. *Sit calcar industriae* felirat alatt kedves falusi táj középpontjában a szorgalmat jelképező hangya.

36. *Frenum quale, regnum tale* felirat alatt a körmezőny közepén gyeplő függ, háttérben város.

37. *Pietas summum necessarium* felirat alatt füstőlóból felszálló füst fölé két kéz nyúlik felhőből. Háttérben táj.

10538. *Pro vita moritur* felirat alatt máglyán tűzhalált választó és poraiból újjászülető fénix.

39. *Ubi victoria, ibi gloria* felirat alatt a körmezőben köralakban hajló kígyó, az így formált kisebb körben zászlós házacska.

14/a. kép. Reneszánsz olasz templom

Az *Emblematicher Tugend-Spiegel* metszetei:

40. Felirat a körmezönyben: *Fides*. Krisztus a kereszten, a háttér hegyes táj, várossal; a kereszt előtt átszúrt szárnyas szív.

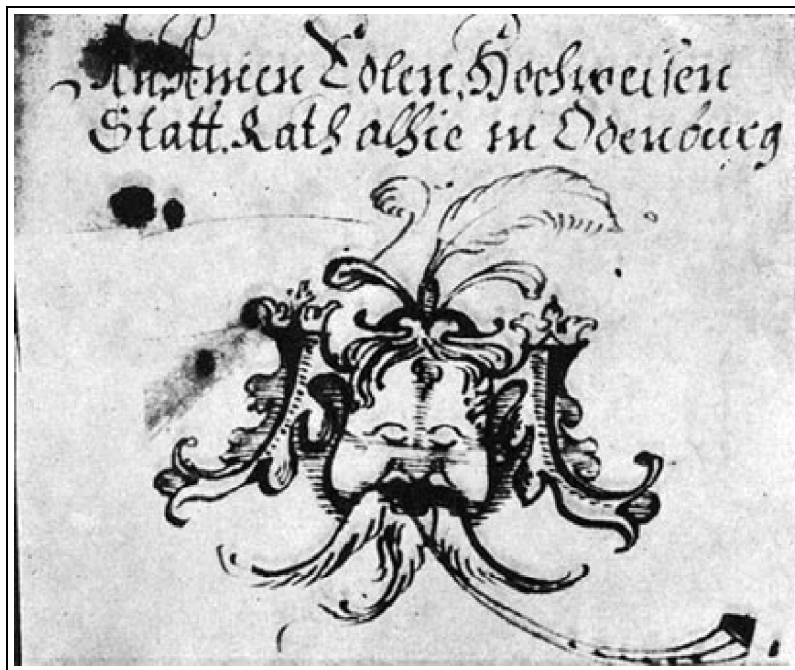
41. Felirat a körmezönyben: *Charitas*. Gyermekait vérével etető pelikán, hullámzó kígyó a mezöny alsó részén. Háttérben hegyes táj, várossal.

10642. *Spes* felirat a körmezönyben. Süllyedő hajó, árboc parancsnoki híddal, hajóorr látható még. Egy deszkán evező gyerek.

43. *Justitia* felirat a körmezönyben. Igazság kéz nélkül, bekötött szemmel, a mérleget a szájával tartja, feje felett nap, háromszögben áll, abból két gally nő ki, háttérben fiatal fa bagollyal.

44. *Patientia* felirat a körmezönyben. Összekötözött lábú bárány, hatszirmú virág és liliom között. A fűben mászó kígyó.

45. *Prudentia* felirat a képmezönyben. Szikláról szárnyas ló ugrik, hangya mászik a sziklára, sceptrumon két koronás kígyó, alul négyzetben bagoly. Háttérben tenger.

14/b. M betűbe rajzolt szakállas férfiarc

46. *Temperantia* felirat a képmezönyben. Elefánt gyümölcsös szaruval. Elefánton lovagló alak vizet önt egy edénybe.

47. *Fortitudo* felirat a képmezönyben. Oszlopon oroszlánfej, rajta kő, két felhőből kinyúló kéz üti, az oszlopról oroszlánbőr lóg le.

A *Galea Martis* emblémái:

48. Mind a nyolc embléma felirata a köralakú képmezőben. *Scientia*. Sisakkal díszített vezéri pálca,

háromszög alakban két karddal megtámasztva, a pálcát és a sisakot szőlő és gabona díszíti. Alul nyitott könyv, háttérben vár.

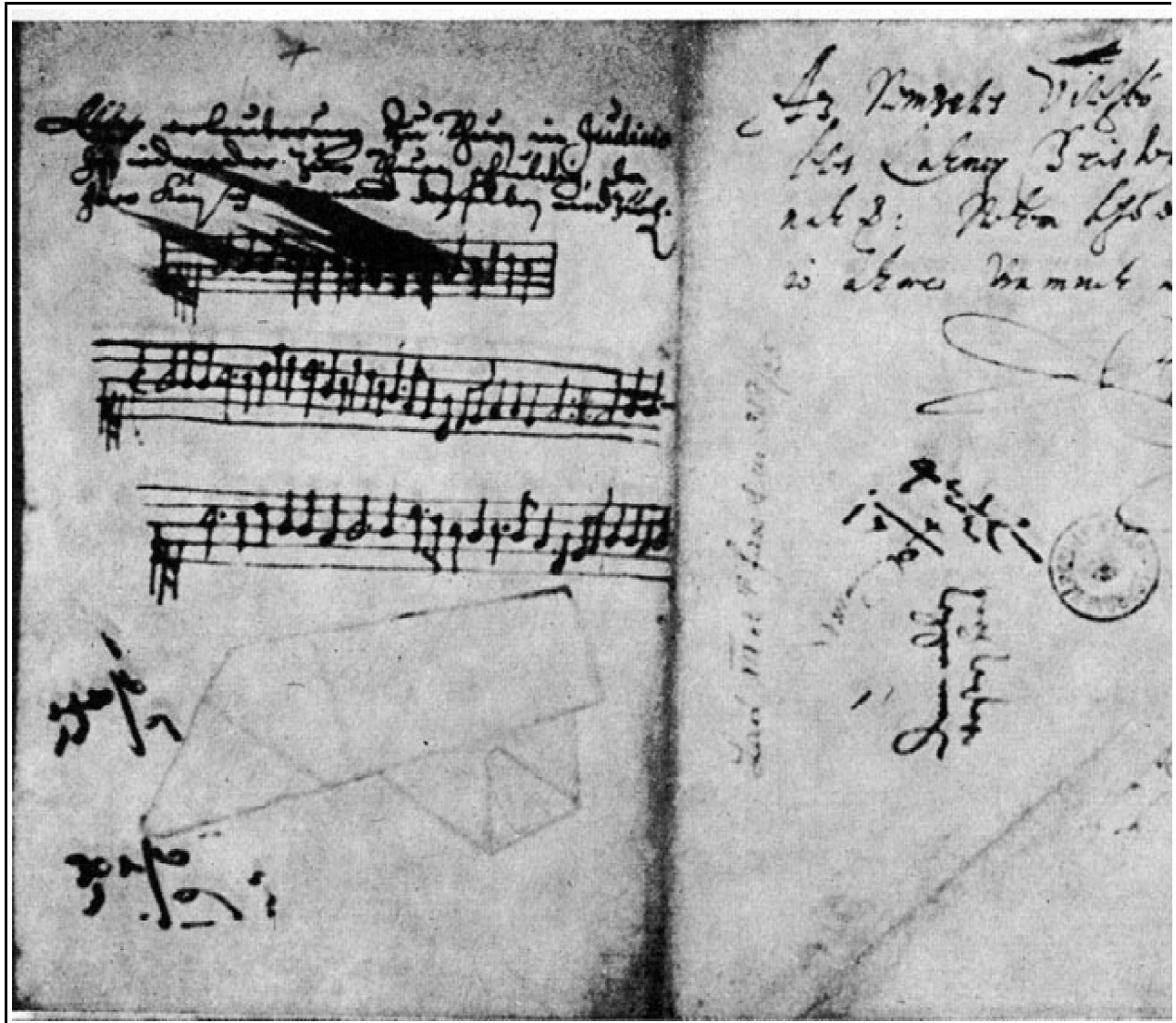
49. *Pietas*. Négy fáklya keresztalakban, páncélkesztyűs kéz tartja. Alul üstdob, kürtök, füstölő. Háttérben vár, házak.

10750. *Authoritas*. Nyitott, lobogós vezéri sátor, oszlopa álló kard, csillaggal. Háttérben vár és fiatal fa.

51. *Ordo*. Felhőből kinyúló kézből sugarak indulnak ki pásztorbothoz, alabárdhoz és ekéhez. Háttérben vízi vár.

52. *Tutamen* Alabárd, és muskéta keresztben, köztük pajzs. A pajzson sündisznó, a pajzshoz ágaskodó kutya támaszkodik. Az alabárd száránál sisak, háttérben dombok, udvarház.

53. *Stratagema*. Hat küllős keréken róka fekszik, a kereket kutya hajtja. A kerék alatt íj és bárd fekszik. A háttérben kupolás erődítmény, hegyvidék.

15. kép. Lackner Kristófnak címzett 1630. évi magyar levélen Luther Márton (?) egyik egyházi dalának kottájával

54. *Immortalitas*. Keresztbe fektetett zászló és kard felett füstölő. Összekulcsolt kézben szív, füst fogja körül. Hátterben faluvégi parasztház kerítéssel.

55. *Gloria*. Koronából fáklya nyúlik ki és két pálmaág. A háttérben hegyen vár áll, (Fraknó?) alatta sátor, őrt álló katona.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kovács József László: Emblematika, hieroglifika, manierizmus (Fejezetek Lackner Kristóf művészi világából) II. rész / FÜGGELÉK / II. Lackner Kristóf rajzainak, vázlatainak jegyzéke

II. Lackner Kristóf rajzainak, vázlatainak jegyzéke

1. *Lad. I. et A, fasc. II. nr. 14.*

Az iraton Lackner fantáziacímere, hat mezős pajzson csokolózó madarak láthatók, mellette a városbíró katonai jegyzetei: „Stugg, Haggmaschy, Zehet...”

1082. *Lad. V et E, fasc. II. nr. 70.*

Egy 1610-ben a soproni tanácsnak írt levélen Lackner jelmondatai, emblematikus inscriptiói található.

3. *Lad. XII et M, fasc. VIII. nr. 309/4.*

Az iraton a Bécs melletti Hernalsból menekült evangélikus lelkész arcképe látható.

4. *Lad. XII et M, fasc. VIII. nr. 309/9.*

Könnyed manierista tollrajz. Az ágon ugró nyúl, a nyúl hátáról ágaskodó szarvas. Virág- és tolldíszes fantáziarajz, a szélén fél lábbon álló daru, a szövevény közepén heraldikai pólyában fantáziacímer, pajzs.

5. *Lad. XII et M, fasc. VIII. nr. 309/18.*

Egy teológus kérelmén öt horogra felakasztott hal, három kócsag és egy nyúl tollrajza látható.

6. *Lad. XIX et T, fasc. II. nr. 128.*

Az iraton szakállas fekete (néger?) arc, virág és betűpróbák.

7. *Lad. XIX et T, fasc. II. nr. 128.*

Arcimboldo- típusú manierista rajz, mely hosszabb megfigyelés után szakállas arcot, tolldísz vagy madarakat rajzol a szemlélő elé.

8. *Lad. XIX et T, fasc. VIII. nr. 831.*

Virágcsokor- és levéltanulmány.

9. *Lad. XXIV et Y, fasc. XII. nr. 831.*

Lackner kancsóterve és vázlatos feljegyzései.

10. *Lad. XXXV et KK, fasc. IV. nr. 10/12.*

Köszegi Szekér Mátyás soproni prédikátor-író levelére Lackner a címerét rajzolta.

11. *Lad. XXXV et KK, fasc. IV. nr. 12/40.*

Emblematikus tollpróbák, harangtorony, fantáziacímer, pufók gyerekarc, pajzsszerű díszítésbe komponált bajszos arc. Lackner asztrológiai jellegű szállóigéi is hitelesítik a rajzolt.

12. *Lad. XXXV et KK, fasc. IV. nr. 12/38.*

Két keresztes díszítésű fantáziacímer terve. Ötvösmunka rajza, Lackner jegyzeteivel.

13. *Lad. XXXV et KK, fasc. IV. nr. 12/44.*

Pajzsba foglalt, gótikus, szakállas férfiszoborra emlékeztető rajz. Álló, hosszú nyakú madár.

14. *Lad. XXXV et KK, fasc. IV. nr. 12/45.*

Lackner olaszországi úti emlékeit tükröző reneszánsz templom, melléépített kápolnával. Lackner szerzőségét hitelesíti az iratra díszesen kirajzolt *Fauth* és *Pauer* (kedvese: Pauer Márta?) név is. Található ezen az iraton egy díszes iniciálé, *M* betűbe rajzolt szakállas férfiarca (A krónikaíró *Fauth Márk* keresztnévére utal?).

15. *Lad. XIX et T, fasc. VIII. nr. 387/25.*

Lackner Kristófhhoz címzett, 1630-ban írt magyar nyelvű levélre feljegyzett háromsoros kottafogalmazvány, esetleg Luther: *Gott sei gelobet und gebenedeiet* dalának változata. A kottavariáns felett János (*Herr Hanss*) papra vonatkozó szöveg.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a nyugati Hanságban II. rész

109 Mihály Péter: Régészeti kutatások a nyugati Hanságban II. rész

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a nyugati Hanságban II. rész /
6. Fertőd–Tőzeggyármajor: Hodálytól É-ra és Kocka Remíz**

6. Fertőd–Tőzeggyármajor: Hodálytól É-ra és Kocka Remíz

Feketebokor és Nyárasmajor között elterülő lapos dombon fekszik a nyárosi Hodály nevű gazdasági major. A domb D-i része beépített, É-i és K-i oldala legelő, NY-on áthúzódik a Kocka Remíz nevű dűlőbe, mely szántóterület. Innen már korábban bevitték néhány őskori kerámiatöredéket a kapuvári Rábaközi Múzeumba.

Őskori szórványok. A domb É-i részén néhány jellegtelen őskori kerámiatöredék került elő, melyek korai bronzkori jellegűek. Nagy László a tőzeggyári gazdaság vezetője korábban átfűrt csiszolt kőbaltát talált.

Római kori szórványok. A domb É-i és K-i oldalán több szemcsés összetételű római kori házikerámia került elő, melyek az i. sz. II. sz.-ra datálhatók.

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a nyugati Hanságban II. rész /
7. Sarród–Nyárasmajor: 25–24-es táblák és Gáncshalmi domb**

7. Sarród–Nyárasmajor: 25–24-es táblák és Gáncshalmi domb

A mai Nyárasmajor nagy kiterjedésű dombra épült. Belterületén a beépítés miatt lehetetlen volt a kutatás, de a kertekben szórványosan kimutatható a különböző korú leletanyag. A falu É-i szélétől az államhatár felé – a Pomogyi úttal párhuzamosan – fekvő 25-ös és 24-es táblában húzódik a nyárasmajori domb

laposabb nyúlványa kb. 2 km hosszúságban. A két dűlőt, mely szántóterület, a Tízöles út választja el egymástól. A Gáncshalmi domb a 25-ös táblából emelkedik ki.

Őskori szórványok. A 24-es táblában igen ritkán, míg a 25-ös táblában a Gáncshalmi domb környékén sűrűbben fordul elő a korai bronzkori jellegű kerámia. Valószínű teleppel kell számolnunk, melynek központja Nyárasmajor belterületére esett (II. t. 5).

Római kori telep. A telep központi része Nyárasmajor belterületére eshetett, s innen húzódott át a 25-ös és 24-es táblákba. A kerámia legsűrűbben a Gáncshalmi domb és Tízöles út környékén fordul elő. A szemcsés házikerámián kívül igen sok festett, finoman iszapolt edénytöredék és két rheinzaberni készítésű terra sigillata töredék került elő. A leletanyag az i. sz. II. századra datálható. Szórványosan néhány szürke kelta kerámia töredék is előkerült. Valószínűnek tartom, hogy a lelőhely területén II. századi hamvasztásos temető is volt. A telep a Hanságot átszelő útvonal fontos pontja lehetett (VIII. t. 1, 5; IX. t. 8–10).

Árpád-kori telep. Az Árpád-kori leletanyag többsége a 25-ös táblában került elő. A kerámiaszóródás Nyárasmajor belterülete felé mutat. A felszíni leletanyagot bogrács-töredékek, vízszintes benyomott vonallal, körömbenyomással vagy fogas díszítéssel tagolt edényfaltöredékek alkotják, melyek a XIII–XIV. századra datálhatók. A telep nevére és helyére két okleveles adat vehető számításba, a kérdés tisztázását azonban csak a későbbi kutatás döntheti el (XIV. t. 1, 4).

Gáncshalmi domb

A Gáncshalmi domb Nyárasmajor É-i végétől kb. 80–100 m-re fekszik a 25-ös táblában. Kerek, kb. 20 m sugarú, félig elszántott mesterséges halom. Magassága 2–2,8 m. Első név szerinti említése Wágner Mihály 1844-ben kiadott Sopron vármegyei térképén szerepel. A helyi lakosok török hagyományt fűznek a dombhoz. A dombon elsősorban római kori házikerámia került elő, őskori és Árpád-kori töredék közvetlen környékén található. Feltehető, hogy halomsír, melynek korát feltárás tisztázná.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a nyugati Hanságban II. rész / 8. Sarród–Nyárasmajor: a Pomogyi úttól DNY-ra (Szalmás út)

1108. Sarród–Nyárasmajor: a Pomogyi úttól DNY-ra (Szalmás út)

A Pomogyi út végétől (az államhatártól) DNY-ra, kb. 800 m-re lapos domb húzódik. A dombot átszelő kis fasort a helyiek Szalmás útnak nevezik, újabban mint Csatornán aluli dűlő szerepel. A domb É-i része keskeny nyelvben áthúzódik Burgenlandba. D-i végét kb. 150 m széles, lapos mederszerű mélyedés, ún. „repedés” választja el a nyárasmajori 24-es tábla É-i szélétől. Mivel a domb két éven át lucernával volt bevetve, meglehetősen rosszak voltak a kutatási körülmények.

Római kori szórványok. A domb É-i részén sűrűbben fordul elő a római kori festett és szemcsés házikerámia, mely az i. sz. II. századra datálható. A nyárasmajori telephez való közelség szorosabb kapcsolatot tételez fel.

Késő népvándorláskori telep

A domb D-i oldalán és általában a magasabb részekén sűrűn található a IX–X. sz-ra datálható kerámia, mely összetételre a „B” csoport zsíros tapintású kerámiatípusára mutat. Többsége díszítés nélküli, néhány

töredék fésűs hullámvonallal tagolt. A talált patiscstöredék alapján valószínű, hogy teleppel számolhatunk, mely átnyúlhatott a nyárosmajori 24-es tábla É-i végére is; szórványosan onnan is került elő néhány kerámiatöredék. Árpád-kori nyomokat nem találtam a dombon.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a nyugati Hanságban II. rész / 9. Fertőd–Tőzeggyármajor: a Pomogyi úttól K-re

9. Fertőd–Tőzeggyármajor: a Pomogyi úttól K-re

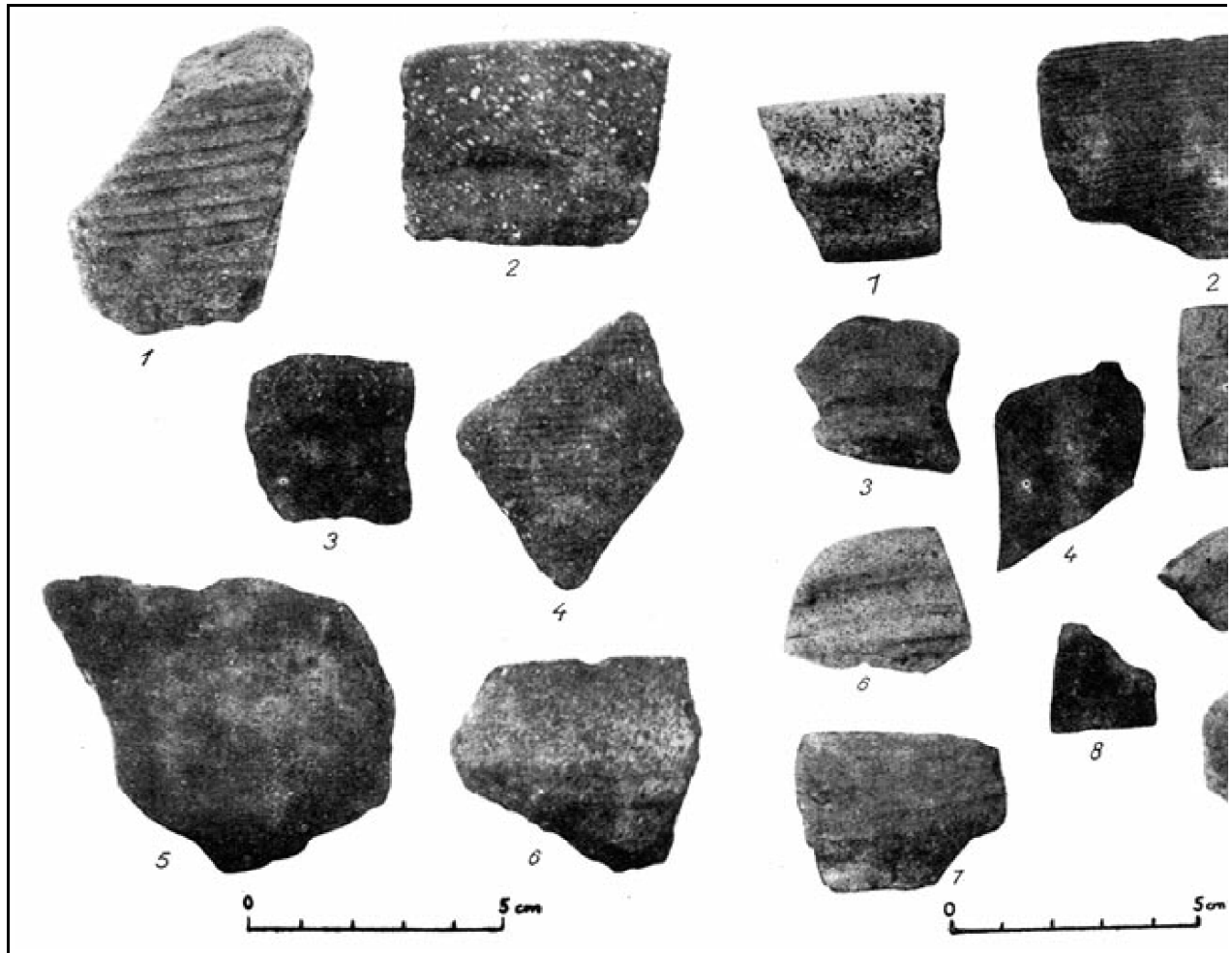
A Pomogyi út végétől K-re kb. 80 m-re K–NY-i irányú, 700 m hosszú, 100–150 m széles és 1–1,5 m magas domb húzódik közvetlenül az államhatár mellett. A domb szántóföld, kivételt képez legmagasabb részén egy 7 m átmérőjű bozótos rész, melynek helyén a század elején vadörkunyó volt. A Pomogyi út végénél a régi vámház romja csak részben érinti a domb Ny-i végét. A lelőhely kb. 1 km-re van a burgenlandi Pamhagen (Pomogy) községtől.

Őskori szórványok. A domb NY-i oldalán sűrűbben, a többi részén szórványosan fordul elő az őskori kerámia. Többsége korai bronzkori jellegű, kisebb része a badeni (péceli) kultúra díszítőelemeit tartalmazza. Ez utóbbi a Nyerfő domb–Langschwein lelőhely rézkori anyagához hasonlít (II. t. 1; III. t. 1).

Római kori telep (?). A domb egész területén a római kori kerámia uralkodik. Valószínű, hogy teleppel kell számolnunk, melyet feltétlenül érintett a Pomogy felé vezető római kori útvonal. A leletanyag többsége szemcsés, meglehetősen durva készítésű házikerámia. Gyakoriak a vörös festésű, finoman iszapolt edénytípusok töredékei is. Ezek a kereskedelem útján juthattak a telepre. A kerámiatöredékek az i. sz. II. sz.-ra datálhatók (VII. t. 1–3, 5–7; VIII. t. 2–4, 6; IX. t. 1, 3–5, 7).

Árpád-kori telep (?). A dombon szórványosan fordul elő az Árpád-kori kerámia. Ennek anyaga a római kori házikerámia anyagával majdnem azonos, szemcsés összetételű. A felszíni leleteket bográcstöredékek és vízszintesen benyomott vonallal tagolt edényfaltöredékek alkotják, melyek a XIII–XIV. századra datálhatók. A telep okleveles adattal feltételezhetően azonosítható (XIV. t. 3).

A felkutatott terület a Hanság nyugati lápszűkületét foglalja magába. A lelőhelyek egymástól 0,7–1,5 km távolságra helyezkednek el. Az őskortól kezdve fontos útvonal vezethetett itt, mely a lápszűkületet kihasználva összekötötte a Hanság É-i és D-i peremét. A telepek életét és az útvonal használhatóságát mindenkor befolyásolta a Fertő tó és ezzel párhuzamosan a Hanság vízállásának változása. Egyben természetes védelmi biztonságot nyújtott a telepek lakóinak, de több esetben pusztulásukat is okozhatta. A lápvilág növény- és állatvilága biztosította a megélhetési lehetőségeket és kialakította a telepek gazdasági életét is. Az őskori lelőhelyek anyaga szerint a késő rézkortól a középső bronzkorig mutatható ki élet a területen. A rézkort feltehetően a badeni (péceli) kultúra képviseli, mivel a kerámiatöredékeken jellegzetesebb díszítő elemeit észlelhetjük (háromszög alakban húzódó pontsor, ujjbenyomásos perem, függőleges hornyolással tagolt felület). A leletek hasonlóságot mutatnak a fertőrákosi telepanyag egyes töredékeivel.⁹⁽¹⁾ A korai bronzkori anyag többsége díszítés nélküli, így pontosan kultúrához jelenleg még nem lehet kötni, de feltételezhető, hogy a gátai kultúrát képviseli. Itt említem a Borbély- és Gáncshalmi dombokat, melyek valószínűleg halomsírok. Pontos kronológiai képet ásatással lehetne kapni. A közvetlen környék ismert őskori lelőhelyei: Sarród,¹⁰⁽²⁾ Sarród–Mekszikó-pusztá,¹¹⁽³⁾ Petőháza–Ikvamente¹²⁽⁴⁾ és Fertőszéplak.¹³⁽⁵⁾

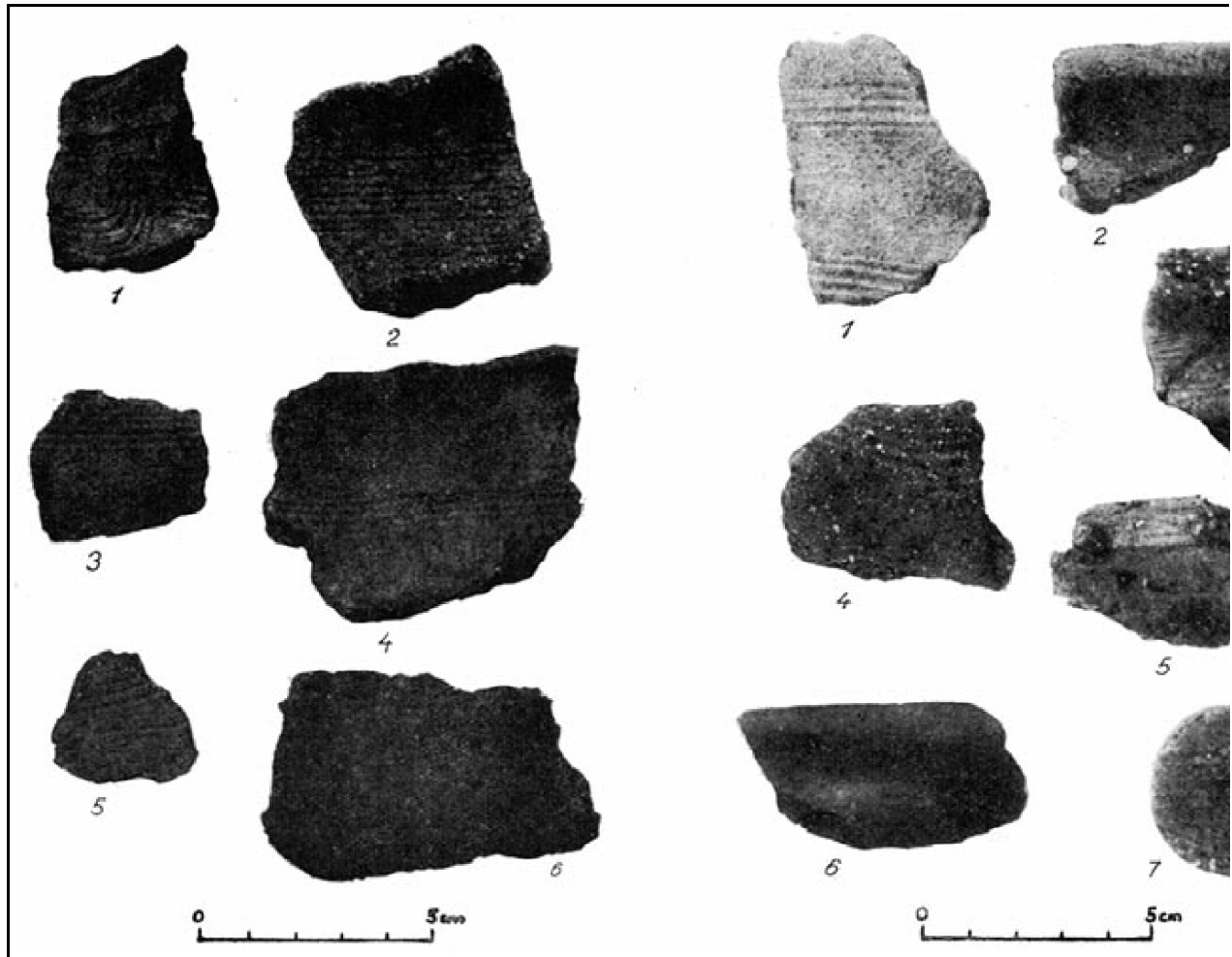

VIII., IX. tábla. Római kori leletek

A késő vaskort a kelták képviselik a területen. Az i. e. I. században a bójok erős hatalma jött létre a Fertő tótól K-re eső területen.¹⁴⁽⁶⁾ A Valla felé eső és a Nyerfő domb-Langschweini lelőhelyeken a kelta leletanyag homogén, így valószínű, hogy ezek a telepek már az i. e. I. században fennállhattak. Valószínű, hogy a dákok hadjárata nem érintette közvetlenül ezt a részt, s így a római hódítás után az i. sz. I., esetleg II. században tovább élt a telepek lakossága, romanizálódott („civitas Boiorum”). A talált római kori lelőhelyek többségén szórványosan megtalálható a kelta leletanyag, a két kelta telepre viszont rómaiak telepedhettek rá. A boius arisztokrácia a Flaviusok alatt polgárjogot kapott, de civitasuk nem alakulhatott városi körzetté.¹⁵⁽⁷⁾ Legközelebbi ismert lelőhely Sarród¹⁶⁽⁸⁾ és Fertőszentmiklós.¹⁷⁽⁹⁾ A római kori lelőhelyek felszíni leletanyaga az i. sz. II. századra datálható. A telepek kialakulása az I. században elkezdődő, a II. század elejéig tartó veterántelepítések (deductio) eredménye lehetett, melyek a Hanság nyugati részét áthidaló, Carnuntum felé vezető útvonal mellé vagy közelébe estek.¹⁸⁽¹⁰⁾ Ezen az úton juthatott el a telepekre az import kerámia is, így a nyárosmajori lelőhelyre a rheinzaberni terra sigillata. Carnuntum jelentős elosztóhely volt a sigillata továbbításában.¹⁹⁽¹¹⁾ A rheinzaberni műhely fő működési ideje i. sz. 160 és 230 közé tehető²⁰⁽¹²⁾ s valószínű, hogy termékei ez idő tájt kerülhettek a nyárosmajori telepre. A festett kerámia is kereskedelem útján juthatott el a telepekre, mivel a helyi talajviszonyok

nemigen alkalmasak finoman iszapolt kerámia készítésére. Helyi készítmény viszont a nagy mennyiségben található durva, kavics-szemcsés összetételű házikerámia. Az útvonal valószínű iránya: Fertőszentmiklós–Fertőd–Sarród–Nyárosmajor–Pamhagen–Wallern–St. Andrä, majd további ausztriai lelőhelyeken keresztül Carnuntum. A legközelebbi ismert lelőhelyek: St. Andrä (Mosonszentandrás)²¹⁽¹³⁾, Wallern (Valla)²²⁽¹⁴⁾, Pamhagen (Pomogy)²³⁽¹⁵⁾, Sarród–Keréktó²⁴⁽¹⁶⁾, Sarród–Lászlómajor²⁵⁽¹⁷⁾.

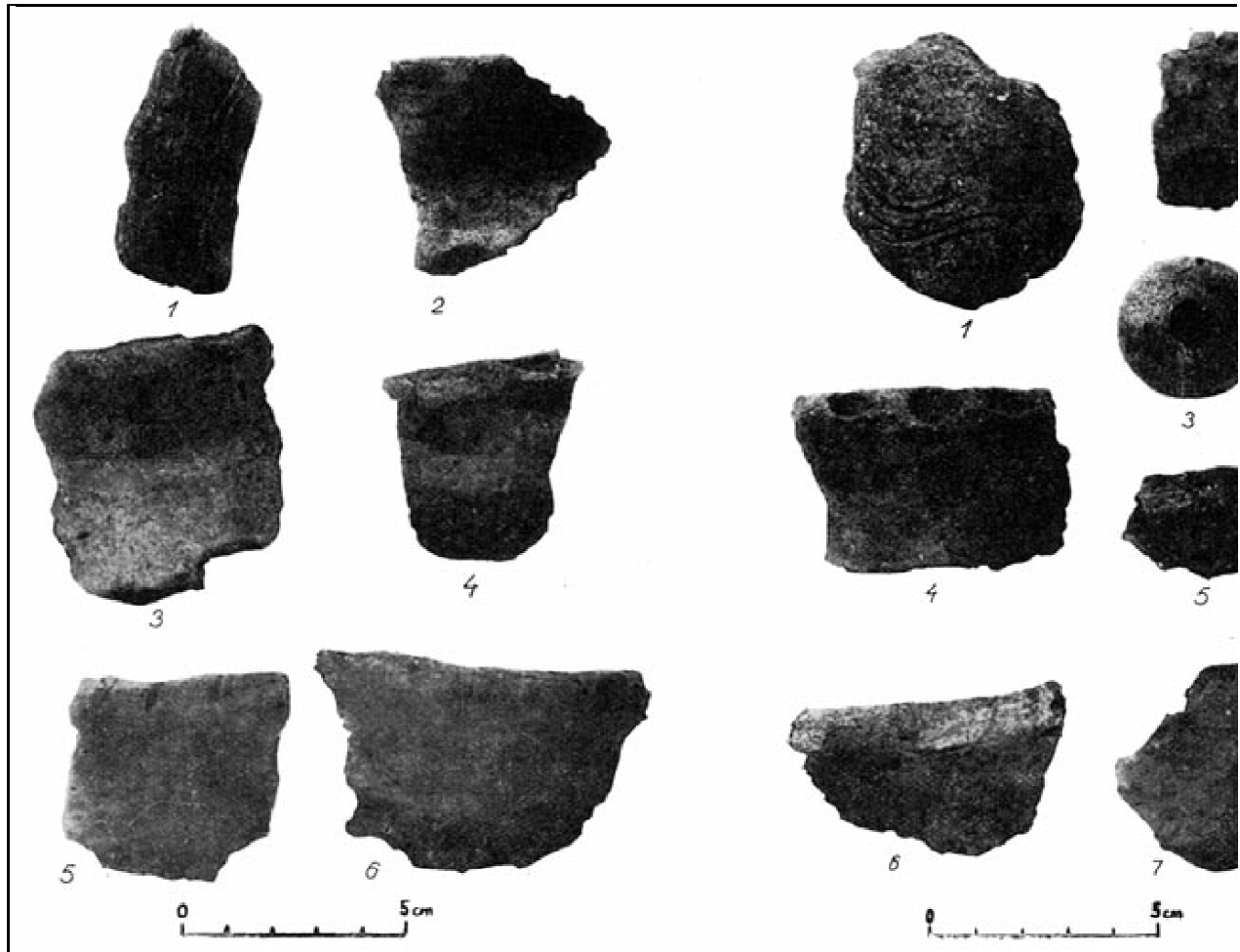
A római birodalom bukása után kétségtelenül több népfaj fordult meg a területen, de nyomukat a felszíni leletanyag nem mutatta ki. A telepek többségében **114** nagy mennyiségű, IX–X. századi kerámia került elő. A kerámialeletek a helyi környezetből adódó, hansági agyagos-tőzeges-kavicsos összetételű, meglehetősen durva technikájú darabok. A fésűs hullámvonalas és vízszintes vonalköteges díszítésen kívül gyakori a bevagdálással, ujjbenyomással és hullámvonallal tagolt edényperem. Ez utóbbiakra a sopronkőhidai IX. századi temető kerámiaanyagában található hasonló példa.²⁶⁽¹⁸⁾ Kétségtelen, hogy az Észak-Dunántúlon élő avar lakosságot nem érte katasztrofális pusztulás. Töredékeik alkalmas menedékhelyet találtak a Hanság mocsaraiban.²⁷⁽¹⁹⁾ Fertődön²⁸⁽²⁰⁾ és Sarródon²⁹⁽²¹⁾ avar szállások voltak, melyeket az előkerült sírok is bizonyítanak. Ezért tartom valószínűnek, hogy a Kővér F. József által említett tőzeggyármajori „hun-avar” temető is IX. századi lehetett. A telepek lakói jóval a honfoglalás utáni évtizedekben olvadhattak be a magyarságba. A lakosság pontos etnikai szétválasztását a további kutatás dönthetné el.

X., XI. tábla. Késő népvándorláskori „A” típusú leletek

A lelőhelyeken a a IX–X. századi leletanyag után XIII–XIV. századi anyag található. A honfoglalás után gyepeként szerepel a terület. Anonymus szerint Zsolt vezér besenyőket telepített le a Fertő tó K-i vidékére.³⁰⁽²²⁾ Ezek később, Salamon idejében határőrszolgálatot láttak el.³¹⁽²³⁾ XIII. századi oklevelek igazolják azt a besenyő csoportot, mely a Pozsony melletti Besenyőszigettől a Lajta mentén a Fertő tó K-i partvidékén telepedett le.³²⁽²⁴⁾ Határvédelem szempontjából kétségtelenül a Fertő visszahúzódási időszakai jelenthettek komolyabb feladatot, mivel magasabb vízállás esetén a Fertő természetes védelmi fal volt a Hansággal együtt. A XIII. századtól oklevelek jelzik faluk és birtokok kialakulását ezen a részen, ami feltétlenül a szárazabb időszak kihasználása lehetett. Az okleveles adatok alapján két „falut” lehet pontosan helyhez kötni és két adatot viszonylag pontosan körülhatárolni. A vallai részen lévő Árpád-kori nyomok minden kétséget kizáróan azonosak az 1277-ben említett, hat házhelyes Lobló faluval³³⁽²⁵⁾, melyet az Osl-nembeli családok (Viczei, Lozsi) bírtak. Nagobbik része ma átnyúlik Burgenland területére: nevét a már kiszáradt Lobló-tó (Lobler) és a mai Tó-rétek dűlőnév megőrizte (Poss. *Loblu* 1291. Poss. *Lobl* 1349, Poss. *Lubd* 1358, *Lobol* 1360, *Lobl* 1394, *Lobloth* 1430).³⁴⁽²⁶⁾ A másik falu Urkony. Ez kutatási területemből sajnos kiesett, mégis megemlítendő, mert része lehetett az itt kialakult birtokoknak. Nevét ma a Fertőtől É-ra fekvő Urkony dűlő őrzi. Szent Jakab tiszteletére emelt egyházának romjai ugyanitt, a

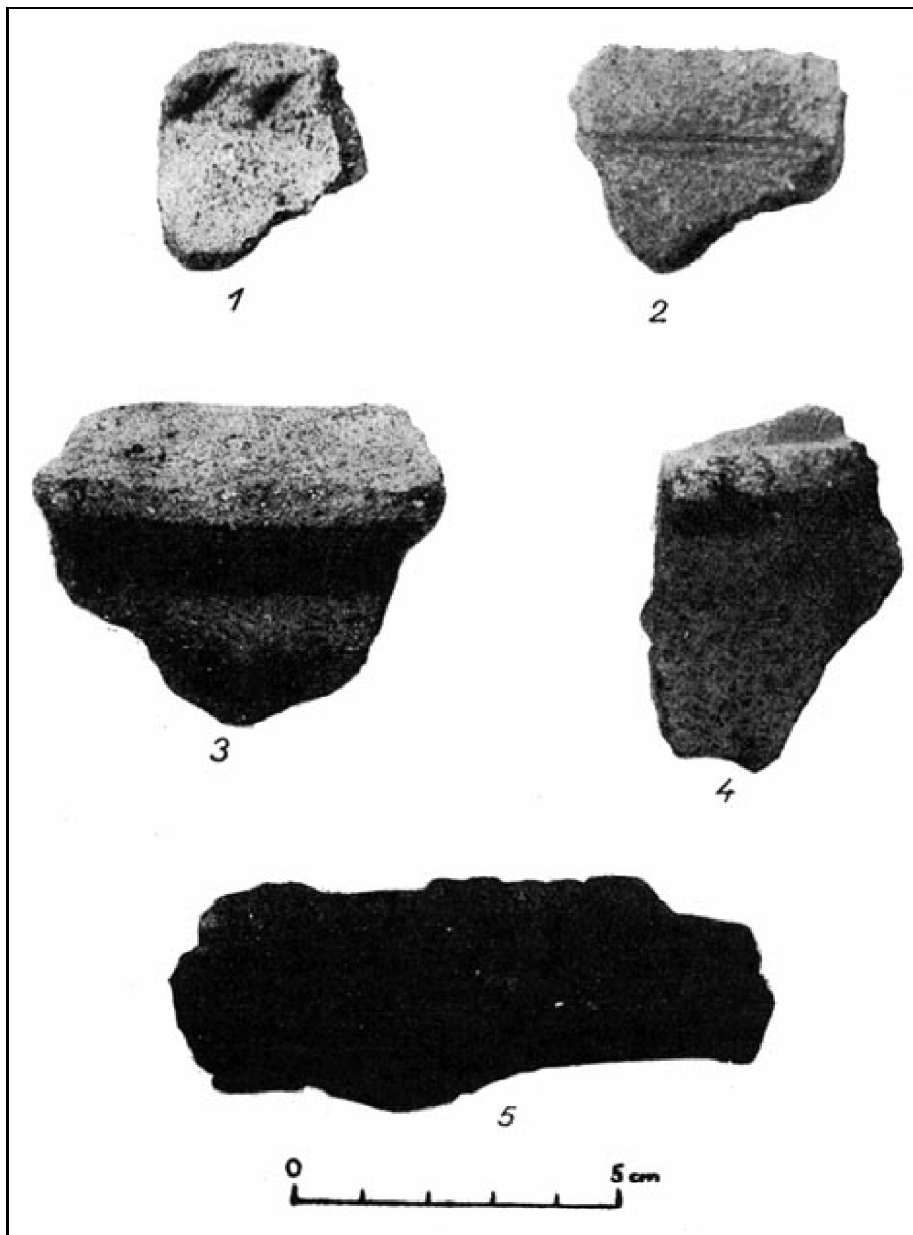
Jakabszigeti dűlőben vannak. Része lehetett a mai Feketebokor területe is, ahol Árpád-kori nyomokat találtam (*Eghazasurkun* 1241, *Eghasoswrken* 1344 ?, Poss. *Vrkun* 1358, Poss. *Vrkun* iuxta fluv. Fertew 1360, *Urkund* 1370, *Predium...* *Vrkun* iuxta Stagnum Fertew 1425, Poss. *Wrkwnd* 1429).³⁵⁽²⁷⁾ A nyárosmajori Árpád-kori nyomokkal kapcsolatban két név jöhet számításba. Vagy az 1361-ben említett *Batenteleke*³⁶⁽²⁸⁾, vagy Kira (*Kyra* 1353, Poss. *Kyra* circa guendam lacum Hetenolcha 1361, *Nobiles de* **116***Kyra* 1362, 1363, 1369, 1429, *Kyray* 1427),³⁷⁽²⁹⁾ melyek Sarród és Pomogy között feküdtek. Pontosabb meghatározást Sarród nyugati határának bejárásával, esetleg újabb lelőhely találásával lehetne adni. Viszont a Pomogyi úttól K-re lévő Árpád-kori telep az 1361-ben említett *Posateluke* (*Posatelek* 1362) birtokkal lehetett azonos.³⁸⁽³⁰⁾ Ez Pomogy D-i részével, Ny-on a Fertővel, É-on pedig a *Keych* nevű birtokkal (*Kejcs*, *Keych*, *Kécs* 1262, 1269, 1318, 1362)³⁹⁽³¹⁾ volt határos. *Keych* ma a burgenlandi Götsch-tó környékén keresendő. Sarródtól Bősárkányig az Osl-nemzetség a birtokos; csak az 1280-as évektől veszi kezdetét a megyében a Kőszegiek térnyerése.⁴⁰⁽³²⁾ A „falunévek” az okleveles adatok szerint az 1425–30 közötti években szerepelnek utoljára. Így pl. *Urkony* 1425-ben már pusztá, (*predium*), de az 1429. évi „passessio” jelölés is ezt támasztja alá, mivel a XV. században már nagy általánosságban pusztát jelöl.⁴¹⁽³³⁾ Nagyobb vízállásemelkedés, ezzel kapcsolatos betelepülés a Hanság peremén lévő falvakba, vagy a feudális adók és kizsákmányolás miatt néptelenedtek-e el ezek a falvak, erre jelenleg még nem tudunk választ adni. Mindenesetre Aventinus 1501-ben a Fertőt igen nagy kiterjedésűnek írja le.⁴²⁽³⁴⁾ A telepek hasonlóak lehettek, mint a Kistölgyfa-kavicsbányai Árpád-kori falu.⁴³⁽³⁵⁾

XII., XIII. tábla. Késő népvándorláskori „B” típusú leletek

A XVI. századtól a XIX. század 70-es évéig nem említenek települést ezen a részen, de kétségtelen, hogy a peremvidék lakossága kihasználta a Hanság adta gazdasági lehetőségeket és számon tartotta a Fertő vízállásának periódusos változásait. Erre vonatkozólag igen sok adattal rendelkezünk; ezek felsorolása külön tanulmányt érdemelne. A terület átkelőhely szerepét bizonyítja, hogy Nádasdy Tamásné 1568-ban töltést húzatott Sarródtól Pomogyig és azon vámot szedetett. Ezzel elzárta a Hanság és Fertő vízgyűjtő területét, ezért a bécsi udvar rendeletet adott ki a gát elbontására, mivel a halállomány csökkenésének okozóját látta benne.⁴⁴⁽³⁶⁾ 1777–1779-ben Esterházy Pál megépíttette a Fertődöt (Eszterházát) és Pomogyot összekötő töltésutat, amelyen a helyi öregek szerint a század elején még 11 híd volt s ingadozott rözsealapja, ha szekérral jártak rajta. Az út építésének emlékére emelték 1777-ben a nyárosmajori barokk emléksobrot (népi elnevezése „ívászi”, mivel itt borozgattak évenként a magyar és német lakosok). Érdeemes megemlíteni egy sarródi népszokást, a regölést,⁴⁵⁽³⁷⁾ mely Sebestyén Gyula szerint a Dunántúl egykori avar szállásterületein jött létre és avar-szekély emlékeket őriz.⁴⁶⁽³⁸⁾ 1870-től nagyszabású lecsapolási munkák kezdődtek, valamint a Hanság főcsatorna építése, az Ikva és a Répce szabályozása.⁴⁷⁽³⁹⁾ Ezzel egyidőben egymás után alakultak ki a majorok, melyek kevés kivétellel ma is fennállnak, sőt lassan faluvá nőnek. Minden egyes esetben ott jöttek létre, ahol egykor a múlt embere is

megtelepedett. A Hanság további régészeti kutatásában érdemes figyelembe venni László Gábor geológiai [117](#)térképét, mely 52 lápszigetet tart számon (kutatásaim alapján többel kell számolnunk), mert kevés kivétellel régészeti lelőhelyként kezelhetők.[48\(40\)](#) Ez úton mondok köszönetet azoknak a régészeknek, akik munkámban hasznos tanácsokkal szolgáltak.

XIV. tábla. Árpád-kori leletek

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Berecz Dezső: Jászai Mari látogatásai Nagycenken és Rábatamásiban

118 Bercz Dezső: Jászai Mari látogatásai Nagycenken és Rábatamásiban

1. Nagy tragikánknak, Jászai Marinak (1850–1926) három eszményképe volt: a drámában Shakespeare, a költészetben Petőfi, a politikában Széchenyi István. Volt időszak, amikor Shakespearet átmenetileg törölte ideáljai közül, s szobrát kitette a lakásából. Ez akkor történt, amikor híre terjedt, hogy a Shakespearenek tulajdonított darabokat nem ő, hanem kortársa, Francis Bacon filozófus írta. Petőfiért és Széchenyiért élete végéig rajongott. Évenként elzarándokolt Petőfi kiskőrösi szülőházához a december 31-i ünnepélyre, utólszor 1925-ben, a halála előtti esztendőben. Meg is fázott alaposan, de nem ez, hanem régi cukorbaja döntötte ágyba.

Másik zarándokhelye a nagycenki sírbolt volt. A Soproni Napló 1908. július 9-i számában olvassuk a hírt, hogy Jászai Mari ismét megjelent Nagycenken, mint nyolc év óta minden esztendőben, babérkoszorút helyezett Széchenyi sírjára és imádkozott. József öccse is vele volt. Végigmentek a hársfasoron és Jászai koszorút kötött hársfavirágból. A Nemzetőr 1910. márc. 16-i száma szintén említi Jászai nagycenki látogatásait s közli annak a levélnek szövegét, melyet Jászai az ápr. 8-i országos Széchenyi-ünnep rendező bizottságához intézett: „Ha ma váratlanul bejött volna hozzám, Arany János »Széchenyi emlékezeté«-vel a kezemben talált volna, melyet azonnal kivettem a könyvszekrényből, mihelyt a lapban olvastam, hogy ünnepet ülünk ápr. 8-án. Tehát máris tanulom, mert ha nem jutott volna eszükbe, hogy az ünnepen egy imádság elmondására szólítsanak, magam kértem volna – először életemben – azt a megtiszteltetést, hiszen nekem Széchenyi István áll az oltáron, a képét viselem és minden esztendőben elzarándokolok a szentséges sírjához Nagycenken, mely az én lelkem Mekkája.” A levél nyilván a budapesti ünnepségre vonatkozik, mert bár ugyanakkor Nagycenken is rendeztek ünnepséget, azon Jászai nem volt jelen.

Jászai naplójegyzetei gyakran említik Széchenyit: „Nem szerettem soha senkit úgy, mint Széchenyit. Hát ezért nem tudtam igazán férfit szeretni”. Más helyen: „Napról napra jobban érzem, hogy ez a férfiak férfinja az enyém és én az övé vagyok. Úgy megértem őt, mint senki más. Senki másé nem annyira, mint az enyém.” Ezek a század elejéről származó bejegyzések¹⁽⁴¹⁾ minden teatralitásuk mellett is jellemzők: 1904. jún. 26-án írja, hogy 30-án készül Cenkre Ábrányi Emilékkel²⁽⁴²⁾ és Rábatamásiban Józsi öccsénél szállnak meg.

Jászai ezt követően írhatott levelet Széchenyi István fiának, Bélának (a dátum hiányzik) és engedélyt kért, hogy társaságával a nagycenki parkon és fasoron keresztül közlekedhessék, mert legutóbb csak a kert megkerülésével tudtak a sírokhoz eljutni. Így folytatja: „Jártam már Paczka Ferencékkel,³⁽⁴³⁾ Csillag Terézszel⁴⁽⁴⁴⁾ és lányával, kétszer Herczeg Ferenczel, Szávay Gyulával⁵⁽⁴⁵⁾ és családjával, Paulaynéval⁶⁽⁴⁶⁾ és lányával, legutóbb Ábrányiékkel. Évenként járok oda, hogy két órát imádkozzam”. – Jászai hagyatékában megmaradt Széchenyi Béla ¹¹⁹válasza egy névjegyen: „E névjegy előmutatója társaságával megtekintheti a nagycenki kastélyt, járhat-kelhet a kertben, a hársfasorban és birtokom bármely részében és bármikor.”⁷⁽⁴⁷⁾

Lehel István⁸⁽⁴⁸⁾ írja „Az utolsó szerep” Anecdótica c. részében: „Jászai évenként járt Cenkre. A sírboltban letérdelt és elimádkozta Széchenyi emlékezetét. Azt mondta: Voltam imádkozni az istennél!” Arany költeménye volt az ő imádsága és egyik legtöbbet szavalt verse. Elmondása 19 percig tartott.

Péchy Blanka „Jászai Mari” c. könyvében (Bp. 1958.) közli Herczeg Ferenc nyilatkozatát, melyben többek között a következőket mondja: „Minden szept. 21-én Nagycenkre zarándokolt, hogy virágot tegyen

bálványának koporsójára. Néhányszor engemet is magával vitt. A napi programhoz hozzátartozott, hogy végigjártuk a végtelen hosszú, évszázados hársfasort, mely alkalmasint Európa legszebb hársfasora. A fasor egy dombhoz vezet, ott van az ifjan meghalt Széchenyi Béláné, a legnagyobb magyar menyének sírja ... a legpoétikusabb pihenőhely, melyet életemben láttam.” Jászai 1896-ban cikket írt „A cenki sírboltban” címmel („A tükröm” c. kötetben Bp. 1909. is szerepel). Széchenyit méltatja, majd a kirándulásról így szól: „A Széchenyi István kastélyát (kedves barokk styl) körülvevő, szépségben és pompában egészen a Margitszigethez hasonló parkból kilépve tündérmesébe illő látvány tárul elénk. Olyan széles út, mint a kerepesi, bevonva csillogó gypeszönyeggel, zöld falai másfél százados hársfák. Az út végén az ifjú hölgy síremléke. Egy férfi szerelme, Olaszhon művészete és a természet együtt voltak csak képesek létrehozni... Ezen túl még egy bájos erdőszéli ösvény, mely addig tart, míg a fülemüle egy dalát elcsattogja és előttünk fekszik a csudálatos Fertő tava ... Az allée mellett jobbra gyönyörű szedres, melyet még Ő ültetett, kedvenc célja – az ezer között – a selyemtenyésztés emelésére. Azután szántóföldek, csöndes mezők mind a két oldalon. Balról, távolabb a soproni hegyek kéklenek.”

Jámbor Pál,⁹⁽⁴⁹⁾ Jászai első kritikusa 1867-ben Jászai első színpadi szerepléséről azt írta: „bátran nyújthatunk egy levelet annak a kisleánynak abból a koszorúból, amit majd egykor az ország fejére tesz.” Az ország 1897-ben, Jászait nemzeti színházi tagságának 25. évfordulóján aranykoszorúval ajándékozta meg. Jászai ezt a koszorút Széchenyi sírjára helyezte.

2. Jászai Marinak József nevű öccse (apja második feleségétől való) először Györszemerén tanítószkodott, majd Rábatamásiba került, s ott igazgató-tanító lett. Öccsét és népes családját (10 gyereke volt) Jászai nagyon szerette, rendszeresen segítette. Gyakran ellátogatott Rábatamásiba. Györszemerén is járt, onnan írt 1882 júliusában levelet Prielle Kornéliának,¹⁰⁽⁵⁰⁾ hogy az aratásban segít. Rott Jakabnének, akihez 40 éves barátság fűzte (Péchy Blanka közlése), 1912 augusztusában, 1920 szeptemberében, 1922 augusztusában, 1924 júniusában és augusztusában ír Rábatamásiból levelet. Ezekből kitűnik, hogy nyaranta mindig 1-1 hónapot tölt öccsénél. Különösen érdekes az 1920. szept. 16-án kelt levél, melyben megírja, hogy egy hónapja van Tamásiban, egy fehér házacskaiban lakik, ¹²⁰ezt öccse vette magának öregségére, aki egyébként a tanítóházban lakik. Ő odajár étkezésre, két unokahúgát tanítja angolra, a kisebbik 16 éves, tehetségesen zongorázik, a zongoráját majd elküldi neki. (El is küldte.) Aztán így folytatódik a levél: „Szegény lelkem egyedüli otthonában, színházunknál nem vár rá semmi jó, csupán az ellenszenv. Pedig hiszen már elég rég befogom a számat. És legalább csak egy cseppet várna Ambrus¹¹⁽⁵¹⁾ gazda, hiszen már nem sokáig leszek szálla a szemében... Szívem, micsoda gyötrelmem távol lennem az egyedüli helytől, melyen otthon vagyok, a színpadtól... A színpad ad nekem ést, biztonságot és csak ott vagyok otthon.”

A 70 éves színésznő írja ezeket a sorokat hanyatlásának és csalódásainak keserves időszakában. Jellemző helyzetére, hogy alig három hét múlva, okt. 5-én ír levelet Ambrus Zoltánnak, kéri vissza elvesztett szerepeit az „Árva László király”-ban (Szilágyi Erzsébet), az „Aranyember”-ben (Teréz mama), a „Csongor és Tündé”-ben (Mirigy).¹²⁽⁵²⁾ Levelét „Mélyen tisztelt igazgató úr” megszólítással kezdi és mint „alázatos tisztelő színésze” írja alá.¹³⁽⁵³⁾

A rábatamási ház keskeny telken álló, szerény, tipikusan falusi épület. Az utcára néző két ablakos szoba volt Jászai Marié. Benne egyszerű bútordarabok, a nagy asztalon és a falon Jászai-émlékek. Legérdekesebb egy kolozsvári emlékkönyv s aranykeretben az az oklevél, mely szerint Jászai nemzeti színházi tagságának 50 éves jubileumán (1922) a színház tagjai „Jászai Mari-segélyalapot” létesítettek elaggott vagy inségbe került pályatársaik számára a színház minden tagjának eredeti aláírásával.

A falon fénykép, amely a 70-es években készülhetett. Jászai apját, Krippel József ács mestert, ennek második feleségét és Anna lányukat ábrázolja. Ünneplőbe öltözött egyszerű emberek, az apa markáns, szépcarcú, szakállas, értelmet és tekintélyt sugárzó férfi. Az egyik ablak melletti állványon az apa fehér márványból faragott fejszobra életnagyságban. Lukácsy Lajos¹⁴⁽⁵⁴⁾ szobrászművész alkotása.

A ház utcai falán sötét márványból készült emléktábla. Betűi már alig olvashatók, felújításra szorul. Szövege: „Ebben a házban töltötte nyári vakációit Jászai Mari, a nagy tragika 50 éven át 1875–1925-ig. – Akkor beszélhetünk hazánkban igazi kultúráról, ha majd Rábatamásiban is hivatásos színművészek játszanak. (Emlékiratokból.) – Megemlékezésül emeltette 1954. augusztus 20-án a Győr-Sopron Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága.”

A kanapénak abban a csücskében ülök, amely Jászai Mari szokott helye volt. Velem szemben az asztal körül József három gyermeke, meghívóim és vendéglátóim, amatőr bűvárkodásaim szíves segítői. Köztük a legfiatalabb gyerek: László, aki édesapja örökében áll a katedrán Rábatamásiban. Jászai Mariról folyik a szó. Ebben a szobában lakott, korán kelt és a ház körül tevékenykedett, virágokkal, csirkével törődött. Teáját mindig maga főzte, egyébként étkezni átment a tanítóházba, ahol öccse lakott. Sokat sétált, az egész határt bejárta, mindenkit megszólított, szerette a falusi embereket. Öccse gyerekeit maga köré gyűjtötte, de jöhettek más gyerekek is és oktatta őket. Unokahúgait sétálni vitte és angolra tanította őket. Bizony félték tőle, mert nagyon szigorú volt.

¹²¹Megesett, hogy az iskolában verseket mondott a falusi közönségnek. Ezt előre kidobolták, ő pedig ugyanazt a fekete selyemruhát öltötte magára, amelyben Budapesten is szavalni szokott. Esténként pedig a nagy eperfa alatt gyűlt össze a család, Jászai egyik verset mondta a másik után és „csodálatos légkört teremtett maga körül”.

Itt tisztelgett nála egy alkalommal a soproni Frankenburg Irodalmi Kör vezetősége. 1922 nyarán a csornaiak meghívására részt vett a háborús halottak emlékműve javára rendezett népünnepélyen, s a kultúrprogram bevezetésekként elszavalta a Himnuszt. (Erről a Sopronvármegye is beszámolt. 1922. VIII. 6.)

Apja említett fényképe Jászai idejében is mai helyén volt, az apa szobra pedig farkasszemet nézett nagynevű lányával, aki az ő akarata ellenére lett színésznő. Most én nézek szembe a szoborral, a szemgödrök mögé próbálok hatolni, mellettem Krippel József három unokája, egy nagy család hajtásai, bennük és körülöttünk egy magyar zseni emlékezete.

Jászai Mari fiatalkori feljegyzéseit, naplóját, a hozzá intézett leveleket megsemmisítette. Túl volt az ötvenedik évén, amikor újra naplót írt, rendszertelenül, pepita füzeteket találomra cserélgetve. Rédey Mária (Kassainé ifjasszony Bp., 1935.) az emlékiratokban rapszodikus vélemények, nagy érzések, féktelen haragok, nagyszerű indulatok égháborúját látja, amely végigseper a mindenségen. Az emlékiratok színháztörténeti adatait is, a gyermekkorra vonatkozó adatokat is nagy óvatossággal kell fogadnunk. Keletkezésükkor Jászai már túl van az igazi dicsőségen, elmúltak a naponta megismétlődő sikerek, feladatai fogyatkoznak, a mellőzés és az öregedés egyidőben szakad rá, színpadi stílusa is elavul, s az ő szavaival élve: már rügybe szökik az utána következő lomb. Gyermekkorára vonatkozóan csak a grand-guignoli elemek maradtak meg az emlékezetében, keveredve a fantázia elemeivel, nevek, időpontokra, helyszínekre nem emlékszik, így sok minden homályba vész s az ellenőrzés is lehetetlen. Lám az a kép, amelyet Jászai „A tükröm” c. kötetében ír gyermekkoráról, gyönyörű emléket állítva édesanyjának, sokkal tisztább és enyhébb színezetű. Közvetlenül Jászai halála után Lehel István igyekezett tisztázni ezeket a kérdéseket,

összeköttetésbe lépett a családtagokkal, bizonyára a még élő testvérekkel, de csak annyi tisztázódott, hogy az emlékiratokban sok a költői túlzás. Mindenesetre valóságnak vehető, hogy az apa túlzottan szigorú volt, bigott vallási fegyelmet követelt maga körül, családját nehezen tartotta el, Mariban pedig a színház iránti hajlandóságot igyekezett már csírájában letörni. Elhíhető, hogy amikor Mari 10 éves korában életében először színházban volt, s megnézte életének első színdarabját,¹⁵⁽⁵⁵⁾ az apa, aki a lányát inkább apácának szánta, felháborodásában majdnem agyonverte.

Megpróbálom összeállítani a mozaikot. Mari gyermekora bizony keserves lehetett. Négyéves volt, a család már Győrben lakott, amikor édesanyja a munkába belerokkanva, fiatalon meghalt. Hét gyermeke maradt. Az apa elvett egy özvegyasszonyt, aki egy leánygyereket vitt a házasságba és tovább szülte a Krippel-ivadékokat.¹⁶⁽⁵⁶⁾ Az apa ácsmesterségében dolgozott, de a családban egyre több lett az éhes száj, s ha volt is mit enni, jóllakni nem lehetett. A házimunka durvábbik része, a kert gondozása, a jeges járda takarítása, a csizmák tisztítása Mari dolga volt, s a mostoha szemében ő volt a szálla. Az apa nem tűrt fegyelmetlenséget, ¹²²kezében ütésre állt a bot meg az áztatott kötél. Mari menekülni akart, s minden vágya az volt, hogy szolgálni mehessen. A család örült, ha egy szájjal megfogyatkoznak. Marit kiscselédnek, gyerekpesztonkának adták. Egy ideig győri családoknál szolgált, aztán az apácák, akiknél az elemiit kijárta, Bécsbe szereztek el olyan családhoz, amelynél a gyerekeket magyar szóra akarták taníttatni. Körülbelül egy évig volt ott, akkor egy pesti rokon vette magához, akinek kocsmája volt, s ott volt rá szükség.

Fel kellett sorolnom ezeket az ismert adatokat, hogy ennél a pontnál megállhassunk. Jászai emlékirataiban és nyilatkozataiban azzal vádolja apját, hogy távollétében nem törődött vele, s akár a szeméten pusztulhatott volna el. Így volt-e, nem tudhatjuk. Annyi azonban bizonyosra vehető, hogy a bécsi elszerződés az apa tudtával, sőt valószínű az apa kívánsága szerint történt. A pesti rokon se talált volna rá Marira, ha nincs összeköttetése a családdal. Lehetetlennek látszik, hogy valami kapcsolat ne lett volna az apa és lánya között, hiszen Győr se Bécstől, se Pesttől nem esett távol száz esztendővel ezelőtt sem. Ellenben teljes homály fedi azt, hogy Mari mikor, miért, mily körülmények között került el a pesti rokonoktól. Ő maga nem emlékszik rá. Idegenekhez kerül, egy mutatványoshoz. Felvetődik a kérdés, vajon nem a szereplési vágy vitte-e Marit a mutatványos sátrába, ahol (az emlékiratok szerint) mint lábatlan hölgyet mutogatták. A komédiázási hajlam sok mindenre ráviszi az embert. A mutatványos ide-oda vándorolt, s el tudom képzelni, hogy Marinak a családjával való kapcsolata, ha egyáltalán volt ilyen kapcsolat, ekkor már valóban megszakadt. Az emlékiratokban olvassuk, hogy a mutatványos felesége hűtlenkedett, Mari ezt elkottyantotta a férjnek, erre elzavarták. A poroszok és osztrákok közt folyt a háború, s Marit egy magyar markotányos alkalmazta. Így sodródott a königgrätzi csatába, melyben az osztrák ármádiát szétverték, s Mari ott sebesülteket kötözött, ivóvizet hordott nekik. Obsitosként 300 pengőforint jutalmat kapott, azon Bécsben kiöltözött, s hazament Győrbe, az apai házba. Nem fogadták áztatott kötéllel, mert ha így lett volna, akkor ennek az emlékiratokban nyoma volna. 1866-ot írtak.

Három év múlva, amikor Jászai Mari mint a budai Népszínház kardalosnője jegyet vált Kassai Vidorral,¹⁷⁽⁵⁷⁾ a társulat „tragikus fejű” komikus színészével, ismét Győrbe utazik, s az apai házban tölti a hathetes jegyességet, a nádorvárosi plébánián tartják az esküvőt. Kassainak írt leveleiben gyakran emlegeti apját, „szegény édesapámnak” nevezi, leírja, hogyan készülnek az esküvőre, meszelnek, mosnak, sütnek-főznek. Figyelmezteti vőlegényét, hogy apja műveletlen ember, nehéz vele bánni, megkívánja, hogy aki érintkezésbe kerül vele, az az ő elveit vallja. Jobbpárti ember, s ha Kassai netán balpárti volna, el ne árulja neki. (A balpárt abban az időben a Kossuth-pártot és a 48-as polgári forradalom eszméit jelentette, a jobbpárt pedig Deák Ferencet.) Apját későbbi (1873) leveleiben is emlegeti, jaj, megfélekedett a

névnapjáról, hozzá mehetne pihenni, majd ágyneműt kapott tőle. Azt is tudjuk, hogy apját rendszeresen segélyezte (Pécsy Blanka), s meghívta, nézze meg őt a Nemzeti Színházban. Megnézte-e, nem tudjuk. Lehel István közli, hogy Jászait az apja először Kisbéren látta játszani, amikor az ászári iskola (Jászai szülőfaluja) javára műkedvelőkkel eljátszotta Elektrát. Az öregúr meg is jegyezte: bizony ez nehéz kenyér (1892).

123 Öregségére az apa József fiához költözött Rábatamásiiba.¹⁸⁽⁵⁸⁾ Jászai még apja életében is gyakran járt oda. Amikor apja 1897-ben meghalt, megjelent a temetésén, sírjára díszes márványkövet állíttatott. Ekkor írja Dirner Gusztávnak:¹⁹⁽⁵⁹⁾ „Végtelenül tiszteltem öreg édesapámat. Elvesztése jobban fáj, mint elképzeltem, hogy valaha fájhat” (Rédey Mária közlése). Jászai Mari a Nemzeti Színházi tagságának 50. évfordulóján (1922) kapott koszorúkat az apja sírjára küldte, ezek szalagjai a rábatamási szobában láthatók.

Ezek az adatok igazolják, hogy Jászai ragaszkodott az apjához, valamit elismert benne s talán bizonyos fokig – a maga módján – szerette is. Ha másért nem, azért, mivel – saját szavai szerint – tőle örökölte a komédiás hajlamot, a bámultatás vágyát, a kíváncsiságot, a gyakran érthetetlen megalázkodást, a munkabírást és a férfias vonásokat, mert – mint írja – apja szép ember volt. Ha volt, amit meg kellett bocsátania apjának, megbocsátotta. Senki másnak egész életében, csak az apjának. Tisztelte benne azokat az elveket, amelyeket apja igazságnak tartott, mint ahogy ő maga is tűzbe ment mindazért, ami szerinte igazság volt. Azt írja az emlékiratokban: „A legcsudálatosabb lény volt ez a falusi ács mindazon teremtések között, akiket valaha ismertem. Színészi tehetségemet határozottan tőle örököltem.”

Az bizonyos, hogy Jászai a *Krippel* nevet halálosan gyűlölte. Olyannyira, hogy apja sírkövére se vésette rá. A felírás csak ennyi: „József 1814–1897.” Az unokák vésettek később a József név elé ezt a szót: Nagypánk. Vendéglátóimtól megkérdeztem, hogy a *Jászai* név honnan ered. Nem tudtak rá válaszolni, de megtudtam tőlük, hogy Krippel József gyermekei hivatalosan 1881-ben magyarosították a nevüket: a legidősebb, Mihály *Jászoly*-ra, a többiek *Jászai*-ra. Lehel István azt írja, hogy Jászai Mari a név eredetéről nem nyilatkozott, az erre vonatkozó kérdésekre egyszerűen nem válaszolt. Ezenkívül nem találtam olyan írást, amely a név eredetével foglalkozott volna. Ráskai Ferenc (Áram a tengerben Bp. 1938.) közli Jászainak azt a nyilatkozatát, hogy jobb lett volna, ha az édesanyja nevével (*Keszey*) lép színpadra. Jászai egyik unokaöccse, Jászai András (József unokája), a soproni antiquár-könyvesbolt vezetője hívta fel a figyelmemet arra, hogy a német *Krippe* szó magyarul jászolt jelent. Ezzel a név rejtélye meg is oldódott. Nyilvánvaló, hogy a *Jászai*, illetve *Jászoly* név a *Krippel* név magyarosított változata. Elgondolható, hogy erről a családban már Mari gyerekkorában szó esett s így lett Mari az első, aki ezt a nevet felröpítette. 1867-ben mint Jászai Mari lépett színpadra. Nem akart tudni arról, hogy neve a gyűlölt és szégyellt *Krippel* névből ered, s az is érthető, hogy később a *Keszey* nevet tartotta volna megfelelőbbnek.

A nagyecenki és rábatamási adatok feldolgozásával és a levont következtetésekkel igyekeztem kiegészíteni azt, amit Jászai Mari életútjáról tudunk.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Hünner László: Fűrész Gyula tevékenysége a soproni Szociáldemokrata Pártban

124 Hünner László: Fűrész Gyula tevékenysége a soproni Szociáldemokrata

Pártban

Szülei, Fűrész Gyula és Lukács Ágnes, Ostffyasszonyfáról (Vas megye) származtak Sopronba. Édesatyja a falusi sorból a városi proletár sorsára jut. Fűrész Gyula születésekor, 1884. január 3-án édesatyja a soproni Flandorffer borpincészet munkása, utóbb portása. A fiú elemi és gimnáziumi iskolai éveit után 1896-ban „jegyzik el magát az ólombetűk csodálatos világával.” A Röttig nyomdába szegődik el inasnak. 1900. október 4-én szabadul fel és itt dolgozik, amíg nyugdíjba nem vonul.¹⁽⁶⁰⁾ Munkáját a nyomdában kiválóan végzi. 1904-ben, mikor a Röttig Gusztáv tulajdonát képező nyomda 50 éves fennállását ünnepli, a kitüntetett öreg szakmunkások között őt is dicséret illeti.²⁽⁶¹⁾

Fűrész Gyula (1884–1955)

Már korai inas éveiben részt vesz a munkások több bért követelő sztrájkjaiban. Mikor a Röttig nyomda munkásai sztrájkba lépnek, őt is a lelkes szervezők ¹²⁵között találjuk.³⁽⁶²⁾ Fialtal segédéveiben lelkesen tevékenykedik a Nyomdászok Szakszervezetében, hamarosan elnöke is lesz a soproni nyomdászok körének, majd az 1905. július 16-án megalakuló Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyletének. A nyomda szedőgépe melletti nehéz munka nem törli meg, az erős ólmos levegő nem teszi beteggé, ideje van arra, hogy szociális munkát is végezzen. Tevékenykedik a Szociáldemokrata Pártban. Hittel, lelkesedéssel küzd a szebb szocialista jövőért. 1904. április 24-én a soproni Munkásotthon avatásánál ismerkedik meg Bokányi Dezsővel, aki ekkor a „Kőfaragó” című szakegyleti lap és a Népszava szerkesztője és akihez a későbbiek során is szoros barátság fűzi. Bokányi Dezső 1907-től a budapesti Munkásbiztosító Pénztár aligazgatója, az SZDP vezetőségi tagja.⁴⁽⁶³⁾

Fűrész részt vesz a politikai életben. A magyar ellenzéki pártok 1905-ben koalícióra lépnek, hogy megváltoztassák a politikát. Berecz Ábel Sopron város országgyűlési képviselője, a 48-as függetlenségi párt tagja, 1905. augusztus 20-ra képviselői beszámolót hirdet, melyen több koalíciós képviselő között gróf Apponyi Albert, a 48-as függetlenségi párt országos vezetőségi tagja is részt vesz. A munkások megmozdulnak. Pozsonyból Wittich Pál, Winkler Nándor, Csernák Pál érkeznek Sopronba. Szombathelyről 22 szocialista vezér indulását közli a rendőrségi hír. Készül az ellentüntetés. Ennek során több sérülés történik, és sok rendőrségi előállítás, a nagygyűlést csak nagy nehézségek közepette sikerült megtartani. Fűrész Gyulát is előállítják, de vádemelés nem történik.

Mikor Áchim András a békéscsabai népvezér érkezik Sopronba és radikális népgyűlést tartanak, 1907. szeptember 1-én, Fűrész Gyula a Szociáldemokrata Párt küldötteként üdvözlí. Zsombor Géza ekkori radikális vezérrel együtt indulnak a soproni Munkásbiztosítóból, melynek választmányi tagjai.⁵⁽⁶⁴⁾ A munkások bizalma a Munkásbetegsegélyző Pénztár választmányi tagságába emeli. Élete legnagyobb, legtöbb munkáját itt végzi. A Munkásbiztosító ekkor tervezi tudószanatórium felállítását, külön bizottságot szerveznek az előmunkálatok elvégzésére, e bizottságban dolgozik, átérzve ezen idők legnagyobb réme, a tbc leküzdésének fontosságát. A Szociáldemokrata Pártban is vezetőségi taggá választják, mivel Sopronban ő harcol legtöbbet a munkásság érdekeiért. A Szociáldemokrata Pártban, taggyűléseken, belső üléseken egyaránt küzd a munkásság ekkori nagy álma megvalósításáért, a teljes választójog kivívásáért. Munkásságát a pártban és a Munkásbiztosítóban egyaránt nagyra becsülik, és az 1907. október 20-i igazgatósági ülésen az Országos Központba pénztári küldöttnek választják meg az egyszerű fizikai munkás gyermekét. Bekerül a soproni Munkásbiztosító Pénztár választmányának alelnöki székébe és dolgozik a Munkásbiztosító Pénztár méltóbb, új elhelyezéséért.

Az 1906–1909 között lezajlott soproni sztrájkok idején a Szociáldemokrata Párt békéltető bizottságában küzd a dolgozók érdekvédelméért, Wajdits Béla, Ferenczi János oldalán, akik szintén a Munkásbiztosító Pénztár választmányának, illetve hivatalgárdájának tagjai.⁶⁽⁶⁵⁾

¹²⁶Garbai Sándor mint szónok több ízben jár Sopronban, vele is kapcsolatot tart fenn Fűrész Gyula. Különösen akkortól, hogy Garbai Sándor, az egykori munkás, a budapesti Kőműves Szakegylet vezetőségi tagja, a Munkás Betegsegélyző Pénztár elnöke lett. Együtt harcolnak 1909-ben a brennbergi munkások érdekében a tőkés ellen.⁷⁽⁶⁶⁾ Mint a Romwalter nyomda alkalmazottja, Fűrész részt vesz az Arbeiter Zeitung szerkesztésében, mely eleinte hetenként, majd kétnaponta jelenik meg.⁸⁽⁶⁷⁾ Harcának eredménye, hogy a Munkásbiztosító Pénztár az egykori két szobából 1908. október 1-én új, szép helyen (Szt. György u. 16. szám) nyithatja meg kapuit. Az akkori államvezetés, a pártok értetlensége fékezte a társadalombiztosítás kifejlődését. *A soproni Munkásbiztosító megalakulásától kezdve helyet adott a munkáspártoknak és a haladó, radikális pártoknak.* Most a pártok részére gyűlésterem áll rendelkezésre a hivatal tanácskozó terme mellett.

Mivel a Munkásbiztosító Pénztár elnöke, Fürst Jakab az 1909. december 4-i ülésen leköszönt, Fűrész Gyulát a választmány nagy lelkesedéssel választja elnökévé. A munkáspénztári választásokat már Fűrész Gyula vezeti (1910. február 27.), amely választás szociáldemokrata győzelmet hoz. Fűrész Gyulát újból előállítják a rendőrségen, több társával együtt, mivel a pénztár székháza verekedések színhelye a polgári és munkáspártok között. 1910. június 2-án ő jelenti be a nyomdászok sztrájkját béremelésük érdekében. Igyekszik a város minden lakóját megnyerni ügyüknek, szakszervezeti, politikai vonalon egyaránt küzd a hosszúra nyúló nyomdász bérkövetelések mellett. A sztrájk 1910. június 14-ig tart, de végül is eredményes. Fűrész Gyulát ekkor ismét előállítják, de vádat ismét nem tudnak emelni ellene.

A belügyminiszteri rendeletek következtében a pénztár igazgatóságát átszervezik, 1910. szeptember 11-én közfelkiáltással választják meg Zsombor Gézát elnöknek, helyettesévé pedig Fűrész Gyulát. Az 1910. november 28-i választmányi ülésen budapesti közgyűlési küldöttnek választják meg. A Munkásbiztosító Pénztár irányításában egyre inkább részt vesz, és mind gyakrabban hallatja hangját. 1911. március 20-i első interpellációja bírálja a soproni kórház rossz elhelyezését. Drámai hangon ecseteli a városi tanács, a párt és a választmány előtt a kórházban ápoltak sanyarú helyzetét. Kifogásolja a melegvíz hiányát, a felekezeti türelmetlenséget, azt, hogy például hullahordók szolgálják fel az ebédet, hogy különféle betegségekben szenvedők vannak egy szobába zárva és sokszor ketten is egy ágyba kerülnek. A tisztí főorvos ugyan védelmébe veszi a kórházat, elismeri azonban a nehézségeket, melyekkel meg kell küzdeni. Megoldást azonban egyelőre a városi tanács nem talál. Csak új kórház építése oldhatná meg a nehézségeket, melyre már határozat született a millennium évében, 1896-ban.

Fűrész Gyula részt vesz a munkások kirándulásain kiskorától fogva, a május elsejéket mindig a szabadban, munkástársai között tölti, erősítve mindannyiukban az új eszméket. 1911. március 12-én megalakul a soproni munkásság turista egylete. (TTE). Fűrész lelkes szervezője Ferenczi Jánossal és Linka Józseffel együtt.⁹⁽⁶⁸⁾ A kirándulásokra ekkor már feleségével együtt megy. Házasságot 1908. október 11-én kötött Eisenmayer Erzsébettel. A családi élet sem tartja ¹²⁷ vissza, hogy egyre inkább ne áldozza minden percét a munkásmozgalomnak. Részt vesz a dalárda és a természetbarátok gyűlésein, szervezkedésén. Nincsen kirándulás, melyen ott ne lenne. Szervezi a fiatalokat. Gyula bácsi a legkedvesebb az összes vezető között. A fiatalokat tanítja a „röpcédulázásra”, mert a röpcédula egyre nagyobb mennyiségben érkezik nyugatról. Vezeti a szociáldemokrácia harcát a békegyűléseken is. A jelszó minden ajkon hallik: „magyar vér ne folyjon idegen érdekekért.” A szombathelyi 1912. november 10-i békegyűlésre küldöttként utazik, szervezik a soproni békegyűlést is 1912. november 17-ére.¹⁰⁽⁶⁹⁾

Nagy harc folyik 1913. április 20-án a Munkásbiztosító Pénztár választásai miatt. A rendőrség megszállja a Szt. György utcát és a közeli utcákat. Több száz előállítás történik. Nagy a harc a Keresztényszocialista és a Szociáldemokrata Párt között a jelölésekért. Mindkét párt oldalán győri, pozsonyi, budapesti küldöttek agitálnak. Egy-egy választmányi hely politikai beleszólást jelent a munkásság ügyeibe. Fűrész Gyula is a szavazatszedők között van. Csendes mosolya, kedvessége, nem utolsósorban a minden gomblyukban virító illatos vörös szekfű és a „három nyolcas” jelvény járul hozzá az eredményhez. A Szociáldemokrata Párt 2/3-os többséget mondhat magáénak. Ettől kezdve minden estéjét a Szociáldemokrata Pártban tölti. Vannak a pártban akarnokok és vannak, akik hirdetik a végzettségűséget, ez időknél megfelelő politikai áramlat szerint. A két oldal között békétet, de közvetítőként is fellép – mint a párt küldötte – az üzemi vitáknál. Kapcsolatai egyre erősödnek a nyugati szociáldemokrata pártokkal. Talán a legerősebb a pozsonyi, a lajtaszentmiklósi és a lajtaújfalusi szervezetekkel való kapcsolata, amely helyeken alakul meg legelőbb a Szociáldemokrata Párt. A háborús időknél, a nehéz körülmények között a párt és Fűrész Gyula munkásságát a titkár, Wajdits Béla lakására (Bécsi út 28. szám) teszi át.

A Munkásbiztosító Pénztárban folyamatosan ellátja a választmány alelnöki tisztét és 1913. december 2-án mint betűszedőt újból beválasztják az Országos Munkás Igazgatóságba. Az ő nevéhez fűződik az 1916. május 1-i városházi nagy tüntetés, mely miatt Fűrész a rendőrség őrizetbe veszi. Több tüntetésen és gyűlésen tart beszédet a háború ellen, mely romlásba dönti a magyar nemzetet; rámutat, hogy e harc a gazdaságoknak kedvez, a szegényeknek még nagyobb nyomort hoz. Harcol a Munkásbiztosítóban tevékenykedő négy párt megalkuvó kispolgári áramlatai ellen. Egyesíteni kívánja őket az elkövetkezendő nagy harcra. Ha kell, békésen lép fel, megnyugtatóan, ha kell, eréllyel. Sajnos a négy párt nem vall azonos nézetet a világháború egyre kritikusabb időszakában. A rendőrség Fűrész lépteit figyelemmel kíséri és

1917. május elseje előtt mindennemű összejövetelt betilt. Fűrész Gyula csoportjait az erdőbe irányítja, itt gyűlnek össze, itt ülik meg a nagy ünnepet.

1918. június 24-én nyílik meg a Szociáldemokrata Párt népjóléti irodája, mely a szegénysorsú dolgozóknak kíván segítségére lenni, elsősorban azoknak, akik a párt iránt bizalommal vannak. Fűrész Gyula most itt tevékenykedik. Munkásságát elismerve, 1919 elején a Szociáldemokrata Párt szervező titkári tisztségébe kerül. A Károlyi-kormány idején nála, lakásán (Újteleki utca 8. szám) helyezik el a külföldről érkezett röplapokat, a Vörös Újság és a Forradalmi írások számait. A soproni funkcionáriusok az ő lakásán jönnek össze, ahol [128](#)ő ismerteti az eseményeket és a mozgalmi tartalmú cikkeket, melyket ő ismer a legjobban. [11\(70\)](#)

A Munkásbiztosító Pénztár működésében is tevékeny részt vesz. 1919. február 9-én Zsombor Géza lemond elnöki tisztéről, helyébe Fűrész Gyulát választják meg. Beválasztják a Sopron városi munkás-, katona- és földművestanácsba is. A szavazatok 100%-át kapja meg, ez is mutatja nagy népszerűségét. A soproni munkás parlament alakuló gyűlését ő nyitja meg. A városi intézőbizottság tagja lesz. Május elseje ünnepének ő a fő szervezője Bráver Henrikkel együtt. 1919. május 10-én a városi tanács szűkebb intéző bizottságába választják be. A Máthé nyomdában dolgozik ekkor; mint minden társának, a szedőgép mellett ott van fegyvere is a Tanácsköztársaság védelmére. Ő intézi a Munkásbiztosítóban elhelyezett fegyverraktár ügyét. Amikor a Munkástanács megalakítja az egészségügyi bizottságot, annak elnökévé választják. Kimondják a kórház munkájának azonnali megindítását. A kórház megnyitására ünnepélyes külsőségek között 1919. június 23-án kerül sor. Tevékenyen működik közre 1919. június 29–július 1-e között az Országos Munkásbiztosító Pénztárak szakértekezletén, mely egyben a Tanácsköztársaság idején működő pénztári dolgozók seregszemléje. [12\(71\)](#)

A Tanácsköztársaság bukása után elfogják, börtönbe vetik, de az ügyészség felmenti a vádak alól, melyek – megállapítása szerint – túlzottak. Kiemelik Fűrész Gyulának a munkásság és minden embertársa iránti nagy szeretét, segíteni akarását. A városi rendőrkapitányság ennek ellenére nyomoztat utána. Családját zaklatják, nincsen-e szökésben. Különösen akkor erősödik a zaklatás, mikor börtönéből szabadulva Bécsújhelyen dolgozik és az ottani Szociáldemokrata Pártban tevékenykedik. Bécsben a Vorwärts nyomdájában dolgozik mint szedő. Keze alól kerül ki a magyar nyelvű Jövő és a Bécsi Magyar Újság is. Rövidesen hazatér és újból megkezdí a soproni Szociáldemokrata Párt szervezését. Részt vesz mindazon mozgalmakban, melyek azt kívánják elérni, hogy Sopron magyar maradjon. A mozgalmak részére felfedi a még megmaradt fegyverraktárt is, és a párt ekkori harcát e cél szolgálatába állítja. Részt vesz a turisták összekovácsolásának munkájában, ismét Ferenczi Jánossal és Linka Józseffel. A TTE soproni csoportja 1923. április 15-én újjáalakul. Az Istenszéke, a Fáber-rét újból a munkás turisták összejövetelének helye lesz.

Harca a Szociáldemokrata Párt életre keltéséért sikeres, de nagyon nehéz. Állandó rendőrségi felügyelet mellett végzi munkáját. Részt vesz a három menetű képviselőválasztáson, a harcnak eredménye, hogy dr. Hébelt Ede jogakadémiai tanár személyében szociáldemokrata képviselője van Sopronnak. Igaz, hogy a megválasztottnak sok öröme nincsen, annyira ki van téve a rendőrség zaklatásainak. Az is igaz, hogy dr. Hébelt Ede tartja a külföldi munkásszövetségekkel a kapcsolatot, forradalmi tartalmú könyveket, iratokat hoz.

Fűrész Gyula részvételével 1922. szeptember 24-én alakul újjá a Testvériség dalárda. Dalosestet rendeznek a Pannóniában, melynek haszna a dalárdáé. Folytatják a harcot a tőkés ellen a nagyobb bérért. Újból indulnak a sztrájkok, elsőnek a nyomdász, a szabó és az asztalossegéd sztrájk mozgatja meg a város

lakosságát, a munkásokat. A párt lapját, a Népszavát több ízben betiltják. ¹²⁹Betiltják akkor is, mikor 1923. július 13-án az országos nyomdász-sztrájk indul és a soproni munkások is sztrájkolnak.

Fűrész Gyula kapcsolatai erősek Béccsel, az ottani munkásmozgalommal. 1927. augusztus 26-án kihallgatják, mert bécsi összeesküvés magyar szálait leplezik le, melyek a soproni Munkásbiztosító Pénztárba vezetnek. A választmány tagjai különösen volt elnökük, illetve az igazgató, Berczeller Adolf révén tartják a kapcsolatot az osztrák szocialistákkal.

Fűrész Gyula a Munkásbiztosító Pénztárban továbbra is betölti választmányi tagsági helyét. A letartóztatás, az újabb zaklatások nem törik meg. Hittel küzd a munkások boldogabb jövőjéért. Harcol a Munkásbiztosító Pénztár dolgozóikért, akiknek létszámát a kormányzat csökkenteni kívánja. Nyomorenyhítő akciókat szervez a párton belül, a gazdasági válság egyre jobban érezteti hatását országszerte, így Sopronban is. Egyre több a munkanélküli, állástalan kistisztviselő is. Éheznek, nyomorognak az emberek. A kormányzat úgy irányítja a társadalombiztosítást, hogy a dolgozók bizalma megrendül annak hatékonyságában. Presztízs kérdésnek tekinti Fűrész Gyula e kérdést, és minden alkalommal hangsúlyozza, mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a munkások elismerjék, a társadalombiztosítás legalább Sopronban a munkásság érdekében harcol, *a pénztárban, mely a munkásmozgalom fellegvára*. Az 1931. augusztus 31-i választmányi ülésen tiltakozik, mert az OTI központi vezetősége a választmány megkérdése nélkül intézkedik. Felszólalásában sztrájkra szólít fel, a választmány nem ülésezik. A munkások, de a munkáltatók képviselői sem gyűlnek össze.

Részt vesz a további sztrájkokban, azokat szervezi, illetve az SZDP részéről a békéltető bizottságokban hallatja hangját. Mikor a szabómesterek 1932. március 30-án 15%-kal csökkentik segédek bérét, sztrájkot hirdet. 1932. április 6-án országos nyomdászsztrájk kezdődik. A Népszavát ismét betiltják, április 8-án Fűrész részt vesz a Peyer Károly által vezetett küldöttségben is, melyet az akkori miniszterelnök nem fogad, ezért a sztrájk tovább tart. Harcot hirdet nemcsak a Munkásbiztosító alkalmazottainak elbocsátása, hanem az orvosok létszámának csökkentése ellen is. Rendőrségi előállítás egyre gyakoribbá válik. A Munkásbiztosító által nyújtottak bővítéséért is küzd. Szeretné kiharcolni, hogy az eredetileg tervezett munkásfürdőt valósítsák meg, hogy új, szebb székház állhasson a munkásság rendelkezésére. A Szociáldemokrata Pártot Csornán az ő közreműködésével alakítják meg 1932. december 6-án. A Munkásbiztosítóban, az ekkori OTI-ban eléri, hogy a választmány hatáskörét felemelik, hogy megkezdik az új, modern székház és rendelő építését.

Szervezi a fiatalokat a párton belül a röpcédulázásra. Néhány kilométer a határ, de nehéz onnan behozni a külföldi anyagot. A fiatalok vállalják a közreműködést. A röpcédulaszórás oly méretű, hogy a rendőrség széleskörű nyomozást folytat. Nemcsak Sopronban szórják a röpcédulákat, hanem Bük, Lócs, Iván, Lövvő, Sopronkövesd környékén, elsősorban mindenütt a határvidéken. ¹³⁽⁷²⁾

Közreműködik Fűrész Gyula az egyre sűrűsödő sztrájkokban, a munkás–munkaadó vitákban. Részt vesz többek között a selyemipar, az öntöde, építőipar, a téglagyár megismétlődő sztrájkjaiban. A Szociáldemokrata Pártban szorosán együttműködik Ferenczi Jánossal, majd ennek üldöztetése után Horváth ¹³⁰Sándorral. (Ferenczi János párttitkár, a Munkásbiztosító volt alkalmazottja, Horváth Sándor szabó, a Munkásbiztosító Pénztár választmányi tagja.) ¹⁴⁽⁷³⁾

Fűrész Gyula a szakszervezetben is mindvégig hallatja hangját, melynek 1900. október 24-től tagja, 1938-tól a nyomdászok választmányának elnöke.

A Röttig nyomda kibombázása következtében a Bécsi úti (Bécsi út 2. sz., jelenleg Bécsi utca 30. sz.)

Gellis-féle házba költözik; itt még inkább módja van a nemzetközi kapcsolatok ápolására. Ez a terület a város nyugati vége, kevésbé van a rendőrség szeme előtt. Különösen ápolja a kapcsolatot az ekkor már betiltott osztrák Szociáldemokrata Párttal. Egyre erősödik a röpcédulázás is. Már nem csupán a rendőrség keresi, a közeli Gestapo székházból is keresik a nyomdában dolgozó három szociáldemokratát. A nyomda egyik tulajdonosa, Bayer Lipót lélekjelenlétének köszönhető, hogy Fűrész Gyula ekkor megmenekült.

A párt szervezkedik, hogy a közelgő felszabadító csapatokat köszönthesse. 1945. március 31-én a dalárda zeneszóval kívánja köszönteni a bevonulókat, de az utcákat végigpásztázó, géppuskázó repülőgépek meghiúsítják a tervet. A fehér zászlót Fábján Lajos polgármester intézkedésére kitűzik a városházára, ez meggátolja, hogy a város még nagyobb pusztítás áldozata legyen.

A felszabadulás után Fűrész Gyula a Szociáldemokrata Párt titkára, az OTI választmányának elnöke. 1947. február 14-én, ill. 16-án ünnepli a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete soproni kerülete Fűrész Gyula 50 éves nyomdász-jubileumát a szakszervezeti székház első emeleti dísztermében.

A Soproni Világosság című napilap a következő glosszát írja: „Fűrész Gyula elvtárs a Soproni Világosság műszaki munkatársa 50 éves nyomdász jubileumát ünnepli. Kemény, dolgozó, szocialista élet áll e mögött az 50 esztendő mögött... Emberi nagysága és igaz szocializmus nyilvánul meg nála... A felszabadulás után még fokozottabban küzd a szocialista eszméért, bizalommal tekint az elé a szebb jövő felé, melynek ő is egyik előharcosa volt... hit és lelkesedés van a szemében, az a hit, melynek csak a szocialista harcosok boldog birtokosai. Az ünnepi évforduló alkalmával szeretettel és barátsággal szorítunk vele kezét...”¹⁵⁽⁷⁴⁾

A sajtó az 1947. február 17-i ünnepséget ismerteti, melyen képviseltette magát a város minden hivatala, üzeme, a pártok, az OTI is, Kotsis Zoltán vezetésével. Ujjára húzhatta az 50 éves jubileumi arany pecsétgyűrűt. Március elsején kapja meg a köztársasági elnök kitüntetését, a Munka Érdemrend arany fokozatát.¹⁶⁽⁷⁵⁾

1949 végén a Goldschmied, illetve a Nyomda NV. munkásigazgatója lesz. 1950 elején a Könnyűipari Minisztériumban tesz esküt, hogy hittel, meggyőződéssel szolgálja szocialista hazáját. Ekkor már betegeskedik, 1952-ben nyugalomba vonul. Nem szűnik meg dolgozni a Szakszervezetben az OTI-ban, ahol már mint veteránt tisztelik. 1955. december 22-én hal meg. Temetése csendben zajlik le.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Horváth Zoltán: Sopron város új címere

131 Horváth Zoltán: Sopron város új címere

Az új címer háromszögű, pajzsalakú formája hasonló Sopron város 1277-től használt pecsétjéhez.¹⁽⁷⁶⁾ Ezzel szinte azonos az 1340. április 21-én Károly Róbert által a városnak adományozott pecsét, mely öt csúcsíves ablakkal és öt orommal (kőcsipkével) díszített várfalat ábrázol; ebből három torony emelkedik ki.²⁽⁷⁷⁾ A középkorból több soproni pecsétet ismerünk.³⁽⁷⁸⁾ A pecsétképekben alapvető motívumként ott találjuk a várfalat, melyből három torony emelkedik ki. A középkorban ugyanis valamely településnek városi jelleget külsőleg a fallal, tornyokkal való megerősítés adott. A középkori pecsétjeink motívumaiból alakult ki a városi címer. Az 1622. évi címerképben az öt csúcsíves ablakot nyitott városkapu váltotta fel félig leeresztett zuhanórácscsal. Fölébe került a II. Ferdinánd által adományozott kétfejű sas címerképe, mely a német-római birodalom címerében is előfordul. A sas mellén látható két betű Ferdinánd király és Eleonóra királyné nevének kezdőbetűi⁴⁽⁷⁹⁾ (1–2. kép). A címerpajzs alá 1922-ben fehér szalagot helyeztek

„Civitas Fidelissima” felírással⁵⁽⁸⁰⁾ (3. kép). Mindkét címer pajzsának mezeje vörös. Az 1622. évi címer kerete kék, a kapunyílás fekete. Az 1922. évi címer kerete fekete, a kapunyílás pedig vörös színű. A két oldalsó torony felett hatágú csillag lebeg, mely a város 1411-től használt ún. kisebb pecsétjében szerepel.⁶⁽⁸¹⁾ Sopron város új címerében is megtalálható a város középkori pecsétjének legfőbb motívuma, a várfal, a három bástyatoronnyal. A vörös címerpárnán a címer klasszikus formája fehérben, fekete kőosztályrajzolatokkal látható. A városcímer három hosszú bástyából, tornyán három-három kőcsipkével rajzolódik. A két oldalsó bástyatorony egy-egy kősorral rövidebb. Egy-egy nyílás a két oldalsó bástyán és kettő a középsőn.

A hét sor kőből rakott falban vörös, boltíves kapunyílás van nyitott kapuzárnyakkal, három függőleges és egy keresztirányú tartóból szerkesztett zuhanóraccsal. A vörös címerpárna jobb felső sarkában arany színű ötágú csillag,⁷⁽⁸²⁾ mely e címer új alkotó eleme. A vörös csillag a nemzetköziség kifejezője, az öt világrész dolgozóinak összefogását jelképezi.⁸⁽⁸³⁾

Az ötágú csillag színe azért arany, mert a vörös párnaalapra vörös motívum sem címertani, sem esztétikai szempontból nem illik. A régi címer vörös és fehér alapszínét ugyanis nem akarták megváltoztatni. A címer alsó harmadában a talp formáját követő fehér szalagon felírás: CIVITAS FIDELISSIMA, azaz a leghűségesebb város. E felírás a régi városi címerre az 1922. évi XXIX. törvénycikk 3. §. alapján, az 1921. évi népszavazás emlékeként került. Félévszázaddal ezelőtt, 1921. december 14–16-án Sopron és környéke lakosságának népszavazás során kellett eldöntenie, hogy ezer év után hazát cserélve Ausztriához csatlakozik-e, ¹³²vagy Magyarország határain belül marad.⁹⁽⁸⁴⁾ A 18 994 szavazásra jogosult soproni közül Magyarországra szavazott 12 327, mely a szavazatok 72,75%-ával volt egyenlő, Ausztriára 4620 szavazat esett, 27,25%¹⁰⁽⁸⁵⁾. A népszámlálási statisztikai kimutatásokban Sopron összes népességének anyanyelv szerinti százalékos megoszlása 1910-ben: magyar 44,2 és 1920-ban: 48,7%; német: 51,1, ill. 48,0%; a többi egyéb: horvát, szlovák stb. A német anyanyelvűek közül 1920-ban magyarul tudott 62,1%, csak németül beszélt: 36,3%.¹¹⁽⁸⁶⁾

Az 1622. évi címer a királyi adománylevél első lapján

133 Az új címer nem tartalmazza már a II. Ferdinánd által adományozott ún. „római szent birodalmi kétfjú sas”-t. Ezzel II. Ferdinánd az 1622. évi soproni országgyűlés, ill. feleségének koronázása alkalmával bővítette ki a város címerét. A király címere egy részének odaadományozása nagy kitüntetésnek számított. Egy évvel korábban, dr. Lackner Kristóf polgármesterrel az élen, a zömmel protestáns lakosú város még maradéktalan híve a Bethlen Gábor vezette, nemzeti függetlenséget visszazerezni kívánó koncepció politikának. Bethlen Gábor függetlenségi harcának eredménye, hogy Magyarország nem jutott Csehország sorsára, a bécsi udvar abszolutista törekvése egy időre kudarcot szenvedett.

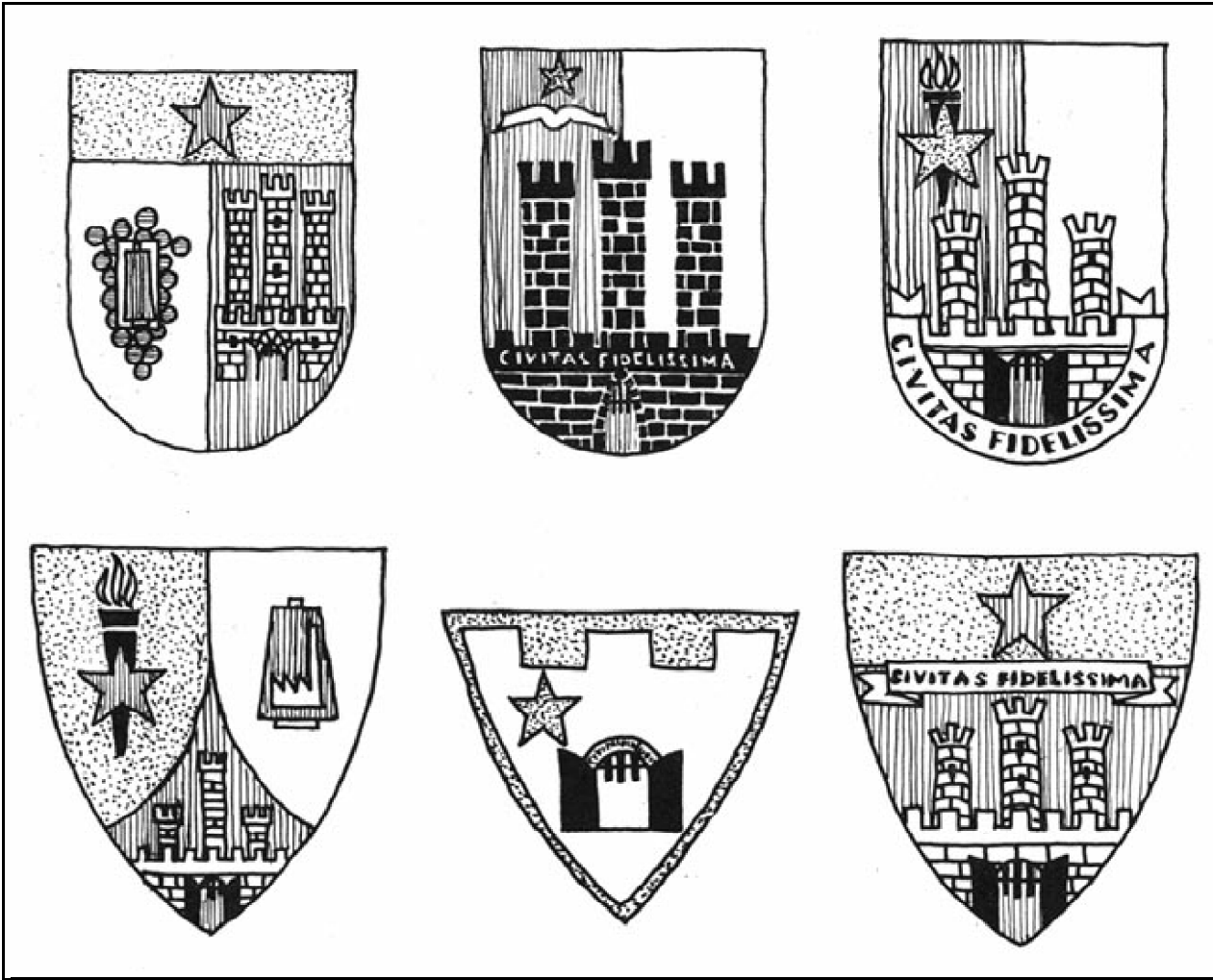

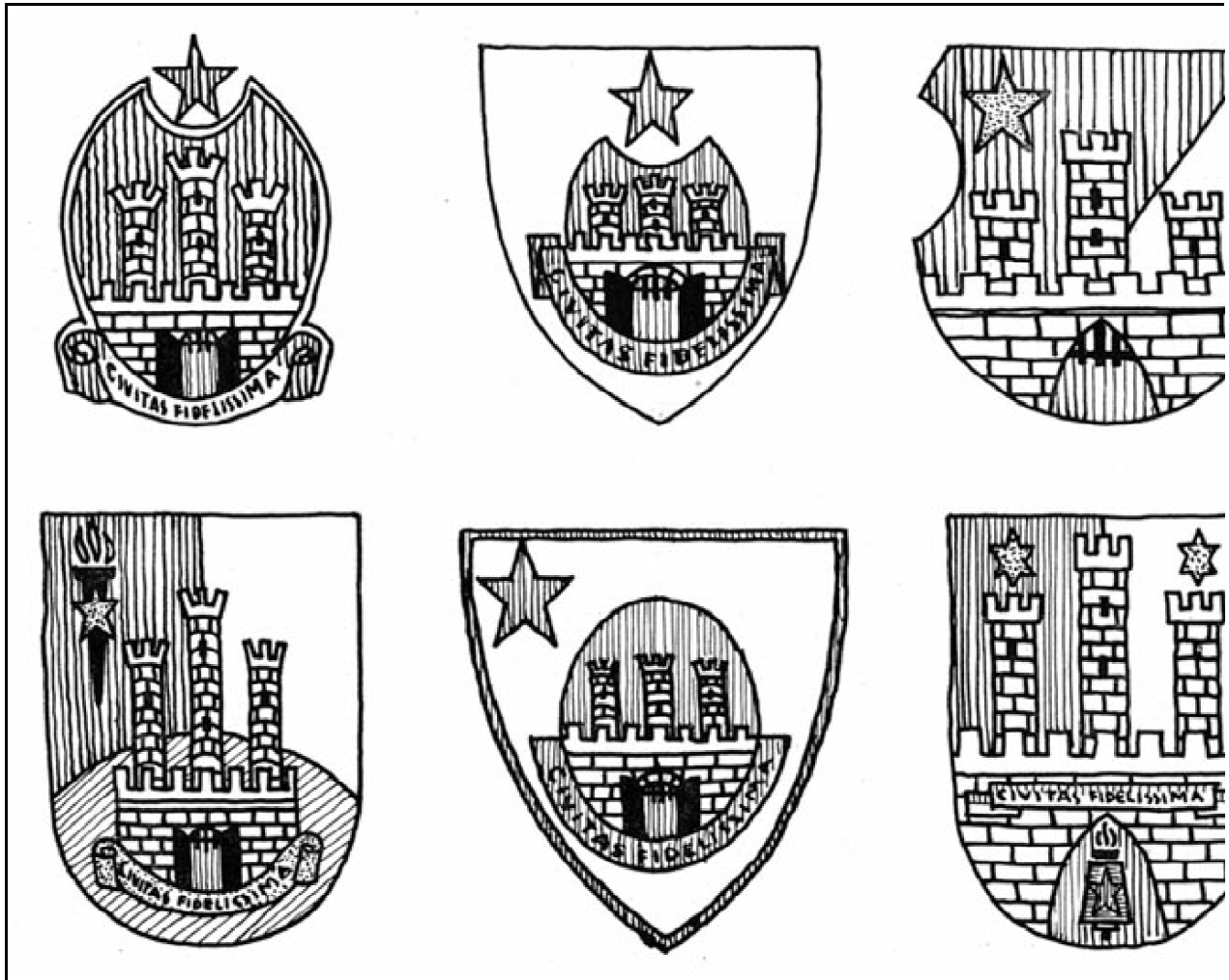
Sopron város 1922. évi címere

A nikolsburgi béke időszakában meggyengült királyi hatalom és a Bécshez túl közel fekvő, kiváltságait féltő Sopron közt az ellentétek egy időre megszűntek. Ebben nagy szerepe volt Lackner Kristófnak, a város kiváló diplomatájának. A címerbővítés, a királyi kegy megnyilvánulása éppen úgy a város megnyerését szolgálta, mint Lackner Kristóf palotagróffá való kinevezése. A kétféjű sas volt hivatott, heraldikai értelemben is, Sopron város királyhűségének kifejezésére. A királyhűség idejét múlt jelképének az új címerbe való átvitelét nem tartották szükségesnek. Helyette az ötágú arany csillag fejezi ki azt a változást, mely városunkban bekövetkezett. A kétféjű sas egyébként sem volt heraldikai értelemben [134](#)szerves tartozéka a város címerének, csupán sisakdíszül szolgált.[12\(87\)](#) II. Ferdinándnak Sopronban, 1622. augusztus 4-én keltezett díszes címerbővítő oklevele egyik legszebb kultúrtörténeti emlékünknél, a levéltár várostörténeti kiállításainak érdekessége.

A belügyminiszter 1949. április 7-én 124 454. sz. rendeletével törölte el a törvényhatóságok, megyei városok és községek pecsétjein használt jelvényeket (címereket). A rendelet szerint a jelvényeknek rajzai sok esetben a régi feudális rendszert tükrözik, és így használatuk államhatalmunk jellegével nem egyeztethető össze.[13\(88\)](#) A polgármester megkísérelte jobb belátásra bírni a belügyminisztert. Felterjesztésében előadta, hogy a város kis címerét használják, mely az 1922. évi, sas nélküli címer része és Sopron várossá emelését szimbolizálja. A belügyminiszter azonban hajthatatlan: „A város mindkét címeres

pecsétjének használatból való kivonását” szigorúan meghagyja.¹⁴⁽⁸⁹⁾ A közvélemény régi kívánságára a Sopron Városi Tanács Végrehajtóbizottsága 1969-ben határozatot hozott az új címer megalkotásáról. A címerkérdéssel az oktatási és népművelési állandó bizottság foglalkozott. Álláspontja az volt, hogy a régi címerből a haladó történelmi hagyományokat tükröző elemek az új címerbe is kerüljenek át. A címertervek elkészítésére Szabó Alajos soproni grafikus, a győri és pécsi címer készítője kapott megbízást. Szabó Alajos kb. harminc címertervet mutatott be, ezek egy részét a 4. számú táblázatban láthatjuk. A Végrehajtóbizottság a társadalmi szerv által javasolt címertervet 1969. július 25-én elfogadta. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus 1970. január 6-án jóváhagyta. A jóváhagyással egyidőben érkezett meg a Minisztertanács Tanácsszervek Osztálya vezetőjének 40–1/1970. sz. utasítása a helyi címerek alkotásáról és használatáról. Az utasítás értelmében a lektorátus jóváhagyása után a címertervet a tanács ülése elé kellett terjeszteni és használatának körét tanácsrendeletben kellett szabályozni. A megalkotott tanácsrendelet-tervezet a Győr-Sopron megyei Tanács elnökének egyetértő nyilatkozata után ismét a városi tanács ülése elé került elfogadtatásra. Ez 1971. március 12-én megtörtént.¹⁵⁽⁹⁰⁾ A címer (5. kép) részletes leírását a tanácsrendelet 1. §-a tartalmazza, melyet fentebb már ismertettünk. A 2. §. a címerhasználat köréről szól. Ennek első pontja szerint a város címerét – az évszázados gyakorlattól eltérően – hatósági pecsétjén nem használhatja. A Magyar Népköztársaság címerének használata tárgyában hozott 4228/1949 (IX. 7.) M. T. számú rendelet 4. §-ában előírtak ugyanis érvényben maradnak. A tanácsrendelet 3. §-a a címer használatának módjáról intézkedik. A 4. és 5. §. a címer használatának engedélyezési módját tárgyalja. A 6. §. szerint a szabálysértő húsz forinttól ezer forintig terjedhető pénzbírsággal büntethető. Sopron város Tanácsa az 1954. évi X. számú törvény 8. §-ában biztosított jogköréből Sopron város címerének alkotásával és használatának rendjével kapcsolatos kérdéseket a következőképpen szabályozza:

Szabó Alajos címertervei

Sopron város új címere

137A város címerének leírása

1. §.

A városi címer használatának köre

2. §.

(1) A város címerét kizárólag díszítő és utaló jelképként lehet felhasználni. A város címere hivatalos (hatósági) tevékenység, (eljárás) során nem alkalmazható.

(2) A város címere díszítő és utaló jelképként alkalmazható:

a) a városi tanács dísztermeiben,

b) a város fontosabb intézményeiben,

c) a várossal összefüggő kiállításokon,

d) a városi tanács és a végrehajtó bizottság által kiadott helytörténeti, ismeretterjesztő stb. kiadványokon,

- e) a város fontosabb és hagyományokkal rendelkező intézményei által kiadott, a várossal és az intézménnyel kapcsolatos történeti, ismeretterjesztő kiadványokon,
- f) a város által adományozott kitüntetések, plakettek, díszoklevelek, emléklapok stb.
- g) a város fontosabb kulturális és sportintézménye által kiadott érmeiken, okleveleken, emléklapokon stb.
- h) a tanács üzemeinek egyes jellegzetes termékein,
- i) idegenforgalmi propaganda kiadványokon,
- j) a városra utaló emlék- és ajándéktárgyakon,
- k) jelvényként,
- l) a város protokolláris rendezvényein, az állami címer jelentőségének kisebbitése nélkül,
- m) a városi tanács végrehajtó bizottsága, elnöke, elnökhelyettese, titkára által használt protokolláris levélpapíron.

(3) A városi címert védjegyként sem tanácsi, sem más szervek nem használhatják.

A városi címer használatának módja

3. §.

(1) A város címerét – mint díszítő és utaló jelképet – kizárólag hiteles alakban, az ábrázolás hűségének, a méretarányoknak, a színeknek betartása mellett szabad ábrázolni.

(2) Egyes esetekben megengedhető, hogy a városi címer kizárólag a tárgy anyagának színében (fém, bőr, fa stb.) jelentkezzen.

(3) A városi címert csak olyan mértékig szabad kicsinyíteni, hogy az ne sértse a hiteles ábrázolást.

Hatálybaléptetés

Jelen tanácsrendelet kihirdetése napján lép hatályba.

Dr. Erdély Sándor s. k.
vb. elnök

Dr. Mészáros Gyula s. k.
vb. titkár

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Fogarassy László: Bevezetés a burgenlandi kérdés forrásaiba és irodalmába

Fogarassy László: Bevezetés a burgenlandi kérdés forrásaiba és irodalmába

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Fogarassy László: Bevezetés a burgenlandi kérdés forrásaiba és irodalmába / I. Magyar eredetű források és feldolgozások

I. Magyar eredetű források és feldolgozások

1. Ötven évvel ezelőtt Ausztriához csatolták Moson, Sopron és Vas megyék nyugati, túlnyomórészt német ajkú lakossággal bíró sávját. Ez az egyidőben Nyugat-Magyarország, illetve Német-Nyugatmagyarország (Deutschwestungarn) néven emlegetett terület ma Burgenland néven az Osztrák Szövetségi Köztársaság egyik tartománya. Ebben a tanulmányban az átcsatolással kapcsolatos eseményeket érintő forrásokkal és irodalommal szándékozunk foglalkozni.

2. A negyedszázados ellenforradalmi időszak legismertebb magyar nyelvű forrása *Missuray-Krúg Lajos* „A nyugat-magyarországi felkelés” (Sopron, 1938⁴, 330 lap) c. írása. Missuray-Krúg Lajos régi soproni családból származott, a felkelő harcokban maga is részt vett mint egyszerű szabadcsapatos. Hír szerint huszonöt éve Nürnbergben, bombatámadás következtében elpusztult. Missuray-Krúg a nyugat-magyarországi felkelésnek nem annyira történésze, mint inkább krónikása, aki nem tudományos jellegű munka írására, hanem inkább felkelő bajtársai emlékének megörökítésére törekedett. Saját élményein és iratanyagán kívül bőségesen merített az idevágó magyar és osztrák irodalomból. Könyve voltaképpen különböző cikkek és újságrportok gyűjteménye. Az újságcikkek főleg a „Sopronvármegye” és „Győrvármegye” napilapokból valók, a „Végzetes halálos ítélet” c. cikk pedig a budapesti „Világ”-ból, sajnos, kivétel nélkül közelebbi adatok nélkül. Kivonatossan közöl több olyan felkelő-visszaemlékezést, amely másutt nyomtatásban meg nem jelent. Némi utánjárással sikerült megállapítani egyes forrásainak pontosabb adatait.¹⁽⁹¹⁾ Amikor a könyvnek a harmadik kiadása jelent meg (1936-ban!), az osztrák kancellári hivatal egész Ausztria területéről kitiltotta. Ennek hatására írt dr. Björn Collinder, az upsalai egyetem magyar tanszékének tanára cikket a „Nya Dagligt Allehanda” svéd napilap 1936. jún. 3-i számába, amely Podmaniczky Pál fordításában „A leghívebb város” (Sopron, 1938, 11 lap) címmel a „Scarbantia” sorozat 3. számaként jelent meg.

Ugyancsak fenti szerzőtől való *iff. Krúg Lajos* „Tüzek a végeken. Selmechtől Sopronig” (Sopron 1930, 216 l.), amely a selmecebányai bányászati és erdészeti főiskola és hallgatói történetét dolgozta fel. A Főiskola 1918/1919-ben még Selmecebányán kezdte, majd Sopronban végezte a tanévet. Részt vettek a kapuvári ellenforradalom leverésében is, amelynek megírására a szerző nem vállalkozott, de részletesen foglalkozik a

nyugat-magyarországi felkelő-harcokban, a második királypucsbán és a soproni népszavazásban való részvételükkel. Közzétette az osztrák és magyar népszavazási propagandaplakátok faksimiléit is.²⁽⁹²⁾

¹³⁹Missuraynál sokkal gyengébb *Ádám T. István* „A nyugatmagyarországi felkelés története” (Budapest 1935, 134 l.). Előbbi szerzővel ellentétben elég közel áll Prónay Pálhoz és még inkább Héjjas Ivánhoz, ezért utóbbi szerepét meglehetősen túlbecsüli. Egykorú újsághíreket kellő ellenőrzés nélkül vesz át, ezért szigorú kritikával kezelendő. Viszont pontosabban megjelöli forrásait, közzétesz néhány, a levéltárakból részben már elkallódott okmányt és az egyedüli forrás a burgóhegyi szabadcsapat történetéhez.

Héjjas Jenő „A nyugatmagyarországi felkelés. Kecskemétiak az 1921. évi nyugatmagyarországi harcokban” (Kecskemét 1929. 100 l.) csak azokat a gerillaharcokat írja le, amelyekben a Héjjas-különítmény tagjai vettek részt. Az egykorú sajtó és levéltári anyag alapján meg lehet állapítani, hogy az események dátumaiban egy-két napot majdnem mindig téved. A szerző mint középiskolás diák maga is részt vett a felkelésben, Héjjas Iván öccse. A könyv bírálói joggal rótták fel neki, hogy bátyja szereplését az akkori eseményekben túlzottan kiemeli. Az 1940-ben megjelent „A Rongyos Gárda harcai – 1919–1939” (Írta: egy Rongyos, Bp., é. n. 324 l.) ugyanazon szerző munkája, mivel annak II. része (76–213. II.) némileg kibővítve azonos a Héjjas Jenő-féle könyvvel. Az I. rész a Kecskemét környéki 1919. évi gerillaharcokat írja le a románok ellen, a III. rész pedig az 1938/1939. évi szabadcsapat-akciókat.

Gagyí Jenő „A nyugatmagyarországi kérdés” (Bp., 1921, 18 l., 1 térkép) című, a TEVÉL kiadásában megjelent füzet csak az 1921 augusztus előtti eseményekkel foglalkozik. Gagyí Jenő a „Magyarság”-ot tudósította a felkelő-harcokról, riportjai azonban könyvalakban nem jelentek meg.

Szárazajtai Incze Kálmán ny. ezredes „Háborúk a nagy háború után. A béke háborúi” (I. kötet, Bp. 1938, 424 l.) c. munkájának „Nyugatmagyarország” c. fejezete (100–109. l.) ma már elavult.

Ellenben jogtörténeti szempontból ma is igen jól használható *Nagy Iván* „Nyugatmagyarország Ausztriában” (Bp., 1937, 54 l.), elég részletes bibliográfiával. Az „Észak-Kelet-Dél és Nyugat” (Pécs, 1937, 116 l.) c. kiadvány része gyanánt is megjelent.

„Sopron, Civitas Fidelissima” (szerk.: *Thirring Gusztáv*, Sopron 1925, 124 l.) c. gyűjteményes munkában jelent meg *Träger Ernő* „A soproni népszavazás. A szomorúság, bizakodás és hűség napjaiból” (75–93 l., 5 képpel) c. tanulmánya, önálló füzet formájában, németül is.³⁽⁹³⁾

Villani Frigyes „Jelentés a soproni népszavazásról és a magyar–osztrák határ megállapításáról” (Sopron 1923, 871., 6 térkép) c. titkos kiadványból mindössze húsz (más verzió szerint harminc) példányt nyomtattak ki, csakis hivatalos, szigorúan bizalmas használatra. Összeállításában közreműködött *Träger Ernő*, *Makay Gyulával*, *Ullein Antallal* (azonos *Ullein-Reviczky*vel) és *Okolicsányi Károly* vezérkari századossal együtt. Ez a legmegbízhatóbb az összes kiadványok közül, amelyek idáig a soproni népszavazásról egyáltalán megjelentek.

A királykérdésre vonatkozó források és feldolgozások is számos nyugat-magyarországi vonatkozást tartalmaznak. Ide tartozik a „IV. Károly visszatérési kísérletei” (Bp. 1921. 224 l.), amelyet a Horthy–Bethlen kormány magatartásának igazolására adtak ki, valamint a tíz számozott példányban megjelent titkos kiadvány: *Folkusházy Lajos* vkt. ezredes – *Bengyel Sándor* vkt. alezredes: „Az 1921. évi októberi királylátogatás katonai műveleteinek leírása” (Bp., 1922, 189 l., 20 térképvázlat). Legitimista álláspontot képvisel *Somogyi István* „Hartensteintől Funchalig. Egy királydráma története hiteles adatok alapján” (Bp., 1936, 267 l.). *Paul Szemere–Erich Czech* „Die Memoiren des Grafen Tamás von Erdödy,

Habsburgs Weg von Wilhelm zu Briand” (Zürich–Leipzig–Wien, 1931, 511 l.) c. könyv adatait főleg ott kell kritikával kezelni, ahol másodkézből származnak. Például utcai harcokról ír Sopron belvárosában az osztrák csendőrök és Héjjas-felkelők közt, habár az osztrákok nem jutottak tovább Ágfalvánál, Brennbergbányát pedig harc nélkül adták fel. Habár Erdődy Tamás Lajtabánság csendőrfőparancsnoka volt, elég szűkszavúan beszél ottani tevékenységéről, ¹⁴⁰ hogy ne kelljen kitérnie a karlista és szabadkirályválasztó felkelők közti perpatvarokra.

Ezért nyilván érdemes lesz legalább a legutolsó két idevonatkozó két magyar kiadványt is megemlíteni: *Karsai Elek* „Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek” (Bp., 1969, 526 l.) és *Hegedűs Sándor* „Az utolsó trónfosztás” (Bp., 1970, 216 l.). Az utóbbi főleg ismert dolgokat tartalmaz, a hivatkozásokból megállapítható, hogy az idevonatkozó irodalmat nem merítette ki teljesen.⁴⁽⁹⁴⁾

3. Ausztria 1938. évi német annexióját követően a burgenlandi kérdéstről két évtizedig nem jelent meg magyar nyelvű tanulmány. Csak egy-két röpirat látott napvilágot, mint pl. „Követeljük Burgenlandot...” (Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt, Budapest 1938) és *Pálosy I.* „Nem sértjük meg a magyar–német barátságot... Követeljük Burgenlandot a magyar haza szent testéhez” (Bp. 1939 körül). Az ellenforradalom bukása után *Gulyáné Soós Katalin* törte meg a jeget „Adalékok a Magyar Tanácsköztársaság és az Osztrák Köztársaság kapcsolatainak történetéhez. A nyugatmagyarországi kérdés 1919 március–augusztus” (SSz. 1959, 289–304). Ezt az előtanulmányt követte az említett szerző „A nyugatmagyarországi kérdés (1918–1919)” (Bp. 1962, 67 l.) c. füzet. Kutatásait a következő évek anyagában is folytatta, elkészítette kandidátusi értekezését, amelynek részleteiként tekinthetők a következő dolgozatok: „Die westungarische Frage nach dem ersten Weltkrieg. Das Burgenland und die Politik der ungarischen Regierungen 1918–1921 (Österreichische Osthefte 1966, 89–100); „Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés 1920–1921” (Szeged 1967, Acta Historica, XXVII, 3–43) és „A Nyugat-Magyarországi Kormánybiztosság megszervezése” (Acta Historica XXXIII, 21–40, Szeged 1969).

Gábor Sándorné „A német–osztrák köztársaság és a magyar tanács hatalom államközi gazdasági kapcsolatairól” (Történelmi Szemle 1966, 325–367) című tanulmánya után kiadta „Ausztria és a Magyarországi Tanácsköztársaság” (Bp., 1969, 301 l.) c. könyvét, amely az 1918/1919 közti kapcsolatok legrészletesebb, könyvészeti és levéltári anyagon nyugvó feldolgozása. Ezt a munkát, amely a Tanácsköztársaság emlékére legutóbb kiírt történelmi pályázaton megosztott I. díjat nyert, méltattuk a SSz. 1970/3. számában. Figyelemre méltó adalék Gáborné tanulmányához *Szinai Miklós* „A Magyar Tanácsköztársaság és Ausztria kapcsolataihoz. Otto Bauer levele Kun Bélához” (Századok 1969, 449–470); *Gergely Ernő* „Az ukrán és német kérdés a Magyar Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában” (I. h. 425–448) c. dolgozatát megelőzően hasonló témájú jogtörténelmi tanulmányt is írt: „A proletárforradalom és a tanács hatalom Kárpátalján és Nyugat-Magyarországon” (Jogtudományi Közlöny 1963, 541–552); *Bellér Béla* „Az ellenforradalmi rendszer első éveinek nemzetiségi politikája” (Századok 1963, 1279–1318) c. tanulmánya a nyugat-magyarországi németek problémáival is foglalkozik. Hasonló tárgya van kandidátusi értekezésének is, amely még nem jelent meg.

Fogarassy László „Nyugatmagyarországi bandaharcok 1921. augusztus 28–november 4” (Vasi Szemle 1961/I. kötet, 39–49) c. írása Burgenland megalakulásának 40. évfordulójára jelent meg mint annak egyedüli magyar nyelvű visszhangja. Nagyrészt ma is megfelelő, bár néhány adatát későbbi kutatásai alapján helyesbítenni kell. E kutatások eredménye egy húszíves tanulmány volt, amely nemhivatásos történészek részére kiírt pályázaton megosztott I. díjat kapott. Megjelent részlete „Lajtabánság” (Legújabbkori Múzeumi Közlemények 1967, 66–77). Ugyanebből az anyaggyűjtésből készült ugyanazon szerző „Eisenstadt und Umgebung zur Zeit der Bandenkämpfe” (Burgenländische Heimatblätter 1968,

159–168) c. cikke és részben „Az augusztusi dráma” (1919) II. része (Irodalmi Szemle 1969, 721–729) c. tanulmánya, [141](#)amennyiben kitér azokra az eseményekre is, amelyek 1919 augusztusában a magyar–osztrák határvidéken zajlottak le.⁵⁽⁹⁵⁾

A magyar szabadcsapatok fővezére, Prónay Pál alezredes megírta okmányszövegekkel és fényképekkel kiegészített emlékiratait, amelyeknek a II. és III. kötete megmaradt. A megjelent válogatás címe: „A határban a Halál kaszál...” Fejezetek Prónay Pál feljegyzéseiből szerkesztette és tanulmánnyal ellátta *Szabó Ágnes és Pamlényi Ervin* (Budapest, 1963, 387 l.). A burgenlandi események után érdeklődő olvasó a 269. laptól kezdve talál adatokat, ámde a szemelvények a kéziratnak csak kis részét tartalmazzák. Ellenben a „Páter Zadravec titkos naplója” (Szerkesztette és a bevezetőt írta *Borsányi György*. Bp., 1967, 309 l.) már majdnem teljes szöveggel jelent meg. Adatokat tartalmaz az Etelközi Szövetségről és annak vezetőiről is, ezért a nyugat-magyarországi és királykérdésre vonatkozólag igen fontos forrás. *Harrer Ferenc* „Egy magyar polgár élete” (Bp., 1968, I. kötet, 499 l.) cím alatt megjelent emlékiratai sem elhanyagolandók, mert ő volt az első bécsi magyar követ a monarchia megszűnése után (A nyugat-magyarországi kérdésről és a magyar–osztrák kapcsolatokról: 357–379. 11.)⁶⁽⁹⁶⁾

Meg kell említenünk az „Iratok az ellenforradalom történetéhez” c. okmánygyűjtemény II. kötetét (A fasiszta rendszer kiépítése és a népnomor Magyarországon 1921–1924, szerk. *Nemes Dezső és Karsai Elek*, Bp., 1956, 653 l.). A „Burgenland kiűritése és a bandaharcok” cím alatt (199–210. 11.) mindössze tíz okmányt találunk, amelyek közé iktatni kellett volna a velencei egyezmény szövegét is. (Még a *Halmosy Dénes* szerkesztésében megjelent nemzetközi szerződés-gyűjteményből is érthetetlen módon kimaradt!) Részben elkallódott okmányok szövegét is tartalmazza az alábbi hivatalos kiadvány: „Pièces et documents relatifs aux rapports internationaux de la Hongrie. Papers and documents relating to the foreign relations of Hungary. Recueillis et présentés par *François Deák et Dezső Újváry*.” I. 1919–1920. Bp., 1939, XXII, 1126 l. Tom. II (1921 jan.–aug.). Bp., 1946, XXXII, 823 p. A III. kötet, amely a nyugat-magyarországi kérdésre vonatkozólag a legfontosabb lenne, szintén elkészült, de csak próbanyomata jelent meg, amelynek egyetlen, általam ismert példánya a Magyar Országos Levéltárban van.

Mai napig kéziratban maradtak az akkori magyar királyi külügyminiszter befejezetlen, illetve csak 1922 végéig terjedő emlékiratai (Bánffy Miklós „Huszonöt év”, 174 gépelt oldal, a budapesti Ráday-Levéltárban). Bánffy gróf részt vett a velencei tárgyalásokon is. A nyugat-magyarországi eseményekben ugyancsak exponált *Lehár Antal* vezérőrnagy, aki Bécsben halt meg, szintén hagyott hátra emlékiratokat, amelyek még bírósági zárlat alatt vannak. Kutatók részére hozzáférhetők *Kozma Miklós*nak az Országos Levéltárban őrzött feljegyzései: ezek közt van, hogy a második királypuccs letörése kedvezőtlen visszhangot keltett a népszavazási terület németajkú lakossága közt. Nyilvánvaló, hogy a császárpártiak jelentős része ennek következtében maradt távol a szavazástól, vagy pedig éppen Ausztriára szavazott. Ezt csak annak a bizonyítására említjük meg, hogy a királypuccsokra vonatkozó irodalom fegyellemmel kísérése a burgenlandi kérdés tanulmányozása kapcsán feltétlenül szükséges.

4. Az „Allgemeine Bibliographie des Burgenlandes, IV. Teil: Geschichte” (szerkesztette *Gottfried Franz Litschauer*. Eisenstadt, 1959, 1020 l.) elsősorban az osztrák irodalmat, illetve a német nyelvűt szinte hiánytalanul felsorolja, de találni benne kellő számban magyar nyelvű kiadványokra vonatkozó adatokat is. A legújabbkori, tehát az 1918–1921-re is vonatkozó könyvcímeket, folyóiratcikkeket és újsághíreket a 357–426. lapokon sorolja fel. Hiánytalanul regisztrálja többek között *Alfred Walheim* Burgenlandra vonatkozó publicisztikai tevékenységét is. Litschauer munkájának a folytatása *Harald Prickler* „Schrifttum zur historischen Landeskunde des Burgenlandes [142](#)1952–1964” (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung LXXIII. kötet, 1965, 124–156). Ebben az 1918–1921. évi

eseményekre vonatkozó irodalmat is felsorolja, a magyar nyelvű források tekintetében Litschauernél is tájékozottabb.

5. Mielőtt áttérnénk a jelentősebb osztrák források és feldolgozások ismertetésére, ki kell emelnünk a következő angol nyelvű munkát, amely az I. világháború utáni népszavazások történetével foglalkozik, a saar-vidéki népszavazás kivételével: *Sarah Wambaugh: Plebiscites since the World War* (Washington, 1933, 603 + 614/1.). Az I. kötet VII. fejezetében (271–297. 11.) tárgyalja a soproni népszavazás történetét. Az idevonatkozó okmányokat lásd a II. kötet 231–268. lapjain.⁷⁽⁹⁷⁾ A velencei egyezmény hiteles szövege egyébként megtalálható „No. 254: Protocole et article additionnel relatifs au règlement de la question de la Hongrie occidentale, signés à Venise le 13 octobre 1921” cím alatt a következő műben: *Recueil des Traités et des Engagements internationaux enregistrés par le Secrétariat de la Société des Nations*, 1922, 9. k., 204. laptól.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Fogarassy László: Bevezetés a burgenlandi kérdés forrásaiba és irodalmába / II. Osztrák, olasz és csehszlovák források és feldolgozások

II. Osztrák, olasz és csehszlovák források és feldolgozások

6. A legelső osztrák könyv, amely a soproni népszavazással és a vele összefüggő eseményekkel foglalkozott, *Victor Miltschinsky „Das Verbrechen von Ödenburg”* (Wien, 1922, 128 l.) c. propagandamunka. Miltschinsky neve ismeretes a karinthiai népszavazás történetéből is. Eredetileg a Kärntner Heimatdienst nevű népszavazási propagandaszerv funkcionáriusa volt, aki tapasztalatait a hasonló feladattal bíró Ödenburger Heimatdienstbe beépítve hasznosította. Sarah Wambaugh is felhasználta a szuggesztív erejű kiadványt, amelynek az ellentmondásait a helyi körülményekben járatos szakértők felismerik. Igen erős kritikával használható. Az osztrák haderő akkori szerepléséről számol be „Das Bundesheer im Grenzschutz und die Landnahme des Burgenlandes” (*Das österreichische Bundesheer in Wort und Bild. Sonderheft des internationalen Donau-Lloyd*, Wien 1924, 43–50. ll.). Ez a cikk részben elavult a *Siegmund Knaus*-féle (lásd ott) tanulmány megjelenésével. Az osztrák csendőröknek a magyar felkelőkkel folytatott harcairól szól *Alfred Rausnitz „Die Gendarmerie im Burgenlande”* (*Die Gendarmerie in Österreich*, szerk. Franz Neubauer, Wien 1925, 231–263. ll.) ma is igen jól használható tanulmánya, a dátumok pontossága tekintetében Knaust is megelőzi. Újabb adatok közzétételére került sor a „(Zehn) 10 Jahre österreichische Gendarmerie in Burgenland” (*Das Gedenkheft der Zeitschrift „Die Gendarmerie”*. Wien 1932, 35 l.) c. tanulmánygyűjteményben, amelynek társszerzői közt ott volt Karl Renner exkancellár, Friedrich Gampp, aki 1921-ben az osztrák csendőrségnek volt a főparancsnoka; a harcokról szóló beszámolók közül pedig ki kell emelni Richard Dimmel, Georg Müllner és Anton Petzl csendőrtisztek visszaemlékezéseit.⁸⁽⁹⁸⁾ A nyugat-magyarországi gerillaharcok legnagyobb szabású összecsapásáról Pörgölény-Kirchschlag tájékán még az amerikai újságok is írtak. Ennek a feldolgozásai közül ma is figyelmet érdemel *Rudolf Mlaker: „Das Gefecht von Kirchschlag, 5. September 1921”* (*Burgenland IV*, 1931, 218–224. ll.). A Vas megyei német lakosságú községek osztrákbarát mozgalmairól ír Heinrich Kunnert „Vor zehn Jahren” c. cikkében (*Burgenland 1929*, 127–131. ll.). A „Heimatkunde des Bezirkes Mattersburg” (Wien, 1931, XI, 185 l., szerk. *Ernst Löger*) c. gyűjteményes munka „Krieg, Nachkriegszeit und Anschluss” c. fejezete tárgyalja a nagymartoni járásban lezajlott eseményeket az I. világháborútól az Ausztriához való csatolásáig (170–185. l.).

Az adatok ma is jól használható lexikális összefoglalása megtalálható „Burgenland” címszó alatt a „Handwörterbuch des Grenz- und Ausland-Deutschtums” I. kötetében (Breslau, 1935) a 659–747. lapokon a témákra vonatkozó részek a 716–733. lapokon.

Egy olasz szerző kiadványairól itt emlékezünk meg: *Rodolfo Mosca: L’Italia e la questione dell’Ungheria occidentale* (Budapest 1939, 43 l., különnyomat a *Corvina Rassegna Italo-Ungherese* 1939. évfolyamából; ismertette Mollay Károly: *SSz. III, 1939, 351–352. l.*); továbbá Rom–Budapest 1918–1921 (Berliner Monatshefte 17, 1939, 527. ll.), valamint „Le relazioni del Regno d’Ungheria” (Budapest 1943).

7. Amikor 1938-ban Ausztria Németországhoz való csatolása megtörtént, Mecsér András magyar országgyűlési képviselő nemhivatalos minőségben tapogatózott a német Külügyi Hivatalnál Burgenlandnak visszaadása ügyében, arra való hivatkozással, hogy Hitler kancellár még Gömbös Gyula miniszterelnöknek erre vonatkozólag konkrét ígéretet tett. Mecsér akciója nem járt eredménnyel, ami érthető, mert a német nemzeti szocializmus programjának ellentmondott volna egy német többségű területsáv történelmi jogon való visszajuttatása. (Ugyanekkor a Cseh-Morva Protektorátust a történelmi jogra való hivatkozással hozták létre, ui. az egykori cseh királyság a Német-Római Birodalom része volt). Azonban a Mecsér-akció és a magyar röpiratok polemikus írások megjelenését idézték elő (vö. „Hände weg von der steirischen Ostgrenze!” – *Blätter für Heimatkunde*, Graz, XVII, 1939. 88. 11.), sőt 1940 szeptemberében Hugo Jury, a Gau Niederdonau birodalmi helytartója 1250 négyzetkilométernyi további nyugat-magyarországi területnek 120 000 lakossal (ebből 70 000 német) Németországhoz csatolását javasolta (vö. *Wolfdieter Bihl: Zur nationalsozialistischen Ungarnpolitik 1940/41. Österreichische Osthefte* 1969, 21–26. 11.). Itt lényegében arról a területről volt szó, beleértve a soproni népszavazási körzetet is, amelyet Renner kancellár az 1919. évi béketárgyalásokon igényelt, de nem szerzett meg Ausztriának.

Siegmond Knaus „Freiheitskämpfe in Deutschösterreich” (Darstellungen aus den Nachkriegskämpfen deutscher Truppen und Freikorps, VII. és VIII. kötet. Berlin, 1942 XII + 158 l. térképeikkel) az osztrák köztársasági hadsereg, illetve fegyveres erők hadműveleteinek története a soproni népszavazásig. A karinthiai és stájerországi harcok után következik a VIII. kötet, illetve 2. rész utolsó fejezete: „Die Besitznahme des Burgenlandes” (123–152. 11.). A szerző az osztrák Bundesheer nyugalmazott tábornoka volt, munkája azt a benyomást kelti, hogy még az osztrák hadügyminisztérium megbízásából vagy legalábbis támogatásával írhatta, elsősorban a Bécsben található aktákra támaszkodva, azonban csak Ausztria annexiója után látott nyomdafestéket. A német vezérkar annak idején folytatólagosan kiadta a német haderő és a szabadcsapatok harcainak történetét az I. világháború után. Miután mind a hat kötet megjelent, hetediknek és nyolcadiknak Knaus osztrák tábornok említett munkáját csatolta. Knaus tábornok munkáját nem vonta be az akkori kornak megfelelő mázzal, s az a tény, hogy a szociáldemokrata Arbeiterwehr (a Schutzbund elődje) burgenlandi határon működő szabadcsapataival nem foglalkozott, az a kiadványsorozat szerkesztőségének cenzúrájára is vallhat. Habár eddig a legjobb és legrészletesebb német nyelvű tanulmány, amely a karinthiai, stájerországi és burgenlandi harcokról megjelent, a magyar szabadcsapatok szervezéséről és az általuk megszállt területen lezajlott eseményekről nincsen kellően tájékozódva. Azzal mentegődik, hogy nem sikerült idevonatkozó magyar hivatalos kiadványt szereznie. Ilyen azonban nem is létezett! Még Missuray-Krúg Lajos könyvébe sem tekintett bele.

8. A Litschauer- és Prickler-féle bibliográfiák tanúsága szerint Ausztria helyreállítása után ismét kezdtek foglalkozni Burgenland történetével. Néhány fontosabb forrást érdemes ezek közül kiemelni. Így a harmincéves évforduló alkalmával jelent meg „Burgenland. Landeskunde” (Wien 1951, 731 l.). A Bundesheer burgenlandi szereplésére kitér *Ludwig Jedlicka* „Ein Heer im Schatten der Parteien. Die

militärpolitische Lage Österreichs, 1919–1938” (Graz–Köln, 1955, 200 1.).

144 *Thomas Polz* „Die Vorgeschichte zur Befreiung des Burgenlandes” (Südostdeutsche Vierteljahrsblätter. München, 1969, 90–95. 11.) a Josef Patry bécsi tanító által ösztönzött elszakadási mozgalom történetéhez nyújt újabb adalékokat.

Oskar Helmer „40 Jahre Burgenland. Ein Land wählt die Freiheit” (Wien, 1961, 108 1.) szociáldemokrata politikus tipikusan ausztrómárxista szellemében írt könyve, amelyben – sajnos röviden – az Arbeiterwehr által szervezett osztrák szabad-csapatokról is említést tesz.

Otto Guglia „Das Werden des Burgenlandes. Seine Angliederung an Österreich vor 40 Jahren im Lichte teilweise unbekanntem Materials” (Eisenstadt, 1961, 93 1. „Burgenländische Forschungen” 44. sz.). Mivel számos, eddig ismeretlen okmány szövegét közzétette, megérdemelné, hogy magyarra fordítsák; ezt a Budapesti Őrzött, Nyugat-Magyarországra vonatkozó levéltári anyag alapos ismerőjének kellene magyarázó jegyzetekkel ellátnia. Fontos közlése: az osztrák kormány 1927. február 20-án a soproni népszavazás eredményét elismerte (66. 1.).

A témakör legtermékenyebb osztrák specialistája *Walter Dujnovits*. Nem tud magyarul, neve után ítélve horvát származású. Eddig a következő tanulmányokat publikálta: „Der Beitrag der in Wien lebenden Burgenländer zur Angliederung ihrer Heimat zu Österreich” (Burgenländische Heimatblätter 1961, 108–117. 11.); „Die Haltung der westungarischen Bevölkerung zur Frage des Anschlusses des Burgenlandes an Österreich” (Ugyanott 1965, 57–68. 11.); „Die burgenländische Frage: Ein Beitrag zum Nationalitätsproblem Westungarns” Österreichische Osthefte 1964, 289–301. 11.).

Burgenland fennállásának negyvenéves jubileuma nagy ösztönzést adott az osztrák történészeknek, amiről a „Burgenländische Heimatblätter”-ben megjelent alábbi hosszabb-rövidebb közlemények is tanúskodnak:

W. Goldinger: Die Burgenlandfrage als internationales Problem. 1961, 99–107. 11.; *Ludwig Jedlicka*: Die militärische Landnahme des Burgenlandes und deren innerpolitische Bedeutung (Uo. 117–123. 11.); *Fred Sinowatz*: Zur Geschichte des Landesnamens (Uo. 123–130. 11.); *Hans Steinacher*: Zur Frage der Ödenburger Volksabstimmung (Uo. 195–202), erősen nacionalista aláfestésű visszaemlékezésében többek közt megírja, hogyan készültek karinthiai szabadcsapatokkal a soproni népszavazási terület elfoglalására; *Victor Miltschinsky*: Der Ödenburger Heimatdienst (1962, 237–239. 11.), érdekes adalék az osztrák propagandaszervezet történetéhez, amelyben dr. nemes Széll Zoltán monyorókeréki (később nezsideri) körorvos is közreműködött; *Harald Prickler*: Der Anschluss Luisings (1963, 49–52. 11.); *Hans Paul*: Die Abstimmung in Oedenburg im Urteil der Angelsachsen (1966, 24–31.).

Az újabb irodalomból megemlítendő: *Wulf Schmidt-Wulfen*: „Das Burgenland und die deutsche Politik 1918–1921” (Österreichische Osthefte 1969, 270–287). A 99 lábjegyzettel ellátott tanulmány címén túlmenően, rengeteg új adattal világítja meg a legutolsó magyar–osztrák határviszályt. *Gerald Schlag*: „Zur Burgenlandfrage von Saint-Germain bis Venedig” (Burgenländische Heimatblätter 1970, 97–125): a szerző magyar forrásokat is használt; különösen érdekes a bonni Külügyi Hivatal levéltárából merített anyag. Ugyancsak az ő tollából jelent meg: Die Sozialdemokratische Partei des Burgenlandes und der Anschluss des Landes an Österreich (Festschrift für Heinrich Kunnert, Eisenstadt 1969, 142–169. 11. Burgenländische Forschungen II, különszám), valamint „Die Kämpfe um das Burgenland 1921” a bécsi Heeresgeschichtliches Museum kiadásában (Militarhistorische Schriftenreihe, 16. füzet, 34 lap, 2 térképmelléklet). Knaussal szemben újabb, részben levéltári adatokat is tartalmaz, a fontosabb magyar

szerzőket is ismeri.

9. A Csehszlovákiában megjelent irodalomból feltétlenül úttörő jellegű *Věra Olivová* két tanulmánya, amelyekhez elsősorban a prágai külügyminisztérium levéltárából merített: „Československá zahraniční politika a pokus o restauraci Habsburku v roce 1921” (Az 1921. évi csehszlovák külpolitika és a Habsburg-restaurációs kísérlet). *Československý casopis historický* 1959, 675–698.; „K historii československo-rakouské smlouvy z roku 1921” (Az 1921. évi csehszlovák–osztrák szerződés történetéhez), uo. 1961, 198–219. 11. Ebből láthatjuk, hogy nemcsak a magyar jobboldali körök, hanem a csehszlovák politikai vezetők is igyekeztek kapcsolatokat teremteni osztrák ¹⁴⁵politikussal, elsősorban azzal igyekezve megnyerni őket, hogy a korridorterv bukása után Ausztriát támogatták a burgenlandi kérdésben. Beneš taktikai okokból – a soproni népszavazás ügyében – azonban magyar érdekeket is tudott támogatni. Feltétlenül ki kellene adni magyarul is!

10. A soproni egyetem jubileumi kiadványa is tartalmaz témánkat érintő cikkeket, de a külföldi lakos szerzőhöz még nem jutott el, ezért a Soproni Szemlében külön fogunk vele foglalkozni.⁹⁽⁹⁹⁾

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Fogarassy László: Bevezetés a burgenlandi kérdés forrásaiba és irodalmába / III. Szépirodalmi feldolgozások

III. Szépirodalmi feldolgozások

11. A szépirodalmi feldolgozások közül háromról érdemes megemlékeznünk. Ezek közül legnagyobb sikere volt *Somogyváry Gyula* (Gyula diák) „És mégis élünk” (Budapest, é. n., 485 l.) c. regényének, amely a harmincas években és a negyvenes évek első felében több kiadást is megért. A két szerelmi történettel is bonyolított regény főszereplője a soproni ántánttábornoki misszióhoz összekötőtisztként beosztott Dersy főhadnagy, akinek alakját Somogyváry részben Maderspach Viktor századosról mintázta. Somogyváry eredeti neve Freiszberger Gyula volt, aki a Burgenlandba került Sopron megyei Füles (Nikitsch) községben született. Habár egyik fivére a Prónay-zászlóalj tagja is volt és részt vett a felkelés szervezésében, Somogyváry 1944-ben német koncentrációs táborba került. További sorsát az Irodalmi Lexikonból ismerjük. Ugyancsak kitér a nyugat-magyarországi eseményekre *Berend Miklósné* „Boszorkánytánc 1918–1926” (Bp., 1932, 532 l.) című regénye. A folyóiratokban és újságokban megjelent tudományos és szépirodalom nagyrészt még feltárójára vár. Annyit tudunk, hogy *Maderspach Viktor* felkelő-vezér visszaemlékezéseit a „Magyarság”-ban, *Budaváry László* cikkeit, *Ádám T. István* pedig felkelés-tárgyú novelláit a „Nemzeti Élet”-ben tette közzé; lajtabánsági témájú verseket *Dobos Gyula*, *Holicsy Gyula* és *Lendvay István* írtak. Az ellenforradalmi rendszer megszűnése után jelent meg *Kőszegi Imre* „Ágyúdörgés Budaörsnél” (Bp., 1967, 376 l.) c. ifjúsági regénye, amely tárgyát az 1921. évi két királypuccsból és a nyugat-magyarországi eseményekből veszi, részben kulcsneveket használ.

12. Az ötvenéves évforduló nyilvánvalóan több kiadvány megjelenésére ad alkalmat, főleg Ausztriában.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész

Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága

II. rész

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek

III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1917:

1917:

Pár szó Sopron szépségeiről. Svm. IX. 11.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1918:

1918:

Soproni és megyei származású festők. Svm. IX. 8. 15.

Nyomor és műtörténet. SH. I. 13.

Egy évforduló. Emlékezés Liszt Ferencre. SN. VI. 25.

Ünnep előtt. SN. VII. 11.

Pusztuló műemlékek. SN. VIII. 9.

Soproni színházi élet 1860-ban. SN. VIII. 14.

Múzeumi séták. SN. XII. 29.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1919:

1461919:

Sopronmegyei képírókról. Svm. X. 1.

Múzeumi séták. SN. I. 1.

Színházi élet 1834-ben Sopronban. SN. I. 1.

Dériné Sopronban. SN. I. 25.

A bécsi múzeumok liquidálása. SN. I. 31., II. 1.

A hatvanesztendő Baditz Ottó SN. III. 12.

Tallózás régi újságok között. SN. III. 22.

Johann Karl Stark, ein Maler aus Oedenburg in der Zeit Napoleons. OeZtg. III. 23.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1920:

1920:

Emlékezések Liszt Ferencre. Svm. III. 25. 28. 31. IV. 2.

Amit el akarnak venni tőlünk. I. Kismarton. Svm. V. 1.

Amit el akarnak venni tőlünk. II. Darufalva. Svm. V. 16.

A magyar ruha múltja és jövője. Svm. X. 10. 13.

Eisenstadt in der Geschichte der ungarischen Malerei. OeZtg. IV. 18. 20.

Oedenburger Theaterleben im Jahre 1845. OeZtg. IV. 24. 25.

Zwischen Ober- und Untermühlendorf. OeZtg. IV. 26.

Beiträge zur Geschichte des Oedenburger Theaters. OeZtg. V. 11.

Oedenburger Theaterzettel aus dem Jahre 1811. OeZtg. V. 25.

Apróságok a soproni színesztet múltjából. Színházi újságok. Fecsegő X. 1.

Apróságok a soproni színesztet múltjából. Az első soproni színház. Fecsegő X. 8.

Apróságok a soproni színesztet múltjából. Érdekes soproni premierek. Fecsegő X. 15.

Apróságok a soproni színesztet múltjából. Zeneszerző karmesterek. Fecsegő X. 23.

Apróságok a soproni színesztet múltjából. Operaelőadások. Fecsegő X. 30.

Apróságok a soproni színesztet múltjából. Modern külföldi darabok. Fecsegő XI. 7.

Egy öreg színházlátogató emlékeiből. I. II. Fecsegő XI. 9. 15.

Marci kocsisom színesztet-pályafutása. Fecsegő XI. 20.

A színház és a cenzúra a múltban I. II. Fecsegő XI. 27., XII. 4.

Alsóbagos és Felsőbagos között. Fecsegő XII. 18.

Frankenburg az első soproni színházról. Fecsegő XII. 25.

Színházi szabadlíceum hadimilliomosok számára. Fecsegő XII. 31.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1921:

1921:

Az első soproni képműkiállítás. Svm. VII. 23.

Liszt Ferenc halálának évfordulójára. Svm. VII. 31.

Szépítő törekvések Sopron múltjában. Svm. VIII. 5–7. 9–11.

Búcsú a líceumtól. Svm. VIII. 25.

Soproni kultúrképek a 18. századból. Svm. X. 22, 23, 25–27.

A második soproni színház. Svm. XII. 25.

Ein Oedenburger Brief an Schiller. OeZtg. I. 1.

A líceumi Magyar Társaság színlapjai. Fecsegő I. 8.

Egy százesztendő operett. Fecsegő I. 11.

Színlapok műkedvelői előadásokról. Fecsegő I. 22.

Liebhardt-ereklyék a múzeumban. Fecsegő I. 29.

Liebhardt-ereklyék magántulajdonban. Fecsegő II. 5.

Csevegő úr a páholyban. Fecsegő II. 5.

Csevegő András nyilatkozik az üres színházról. Fecsegő II. 12.

Egy állítólagos Mozart-opera színlapja. Fecsegő II. 17.

Egy furcsa színigazgató a múltban. Fecsegő II. 17.

Magyar darabok németnyelvű előadásai. Fecsegő III. 3.

A hősszerelmes. Fecsegő III. 28.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1922:

1922:

A soproni képrombólók. Svm. I. 1.

Vázlatok a soproni régészet gyermekkorából. Svm. I. 8. 12.

II. József Sopronban. Svm. I. 29.

Mikor a Nemzeti Színház először járt Sopronban. Svm. II. 5.

Az eszterházai színház. Svm. III. 25.

Ami az idén sem marad el. Svm. IV. 6.

Történelmi margójegyzetek soproni specialitásokhoz. Svm. IV. 12.

Saphir soproni szerelme. Svm. IV. 16.

Sopron és a magyar zene. Svm. V. 5.

Bartók Béla soproni vonatkozásai. Svm. V. 7.

147A kétszázesztendő soproni nyomdászat. Svm. V. 10.

A bécsújhely–soproni vasútvonal 75 esztendő jubileuma. Svm. V. 17.

Egy soproni származású bécsi festőművészről. Svm. VII. 15.

Sopron a biedermeier korban. I. A történeti keret. Svm. VIII. 6.

Sopron a biedermeier korban. II. Sopron a 48-as szabadságharcban. Svm. VIII. 9.

Sopron a biedermeier korban. III. Az osztrák megszállás. Svm. VIII. 10.

Sopron a biedermeier korban. IV. A magyar nyelv térfoglalása. Svm. VIII. 15.

Sopron a biedermeier korban. V. A város fejlődése. Svm. VIII. 20.

Sopron a biedermeier korban. VI. A lakosság foglalkozása. Svm. VIII. 24.

Sopron a biedermeier korban. VII. A társadalmi élet. Svm. VIII. 26.

Sopron a biedermeier korban. VIII. Irodalmi és tudományos élet. Svm. IX. 2.

Sopron a biedermeier korban. IX. Képzőművészeti viszonyok. Svm. IX. 7.

Sopron a biedermeier korban. X. Zenei élet. Svm. IX. 13.

Sopron a biedermeier korban. XI. Színházi élet. Svm. IX. 20.

Az első soproni kiállítás. Svm. IX. 27.

Az első tudósgyűlés Sopronban. Svm. IV. 28.

Feléled a klasszikus zene kultusza Sopronban. Svm. IX. 24.

Saphir első soproni riportja. Svm. X. 6.

Hogy jutottak el hajdanában a művészek Sopronba? Svm. X. 7.

Hogy bálozott Sopron 1840-ben? Svm. X. 12.

Soproni kőfaragók művei Kőszegen. Svm. X. 15.

Régi soproni tudós orvosok. Svm. X. 26.

Mikor Gárdonyi még élclapszerkesztő volt. Svm. XI. 4.

A 80 esztendő Rákosi Jenő. Svm. XI. 12.

Sopronmegyei kastélyok a 18. században. I. Eszterháza. Svm. XI. 16.

Sopronmegyei kastélyok a 18. században. II. Kismarton. Svm. XI. 17.

Sopronmegyei kastélyok a 18. században. III. Nagycenk. Svm. XI. 18.

Százesztendő színlapot találtak a líceum könyvtárában. Svm. XI. 19.

Az állítólagos Kossuth-dráma nyomai Sopronban. Svm. XII. 5.

Luiza és Paulina valának a játék gyöngyei. Svm. XII. 5.

Pár szó az állítólagos Kossuth-dráma kérdéséhez. Svm. XII. 6.

Soproni emlékezések Petőfiről. I. Katonáskodása, pártfogói. Svm. XII. 14.

Soproni emlékezések Petőfiről. II. Petőfi soproni örömei. Svm. XII. 17.

Soproni emlékezések Petőfiről. III. Petőfi és az Orlay kompánia. Svm. XII. 20.

Soproni emlékezések Petőfiről. IV. Diákpajtások. Svm. XII. 24.

Soproni emlékezések Petőfiről. V. Petőfi körének Soproni vonatkozásai. Svm. XII. 30.

Soproni kultúra a föld színe alatt. Svm. V. 1.

Egy kirakat előtt. Svm. IV. 11.

Riport a régi evangélikus temetőről. Svm. VII. 30.

Meghalt a vurstli a Szénatéren. Svm. VIII. 13.

Aki lefotografálta az egész világot. Svm. VIII. 30.

Kőszeg és Sopron. Svm. IX. 3.

A városé lett a múzeum. Svm. IX. 12.

Miért csonka a képzőművészek kiállítása. Svm. X. 1.

Hogyan restauráltassuk a soproni házakat? Svm. X. 20.
Amiből kevés munkával is meg lehet gazdagodni. Svm. X. 31.
Gárdonyi Géza színművei a soproni színpadon. Svm. XI. 1.
Amikor a Bűvös vadász még „bűbájos” volt. Svm. XII. 8.
Csak a jövő nyáron nyílhat meg a soproni Múzeum. Svm. XII. 10.
Veressen a város érmet a népszavazás emlékére! Svm. XII. 12.
Wiener in Oedenburg. I. Ferdinand Raimund. OeZtg. IX. 28.
Wiener in Oedenburg. II. Grillparzer. OeZtg. XI. 12.
Wie die Operette „Eine Nacht in Venedig” entstand. Neues Wiener Journal VII. 4.
A magyar és német kultúra harca Sopron múltjában. Röneszansz I. 16.
W. Widmann: Theater und Revolution. Röneszansz III. 15.
Széchenyi a nemzetgazdász és szobrászatunk. Röneszansz IV. 15.
Magyarország legelső vasútai. Röneszansz VII. 1.
Színházi szezon Bécsben. Röneszansz VIII. 15.
Ötszáz év ipara, kereskedelme. Röneszansz XII. 15.

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei
Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent
cikkek / 1923:**

1923:

Milyenek látta Vas Gereben Sopront? Svm. I. 14.
Képek a soproni diákélet múltjából. Svm. II. 10.
Soproni kölcsönkönyvtár 1794-ben. Svm. III. 29.
[148](#)Dorfmeister korabeli írások tükrében. Svm. IV. 1.
Széchenyi István temetése. Svm. IV. 8.
Újabb adatok Kerpel biedermeperkori festőről. Svm. IV. 13.
A soproni mészáros és a harkai bakter a színműirodalomban. Svm. 15.
A soproni turisztika úttörői. Svm. IV. 18.
Az „Eszterházi vigasságok”. Svm. V. 21.

Beethoven darabok a soproni Zeneegyesület 27-iki hangversenyén. Svm. IV. 22.

A bécsi nagy „krach” soproni következményei. Svm. V. 9.

Sopronmegye parádéi 1790/91-ben. Svm. V. 10.

Régi soproni könyvek és metszetek egy fővárosi könyvszalomban. Svm. V. 16.

Miről álmodtak a 18. században a soproni városatyák? Svm. V. 31.

Rakodczay Pál élete, halála és reménytelen szerelme. Svm. VI. 2.

Soproni szemmel budapesti képek között. Svm. VI. 14.

Kiveszett sopronmegyei népszokások. Svm. VI. 15.

A soproni színház élete a 18. század végén. Svm. VI. 20.

A Murányi Vénusz költője a soproni országgyűlésen 1681-ben. Svm. VI. 23.

Ma lesz a Zeneegyesület 94 éves iskolájának vizsgálóadása? Svm. VI. 24.

Történelmi séta az Erzsébetkertben. Svm. VI. 26.

Egy sopronmegyei építész tragédiája 1839-ben. Svm. VI. 27.

Révai Miklós Sopronban. Svm. VII. 8.

A soproni színház élete a napoleoni háborúk alatt. Svm. VII. 8.

Egy soproni festő ünneplése Bécsben. Svm. VII. 11.

Aki a soproni Magyar Társaságban nevelődött kritikussá. Svm. VII. 13.

Barkóczy Borbála, a koldusok grófnője. Svm. VII. 20.

Soproni körképek a napoleoni háborúk idejéből. Svm. VII. 21.

Amikor Sopron még egészséges és olcsó város volt. Svm. VII. 22.

Szalonélet a negyvenes években. Svm. VII. 27.

Egy savanyúkúti sírnál. Svm. VII. 27.

Két eltűnt soproni középület. Svm. VII. 29.

Információs séta a megnyitásra váró soproni múzeumban. Svm. VII. 31.

Találkozásom egy francia babával az Erzsébetkertben. Svm. VIII. 1.

Vörös Ökör, Arany réce és társaik. Svm. VIII. 3.

Apró pikantériák egy öreg soproni krónika lapjairól. Svm. VII. 5. 7.

Ki fedezte fel a brennbergi szénbányát? Svm. VIII. 10.

Tessék kopogtatni! Svm. VIII. 15.

A régi soproni családi élet. Svm. VIII. 17.

Amikor a várostorony kétféjű sasmadara a földre szállt. Svm. VIII. 18.

Soproni lakás berendezése a 18. században. Svm. VIII. 19.

Egy soproni regényhős a 18. században. Svm. VIII. 30.

Amikor Sopron főhadiszállás volt. Svm. IX. 1.

Amikor Sopron alatt megrendült a föld. Svm. IX. 4.

A soproni múzeum legújabb gyarapodása. Svm. IX. 5.

A régi soproni utca képe. Svm. IX. 6.

Sopron az 1848/49-i szabadságharcban. Svm. IX. 8.

Mikor Sopronban osztrák volt az úr. Svm. IX. 13.

Soproni sorok Sipulusz halálára. Svm. IX. 19.

Egy soproni krónikás halálának 200. évfordulójára. Svm. LX. 26.

A soproni felsőtízezer a 18. század végén. Svm. IX. 22.

A régi városháza a soproni múzeumban. Svm. IX. 27.

Soproni barokkfestők és szobrászok, Svm. IX. 29.

Az Eszterházy hercegek színpártolása. Svm. X. 11.

A soproni színház élete a Bach korszakban I–II. Svm. X. 13, 23.

Séta a soproni múzeum képtárában. Svm. X. 19.

Nelson generális és Lady Hamilton Kismartonban. Svm. X. 25.

Rákosi Jenő és Sopron. Svm. X. 27.

Kis képek az Eszterházyak kismartoni udvarából. Svm. XI. 4.

Egy ismeretlen krónika a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Svm. XI. 11.

Mikor Bécs és Sopron között csatornát akartak ásni. Svm. XI. 16.

Soproni barokkművészek Győrött s Szombathelyen. Svm. XI. 24.

Nagy János, szanyi plébános, a Rábaközi Nyájas Múzsza. Svm. XII. 4.

Soproni könyvpiac 130 évvel ezelőtt. Svm. XII. 8.

Egy jóvátételi bizottság 1790-ben. P. Tőzsde XII. 20.

Az első magyar részvénytársaság. P. Tőzsde XII. 20.

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei
Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent
cikkek / 1924:**

1491924:

Kis János pihenni tér. Svm. I. 1.

Haydn József kismartoni temetése. Svm. I. 9.

Kazinczy soproni látogatása Kis Jánosnál, Svm. I. 19.

Kis János prédikátor évei. Svm. I. 24.

Évszázados mozaikok Sopron történetéből I, II, III. Svm. I. 27, 31, II. 10.

A soproni gyáripár gyermekkora. Svm. I. 29.

Soproni képek a Bach-korszakból. I. Ferenc József látogatása. Svm. I. 30.

Mikor Mária Terézia Sopronban járt. Svm. II. 1.

A régi Sopron különcei. Svm. II. 6.

Soproni képek a Bach-korszakból: Magyar maradt-e Sopron? Svm. II. 7.

Soproni képek a Bach-korszakból: Képzőművészeti viszonyok. Svm. II. 15.

Soproni iparművészek a 18. század 2. felében. Svm. II. 16.

Kis János vendégei a soproni papházban, Svm. II. 17.

„Bűnök és büntetések a régi Sopronban”. Svm. II. 22.

Rákosi Szidi. Svm. III. 1.

A vármegye új király-képének művésze. Svm. IV. 1.

Adatok a soproni zene történetéhez. Svm. IV. 6.

Széchenyi István és Sopron. Svm. IV. 8.

A harkai magánosság poétája. Svm. IV. 12.

Sopron és a régi sírkövek. Svm. IV. 24.

A balfi fürdő múltja. Svm. IV. 30.

Régi sopronmegyei kertek. Svm. V. 7.

Sopronmegyei háttér és Széchenyi kulisszák egy Kazinczy novellában. Svm. V. 14.

Sopron művészete a 16. században. Svm. V. 17.

Soproni képek a Bach-korszakból: IV. Leírások. Svm. V. 22.

Soproni magyar színészet a negyvenes években. Svm. VI. 1.

Köpp Wolfgang, a kismartoni barokk festő. Svm. VI. 5.

Egy soproni útjegyzei más határvárosokról. Svm. VII. 2.

Megjelent a „Dunántúli Ev. Egyházkerület Története” I. kötete. Svm. VII. 4.

Kis kép a sopronmegyei kúriák életéből. Svm. VII. 5.

Mikor a papírpénz ércce vált Sopronban. Svm. VII. 6.

Sopron régi kapui. Svm. VII. 10.

Mikor Blaha Lujza a soproni színház tagja volt. Svm. VII. 12.

Francia színelőadások a soproni jezsuitáknál a 18. században. Svm. VII. 18.

Mikor Capistrán János és II. Lajos Sopronban járt. Svm. VII. 19.

Amikor Sopron lakodalmakba járt. Svm. VII. 25.

A régi soproni céllövők. Svm. VII. 31.

Amikor még Sopron vendéglátó volt. Svm. VIII. 1.

Soproni orvosok kezdték meg 1801-ben az országban a himlőoltást. Svm. VIII. 9.

Erdélyi mágnások soproni találkozója 1814-ben. Svm. VIII. 23.

A soproni krónikások és a város rejtelsei. Svm. IX. 4.

Mikor az aranyparitás visszatér. Soproni feljegyzések az 1822-es évről. Svm. X. 19.

A régi soproni utca élete. Svm. XI. 13.

A soproni sajtó történetéhez. Svm. XI. 29.

Történelmi séta az Új utcában. Svm. XII. 2.

Berzsenyi estéje Sopronban. Svm. XII. 24.

Magyar színelőadás Paduában 100 év előtt. Nemzeti Újság VI. 8.

Wie Strauss die Operette „Eine Nacht in Venedig” in Ungarn komponierte. Pester Lloyd XI. 24.

Az első cukorgyár Magyarországon. P. Tőzsde II. 7.

Az 1811-es nagy devalváció egykorú levelekben. P. Tőzsde II. 7.

Az első magyar lóversenyek a közigazgatás szolgálatában. P. Tőzsde II. 14.

A bécsi nagy krach 1873-ban. P. Tőzsde II. 28.

A régi pesti vásár. P. Tőzsde III. 6.

Rotschild pesti látogatása 1844-ben. P. Tőzsde III. 13.

Százesztendős üzleti írások. P. Tőzsde. III. 13.

Régi pesti üzletek. P. Tőzsde III. 20.

Útikaland az alföldön 1841-ben. P. Tőzsde III. 27.

Kis képek Budapest gazdasági életéből a negyvenes évek elején. P. T. III. 27.

Az első magyar vasút felépítése. P. Tőzsde IV. 2.

Fiume harca az érvényesülésért. P. Tőzsde IV. 10.

A magyar fényűzés nagy napjaiból. P. Tőzsde IV. 10.

A Lánchíd megteremtése. P. Tőzsde IV. 17.

Budapest pénzügyi viszonyai a tőzsde megnyitásakor, 1864. P. Tőzsde IV. 24.

150 Egy német bankárcsalád Magyarországon a 16. században. P. Tőzsde VI. 27.

A konjunktúra tetejét bukás követte 100 évvel ezelőtt is. P. Tőzsde X. 2.

Pénzügyminiszterek, akiket becsuktak. P. Tőzsde X. 9.

Mecénások a régi magyar kereskedők s pénzemberek között. P. Tőzsde X. 16.

Híres régi bankvezérek a magánéletben. P. Tőzsde X. 23.

Pénzhiány és hiteluzsora Magyarországon 100 év előtt. P. Tőzsde X. 30.

Fáy András és az Első Hazai. P. Tőzsde XI. 6.

A takarékoság régi prófétái. P. Tőzsde XI. 13.

Amerika mindig, mindenből hasznot húz. P. Tőzsde XI. 20.

Amikor a házasságok nem az égben kötöttek. P. Tőzsde XI. 27.

Szent Miklós és a Merkuriusz népe. P. Tőzsde XII. 4.

A magyar bankélet kezdetén. P. Tőzsde XII. 11.

Történeti széljegyzetek mai közgazdasági problémákhoz. P. Tőzsde XII. 18.

Pénzhamisítás a régi jó időkben. P. Tőzsde XII. 23.

Zsidók a magyar műzene úttörői között. Egyenlőség IV. 12.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1925:

1925:

A leghíresebb soproni céh. Svm. I. 13.

Dériné soproni szereplése. Svm. II. 1.

Soproni festők a 17. században. Svm. II. 26.

Török világ Sopronban. Svm. IV. 18.

A soproni várostorony történelméből. Svm. IV. 23.

Régi soproni tudósok lakhelye. Svm. IV. 26.

Mikor Sopronban a fegyvertárból iskolát csináltak. Svm. V. 1.

Kis soproni képek Mária Terézia korából. Svm. V. 6.

Elpusztult soproni műemlékek. Svm. V. 16.

Adatok a soproni könyv történetéhez. Svm. V. 30.

A régi soproni órák. Svm. VI. 7.

Dorfmeister soproni kortársai, Svm. VI. 11.

Soproni ötvösök a 16. és 17. században. Svm. VII. 8.

A soproni múzeum új gyarapodása. Svm. VII. 12.

Utazás a Rastkreuz körül. Svm. VII. 28.

A két szerelmes gárdista. Svm. VII. 31.

Érdekes üzleti tervek egy 17. századbeli soproni ügyvéd levelesládájából. Svm. VIII. 1.

A soproni színház felszerelése 150 év előtt. Svm. VIII. 5.

A soproni diákok színelőadása a költő Zrínyiről. Svm. IX. 17.

Amikor Egressy Gábor játszott Sopronban. Svm. IX. 23.

Régi soproni emlékkönyvek. Svm. IX. 27.

Kiveszett néprajzi emlékek a csepregi járásban. Svm. X. 1.

Szabad színpad a régi Sopronban. Svm. X. 8. 9.

Magyar Orfeusz Sopronban, Svm. X. 18.

Ötletek, mik Sopronmegye faluiban születtek. Svm. X. 23.

Apróságok Sopron biedermeier korából. Svm. X. 25.

Eltűnt Soproni emlékek. Svm. X. 29.

Mikor a soproni polgármester színdarabokat írt. Svm. XI. 1.

Soproni idegenforgalom 300 év előtt. Svm. X. 10.

Sopron nádort választ. Svm. XI. 21.

Sopron királyt választ és koronáz. Svm. XI. 22.

Soproni könyvek vándorlása. Svm. XII. 17.

A százesztendő Akadémia soproni előkészítői. Svm. XII. 23.

Magyar dokumentumok a Sasfőokról. Nemzeti Újság VI. 28.

Ahová Magyarország dalosait várják. Nemzeti Újság. VII. 12.

Ahol a XX. magyar dalos versenyt rendezik. Nemzeti Újság VII. 18.

Az első kereskedelmi iskola Budapesten. P. Tőzsde II. 19.

A bankok ősei – a régi zsidó pénzváltók. P. Tőzsde II. 19.

Csődön kívüli bukások a régi időben. P. Tőzsde IV. 9.

Az első dunai gőzhajó. P. Tőzsde V. 7.

Ahonnan a legnagyobb pesti pénzintézetek elindultak. P. Tőzsde VI. 18.

Mikor még nem voltak biztosító intézetek. P. Tőzsde VI. 18.

Régi sikkasztók és bankcsalások. P. Tőzsde VII. 2.

Útlevel- és határmizériák a régi korban, P. Tőzsde VII. 2.

A budapesti bankok és biztosítók régi palotái. P. Tőzsde VII. 9.

A budapesti Állatkert – mint részvénytársaság. P. Tőzsde VII. 23.

Aranycsinálók a régi korban. P. Tőzsde VII. 30.

151 Sopron közgazdasági életének múltja. P. Tőzsde VIII. 6.

Kappel pesti bankár költőszállása. P. Tőzsde VIII. 28.
A nagy európai pénzkrízis 600 év előtt. P. Tőzsde IX. 3.
Az augsburgi Fugger házban. P. Tőzsde IX. 10.
Az angol, olasz, zsidó, üzleti szellem történetéből. P. Tőzsde IX. 17.
Egy olasz bankárcsalád regénye a 15. században. P. Tőzsde IX. 24.
Als Joh. Strauss in Oedenburg Operette komponierte. OeZtg. X. 29.
Die Oedenburger Jahre von Heinrich Angeli. OeZtg. XI. 3.
Skizzen aus der Oedenburger Theatergeschichte. OeZtg. XI. 8. 1927. XII. 5.
Das Alt-Oedenburger Familienleben. OeZtg. XI. 12.
Pinsel und Fedet. OeZtg. XI. 15.
Ein ungedruckter deutscher Brief Kossuths im Oedenburger Museum. OeZtg. XII. 20.
Das Kartenspiel in Alt-Oedenburg. OeZtg. XII. 20.
Oedenburger Weihnachten in der Revolution 1848. OeZtg. XII. 25.
Das alte Wahrzeichen von Oedenburg. OeZtg. XII. 31.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1926:

1926:

Deák Ferenc soproni reliquiái. Svm. II. 7.
Fáy András a soproni kereskedelmi iskola patrónusa. Svm. II. 19.
Hogy utaztak a Rábaközben, mikor még nem volt vasút? Svm. IV. 4.
Mikor még laza volt Sopronban az idegenek ellenőrzése. Svm. VIII. 14.
Fiume testvére Sopronnak a balsorsban. Svm. VI. 20.
Hogyan lehetne Sopronnak idegenforgalmat csinálni? Svm. VI. 22.
Velenice civilben. Svm. VII. 7.
Impressziók a visszaváltott olasz irredema városokról. Svm. VII. 10.
Ahol Lackner Kristóf, Sopron néhai polgármestere az univerzitást tanulta. Svm. VII. 11.
A kiállítási helység hiánya katasztrófával fenyegeti a soproni képzőművészek idej...? Svm. VIII. 25.

Két ismeretlen soproni krónika a kismartoni Wolf múzeumban. Svm. XI. 24.
Albach Szaniszló a nagy kismartoni franciskánus. Svm. XII. 23.
Ein berühmter Oedenburger Musikus im 17. Jahrhundert. OeZtg. I. 8.
Die Vergangenheit des Neuhofparkes. OeZtg. I. 15.
Raimunds Oedenburger Theaterdirektor. OeZtg. O. 17.
Geldfälscher in Alt-Oedenburg. OeZtg. I. 20.
Die Schützen in Alt-Oedenburg. OeZtg. I. 23.
Drollige Grabschrift eines Hofmusikanten in Eisenstadt. OeZtg. I. 29.
Das Nachtleben in Alt-Oedenburg. OeZtg. I. 31.
Die Einrichtung der Bürgerhäuser in Alt-Oedenburg. OeZtg. II. 16. 26.
Wie empfing man die Fremden in Alt Oedenburg. OeZtg. III. 4.
Kaiser Joseph II. in Oedenburg. OeZtg. III. 5.
Richtplätze in Alt-Oedenburg. OeZtg. III. 25
Das Wiener Burgtheater in Alt-Oedenburg, OeZtg. IV. 14.
Gebräuche in Alt-Oedenburg. OeZtg. IV. 28.
Historische Notizen zum Bicsérdysmus. OeZtg. V. 1.
Haydn und die Musikliebhaber. OeZtg. V. 12.
Ehemalige Gebräuche zu Pfingsten. OeZtg. V. 23.
Die Vergangenheit des Wolfser Bades. OeZtg. V. 30.
Die Bäder in Alt-Oedenburg. OeZtg. VI. 17.
Nestroy und Oedenburg. OeZtg. V. 19.
Ein berühmter Eisenstädter Baumeister. OeZtg. VI. 19.
Aus Franz Liszts Jugendjahren. OeZtg. VII. 31.
Der Kampf gegen den roten Hahn vor der Gründung der Feuerwehr. OeZtg. VIII. 18. 19. 20.
Die Helden der Landstragödie bei Mohács in unserer Stadt. OeZtg. VIII. 29.
Franz Liszt über seine Beziehungen zu Eisenstadt. OeZtg. X. 13.
Lord Nelson und Lady Hamilton in Eisenstadt. OeZtg. X. 14.

Der Ahne eines Schubertliedes im Donnerskirchner Friedhof. OeZtg. XII. 25.

Weihnachten in Eisenstadt. 1848. OeZtg. XII. 25.

Gárdonyi ismeretlen fiatalkori leveleiből. PH. I. 8.

Magyar színházi kuriózumok. PH. VIII. 12.

Mikor a papírpénzért lelkesedtek. P. Tőzsde I. 7.

II. Rákóczi Ferenc pénzügyei. P. Tőzsde IV. 22.

Egy bécsi bankárszalonn Napoleon idejéből. P. Tőzsde IV. 22.

A kincskutató varázsvessző. P. Tőzsde IV. 22.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1927:

1927:

Melyik volt Frankenburg soproni lakóháza? Svm. I. 1.

152 Séták a kismartoni temetőben: I. A Haydn-korszak utolsó mohikánjai. Svm. I. 21.

Látogatóba jön a nagymama. (Kismartoni emlékezések Elssler Fannyról). Svm. II. 8.

Soproni vonatkozású levelek egy kismartoni levelesládában. Svm. II. 16.

Sopron földalatti világa. Svm. II. 27.

Három levél – egy művésztragédia. Svm. III. 2.

Kétszázéves főliáns a táncművészetről a líceumi nagykönyvtárban. Svm. III. 31.

Séta a kismartoni temetőben: II. Schopenhauer magyar barátja. Svm. X. 2.

Séták a kismartoni temetőben: III. Régi muzsikuskok. Svm. X. 27.

A régi soproni Bohémia. Svm. XII. 18.

Sopron – újabb szenvedések. Svm. XII. 25.

Theodor Alconiere, ein Mattersburger Maler in der Biedermeierzeit. OeZtg. I. 30.

Die Oedenburger Laufbahn von Jenő Rákosi. OeZtg. II. 13.

Vierhundert Jahre Presse in Oedenburg. OeZtg. III. 2.

Fasching in Alt-Oedenburg. OeZtg. II. 20.

Beethoven und Oedenburg. OeZtg. III. 25.

Dreissig Jahre Kunstverein, OeZtg. IV. 14.
„Oedenburg und neuer Jammer”. OeZtg. IV. 24.
Wegen Fluchens auf das Schafott. OeZtg. V. 8.
Ein Theaterzettel aus dem Jahr 1748 im Oedenburger Stadtmuseum. OeZtg. V. 20.
Das Leben der Gasse in Alt-Oedenburg. OeZtg. VI. 12.
Frohnleichnamstag in Alt-Oednburg. OeZtg. VI. 16.
Die erste Oedenburger Bilderausstellung 1847. OeZtg. XII. 22.
Traurige Weihnachten in der Vergangenheit Oedenburgs, OeZtg. XII. 25.
Kossuth Lajos állítólagos színpadi munkássága. PH. XII. 8.
Pengő, fillér és társaik. P. Tőzsde I. 13.
Régi levelekből. P. Tőzsde IV. 7.
A dohány karrierje a burnóton át a monopóliumig. P. Tőzsde V. 5.
A régi Pest volt a háziurak Eldorádója. P. Tőzsde VI. 16.
Aukciók a régi időkben. P. Tőzsde XII. 22.
Egy 18. századbeli kalandor. P. Tőzsde XII. 25.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1928:

1928:

A líceumi nagykönyvtár kincseiből. Svm. II. 5.
Amit a régi soproni színház kövei mesélnek. Svm. II. 17.
Néhány adat a sopronmegyei népszokásokhoz. Svm. III. 4.
Amikor a vármegye először sietett Sopron város segítségére, Svm. III. 11.
Új könyv Sopronmegye múltjáról. Svm. III. 18.
Nagy hadvezérek a régi Sopron utcáin. Svm. IV. 15.
Kocsislegények és vándormuzsikuskok régi szállása. Svm. VI. 28.
Évszázados kőfaragó családok a soproni művészet szolgálatában, Svm. X. 18.
A soproni utca magyarsága. Svm. X. 7.

Regényalakok a régi Kismarton utcáin. Svm. X. 26.
Világjáró soproniak Mária Terézia korában. Svm. XI. 21.
Sopron fotóművészete. Svm. XII. 23.
Lustige Inschriften auf Gläsern der Eisentäster Sammlung Wolf. OeZtg. I. 6.
Max Pallenberg als Anfänger auf der Oedenburger Bühne. OeZtg. I. 28.
Die Entwicklung des Beleuchtungswesens in Alt-Oedenburg. OeZtg. IV. 8.
Die Anfänge der Oedenburger Naturliebe und Turistik. OeZtg. VII. 1.
Unsere beiden Lehárs. OeZtg. XI. 18.
Die Oedenburger Zeitung und die ungarische Literatur. OeZtg. XI. 18.
Grillparzer- und Schubert-Erinnerungen einer Oedenburger Patrizierfamilie. OeZtg. XI. 18.
Achtzig Jahre Photokunst in Oedenburg. OeZtg. XII. 16.
Saphir magyar szerelme. PH. VIII. 29.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1929:

1929:

Negyven év Sopron magyar színészetének múltjából. Svm. II. 26. 27. 28. III. 1.
Két levél – egy darab történelem. Svm. III. 13.
Vándorlegények magyar versei egy soproni emlékkönyvben. Svm. III. 31.
A soproni Hild építész család. Svm. VII. 28.
Az első tudósgyűlés Sopronban. Svm. VIII. 29.
A soproni városkép kialakulása két évezreden át. Svm. X. 20.
Nagyapáink korszaka. I. II. Svm. XII. 15. 22.
A kismartoni Elssler regény. Svm. XII. 25.
Der Neujahrstag in Alt-Oedenburg. OeZtg. I. 1.
[153](#)Oedenburger Randbemerkungen zu Lessings Zentenarfeier. OeZtg. I. 22.
Strenge Winter in der Vergangenheit Oedenburgs. OeZtg. II. 19.
Wie zerstreuten sich unsere Grossväter? OeZtg. VI. 9.

Jakob Hyrtl, ein berühmter Kupferstecher. OeZtg. VI. 16.
Haydns Enkelin in Elend und Not in Budapest. OeZtg. VIII. 11.
Das erste Oedenburger Spital. OeZtg. VIII. 28.
Kurze Geschichte des Oedenburger Musikvereines. OeZtg. X. 20.
Öt szó, száz pengő. PH. VI. 16.
Petőfi, Arany és Tompa a fotografálómasina előtt. PH. V. 26.
Hajdani vándorlegények versei. PH. VI. 23.
Magyar színielőadás Páduában száz év előtt. PH. IX. 8.
Százestendős magyar zeneegyesület. PH. X. 16.
Fanny Elsslers Familienbeziehungen mit Kismarton. Pester Lloyd V. 26.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1930:

1930:

A Varázsfuvola Monostratosza. Forum VII. 15.
Homajo ad Sopron. (Antwerpen) Ofical Buletino VII/VIII.
Skiruro di la pasinto di Sopron. Ofical Buletino nro. 11.
Nagyapáink korszaka. III. Svm. I. 1.
Dobner Ferdinánd soproni polgármester halálának 200. évfordulójára. Svm. II. 4.
A régi Sopron tudós orvosai. Svm. II. 16.
Soproni vonatkozású és eredetű emlékérmek. Svm. IX. 6.
Két régi soproni festő. SH. III. 9.
Alt-Eisenstädter Neujahrslied. OeZtg. I. 1.
Richard Wagners Oedenburger Aufführungen. OeZtg. I. 4.
Der Papagei der Kaiserin Elisabeth in Eisenstadt. OeZtg. I. 16.
Die Windmühlen auf dem Krutzenberg, OeZtg. V. 6.
Goldmark in Oedenburg. OeZtg. V. 16–18.
Das 300-jährige Gewerbe der Eisenstädter Binder. OeZtg. VIII. 27.

Von den Schattenseiten der guten, alten Zeiten. OeZtg. IX. 14.
Eremiten in und nächst Oedenburg. OeZtg. IX. 21.
Die alten Oedenburger Glockengiesser. OeZtg. IX. 28.
Türken in Oedenburg. OeZtg. X. 12.
Bischof und Poet Kis. OeZtg. X. 17.
Dorfmeisters Persönlichkeit. OeZtg. X. 25.
Ein Gedicht über die Weine in der Gegend von Oedenburg. OeZtg. X. 26.
Maria Theresia in Oedenburg. OeZtg. XI. 29.
Eine Winterreise von Wiener-Neustadt nach Oedenburg. OeZtg. XI. 30.
Saphir am Oedenburger Vortragstisch. OeZtg. XII. 7.
Százötvenéves a magyar újságírás. PH. I. 14.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1931:

1931:

Romlásnak indult a hajdan erős magyar nyelv SH. II. 28.
A Zöld ház és régi lakói. SH. IV. 5.
Révai Miklós soproni hónapjai. SH. IV. 19.
Az örökifjú Storno mester ma lett 80 esztendő. SH. XI. 6.
Száz évvel ezelőtt a lövői plébános vetette fel a millennium eszméjét. SH. XII. 6.
Lackner Kristóf, Sopron legnagyobb polgármestere. SH. XII. 25.
Eine unbekante Oedenburger Neujahrsgratulation. OeZtg. I. 1.
Der Mozartkult in Oedenburg. OeZtg. I. 25.
Kriegsquartier in Oedenburg vor 125 Jahren. OeZtg. III. 15.
Alte Oedenburger Stammbücher. OeZtg. V. 31.
Das erste Auftreten der Cholera in Oedenburg vor 100 Jahren. OeZtg. VII. 19.
Die 300. Wiederkehr des Todes des grössten Oedenburger Bürgermeisters. OeZtg. XII. 30.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1932:

1932:

A kismartoni Wolf múzeum soproni vonatkozású tárgyai. Svm. XII. 25.

Soproni emlékkönyvek a 18. századból. SH. I. 26.

A soproni történetírás hat évszázada. SH. II. 14.

Melyik volt Sopronban a Palatinus tér? SH. III. 1.

Apró történetek papírszeletkéken. SH. III. 27.

Haydn és a magyarok. SH. IV. 3.

Művészettörténeti barangolások: I. Hidegség és Homok. SH. VI. 29.

Művészettörténeti barangolások: II. Balf. SH. VII. 5. 6.

Művészettörténeti barangolások: III. Fertőboz. SH. VII. 19.

154 Művészettörténeti barangolások: IV. Kópháza. SH. VII. 29., VIII. 5.

Művészettörténeti barangolások: V. Széplak. SH. VIII. 7, 20, 25.

Művészettörténeti barangolások: VI. Hegykő. SH. VIII. 28.

Művészettörténeti barangolások: VII. Nagycenk. SH. IX. 6. 8.

Művészettörténeti barangolások: VIII. Sopronbánfalva. SH. IX. 16.

Művészettörténeti barangolások: IX. Fertőrákos. SH. IX. 23, 25.

Művészettörténeti barangolások: X. Harka. SH. IX. 28.

Művészettörténeti barangolások: XI. Ágfalva. SH. X. 15.

Hogy tűnt el Sopron arculatjáról a városháza? SH. XII. 25.

Grillparzer und Oedenburg. OeZtg. I. 17.

Die Vergangenheit der Geschichtsforschung in Oedenburg. OeZtg. II. 14.

Goethe und Oedenburg. OeZtg. III. 27.

Haydn und Oedenburg. OeZtg. III. 27.

Eine alte Gedenktafel in Oedenburg. OeZtg. VI. 17.

Zur Geschichte des Hotels Pannonia. OeZtg. VI. 29.

Inschriften auf alten Häusern. OeZtg. VII. 17.

Ein Freiheitsgedicht des Oedenburger Pfarrers Kolbenheyer. OeZtg. VIII. 20.

Oedenburgs Geschichte im Spiegel seines Städtebildes. OeZtg. IX. 9.

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei
Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent
cikkek / 1933:**

1933:

Csendes soproni évfordulók az 1933. esztendőben. Sem. I. 1.

A találmányok útja Sopronban. Svm. II. 26.

A kávé 200 esztendő jubileuma. Svm. V. 7.

Az újév napja a régi Sopronban. SH. I. 1.

Két soproni középület, melyre emléktábla kerül. SH. H. 19

Milyen házak álltak hajdanában az orsolyiták zárdája helyén? SH. II. 26.

Egy pár szó a tervezett kiállításról. SH. III. 4.

Egy és más a céhzászlókról. SH. IV. 19.

A vendéglátó Sopron. SH. IV. 30.

A Templom utca régi Somogyi házai. SH. V. 23.

A soproni Szentlélek templom. SH. VI. 4.

Mióta laknak Sopronban és környékén cigányok? SH. VII. 9.

Gróf Széchenyi István és Sopron városa. SH. IX. 17.

Soproni céhemlékek a szombathelyi múzeumban. SH. X. 10.

Száz éve, hogy meghalt Eszterházy Miklós herceg. SH. XI. 26.

A Fehér rózsza múltja. SH. XII. 24.

A kávé régi barátai és ellenségei. Közgazdasági és Közlekedési Tudósító 1933. VI. 13.

Apróságok Kismarton múltjából. Hétfő I. 2, 9, 16 23.

Gróf Széchenyi István ismeretlen anekdotája Fraknó ostromáról. Hétfő I. 16.

Aki a világ legnyugalmasabb muzsikáját írta, holta után sem talál nyugalomra. Hétfő I. 30.

A 200 éves Arany sas regénye. Hétfő II. 6.

Amikor Bécs és Sopron közt csatornát akartak ásni. Hétfő II. 27.

Amikor Kossuth Lajos Pándorfon járt. Hétfő III. 13.

Die Häuser der Familie Széchenyi in Alt-Oedenburg. OeZtg. IX. 17.

Die 150 Jahr alte evang. Kirche in Oedenburg. OeZtg. XII. 24.

Ifflands Abenteuer im Pressburger Theater. Grenzboten IX. 22.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1934:

1934:

Ötven éve, hogy meghalt Kolbenheyer Mór, Petőfi soproni barátja. SH. I. 6.

Khun Gottlieb, Sopron legkiválóbb ötvöse. SH. I. 13.

Főispánunk ősei és a soproni pátricius családok. SH. IV. 1.

Műkincsek vándorlása a soproni környék és Svédország közt. SH. VI. 8.

Egy soproni diák emlékkönyve a 18. század végéről. SH. VIII. 17.

Sopronvármegye műemlékei: I. Süttör. SH. X. 14, 16, 17.

Sopronvármegye műemlékei: II. Fertőendréd. SH. X. 21.

Sopronvármegye műemlékei: III. Agyagosszergény. SH. X. 26.

Sopronvármegye műemlékei: IV. Sarród. SH. 25, 27.

Sopronvármegye műemlékei: V. Kapuvár. SH. XII. 23.

Sopronvármegye műemlékei: VI. Garta és Vitnyéd. SH. 30.

Der Gang der alten Oedenburger nach „Emmaus“. OeZtg. IV. 1.

Unsere Grosswäter als Schützen. OeZtg. V. 20.

Der Lebenslauf Adolf Frankenburgs. OeZtg. VI. 24.

Heimstätten der Musik in Oedenburg. OeZtg. VII. 1.

Die erste Ausstellung unseres Kunstvereines. OeZtg. X. 24.

155Friedhöfe in Oedenburg in drei Jahrtausenden. OeZtg. X. 31.

Schillers Oedenburger Beziehungen. OeZtg. XI. 18.

Ein 300-jähriges Oedenburger Musikstück. OeZtg. XII. 25.

A címnevektől a kirakványokig. Magyarság I. 27.

Fanny Eissler als Familienoberhaupt. Neues Wiener Tagblatt XII. 2.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1935:

1935:

Eissler Fanny elfeledett magyar vonatkozásai. Svm. I. 27.

Benedek Lajos, a soproni születésű hadvezér. Svm. XII. 25.

Sopronvármegye műemlékei: VI. Garta és Vitnyéd. SH. I. 1.

Sopronvármegye műemlékei: VII. Csapod. SH. I. 3.

Sopronvármegye műemlékei: VIII. Pusztacsalád. SH. I. 6.

Sopronvármegye műemlékei: IX. Fertőszentmiklós. SH. I. 13, 15, 27.

Sopronvármegye műemlékei: X. Petőháza. SH. II. 2.

Sopronvármegye műemlékei: XI. Nagylozs. SH. II. 8. 10.

Sopronvármegye műemlékei: XII. Ebergőc. SH. 12.

Sopronvármegye műemlékei: XIII. Pinnye. SH. II. 14. 17.

Sopronvármegye műemlékei: XIV. Peresztég. SH. II. 19.

Sopronvármegye műemlékei: XV. Sopronszécsény. SH. II. 24.

Sopronvármegye műemlékei: XVI. Sopronkövesd. SH. II. 28. III. 1.

A Domonkos utca Somogyi házának régi gazdái. SH. III. 15, 21.

A soproni üveghuta. SH. IV. 11, 12.

Ötven évvel ezelőtt játszották először Sopronban az Ember tragédiáját. SH. IV. 26.

A Kőfaragó tér, a Zita otthon és a Kazinczy ucca. SH. V. 5.

Az első soproni gőzmalom. SH. V. 15.

A soproni dómtemplom néhány misedszerének mestere. SH. VI. 11.

Sopron legrégebbi uszodája. SH. VI. 19.

A Szent Józsefes ház a Várkerületen. SH. VI. 29.

Sopron régi orgonái és orgonakészítői. SH. VII. 25.

Egy értékes ismeretlen római faragottkő. SH. VIII. 13.

Emlékezés Esterházy Pál nádorra, SH. IX. 8, 10, 14.

Hild Vencel, a soproni vármegyeház építőmestere. SH. XII. 25.

Kis képek a soproni Bach korszakból. SH. XII. 29.

Ismeretlen barokk festő értékes képét fedezték fel Sopronban. Hétfő VI. 9.

A híres osztrák csodatevő barát soproni vonatkozásai. Hétfő VI. 23.

Egy kismartoni származású világhírű tudós születésének 100. évfordulójára. Hétfő VII. 14.

Jegyzetek Haydn kedvenc kismartoni orgonájáról. Hétfő VII. 25.

A kismartoni Hyrtl testvérek és Mozart koponyája. Hétfő VIII. 11.

Évszázados fürdőlevelek Tarcsáról. Hétfő VIII. 25. IX. 9, 16.

Egy elfelejtett kismartoni operaénekes. Hétfő XII. 2.

Emléksorok Kismarton Hyrtl-ünnepéhez. Hétfő XII. 9.

1848 karácsonya Eisenstadt-Kismartonban. Hétfő XII. 25.

Oedenburger Jubileen im Jahre 1935. OeZtg, I. 1.

Ein vergessenes Zentenarium. OeZtg. III. 10.

Graf Stefan Széchenyi von 75 Jahren gestorben. OeZtg. IV. 9.

Zur Geschichte des Postwesens in Oedenburg. OeZtg. IV. 28.

Oedenburg lieferte schon vor 120 Jahren Beleuchtungsmaterial für Wien. OeZtg. VIII. 25.

Palatin Paul Esterházy vor 300 Jahren geboren. OeZtg. IX. 8.

Die St. Michaeliskirche. OeZtg. XII. 25.

Eissler Fanny Kismartonban. Színházi Élet 5. sz.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1936:

1936:

Radetzky gróf Sopronban. Svm. I. 4.

Soproni orvos, aki Magyarországon először oltott himlő ellen. Svm. III. 15.

A soproni Kugler Pál Ferenc szobrász. Svm. IV. 12.

A Herrnhutihoz címzett kereskedés. Svm. V. 3.

A Roth háza Várostorony tövében. Svm. V. 17.

Régi soproni harangöntők. Svm. V. 31.

Zoller Ferenc soproni órás. Svm. VI. 7.

Régi cégéres boltok hajdanta Sopronban. Svm. VI. 28.

Spurzheim órás háza a Tűztorony aljában. Svm. VII. 15.

Egy régi patikaház a Várkerületen. Svm. VIII. 5.

A Starhemberg ház a Kolostor utcában. Svm. VIII. 15.

Egy ismeretlen művészcsalád a 18. század derekán. Svm. VIII. 30.

156II. József soproni lakóhelye és egyéb Habsburg emlékhelyek. Svm. IX. 20.

Liszt Ferenc a sopronmegyei Horpácson. Svm. X. 22.

Soproni és környékbeli remeték. Svm. X. 25.

A soproni Tiefbrunnerek elődjai. Svm. X. 31.

„Francia is lakik ezentúl hazádban...” Svm. XII. 25.

Liszt Ferenc és a mi vidékünk. Hétfő I. 20, 27, II. 3, 24,; III. 2, 9; IV. 20.

Külön szemlére állítottak ki egy rohonci vonatkozású üvegserleget. Hétfő II. 17.

Habsburg látogatók Kismartonban. Hétfő XII. 21.

Rég elmúlt hazai és külföldi mesterek találkozója a soproni órakiállításán. Hétfői Újság VII. 23.

Sporteredmények Sopronban, anno 1928. Hétfői Újság VIII. 17.

Buda visszafoglalása 250 évvel ezelőtt és Sopron városa. SH. I. 5.

Száz évvel ezelőtt született Horpácson a „Csak egy kislány” szerzője. SH, II. 20.

A soproni Paprét. SH. V. 8. 9.

Soproni tüzes hazafiak. SH. VII. 7.

Nem találták alkalmasnak a vitézi pályán (Goldmark életéből). SH. VII. 19.

A soproni részházak. Thirring Gusztáv dr. legújabb találmánya. SH. X. 13.

Sopron vármegye műemlékei: Lövő. SH. X. 1–3.

Sopron vármegye műemlékei: Nemeskér. SH. X. 3, 4, 6, 7.

Sopron vármegye műemlékei: Újkér. SH. X. 8.

Sopron vármegye műemlékei: Felszopor. SH. X. 9.

Sopron vármegye műemlékei: Keresztény. SH. X. 10, 11.

Sopron vármegye műemlékei: Egyházásfalu. SH. X, 11, 13, 14.

Sopron vármegye műemlékei: Völcsej. SH. X. 14, 15.

Sopron vármegye műemlékei: Sopronhorpács. SH. X. 15–18 20–22, 22.

Sopron vármegye műemlékei: Und. SH. X. 22, 23.

Sopron vármegye műemlékei: Bük. SH. X. 23–25, 27.

Sopron vármegye műemlékei: Csepreg. SH. 27–31.

Sopron vármegye műemlékei: Szakony. SH. X. 31; XI. 3, 4.

Sopron vármegye műemlékei: Gyalóka. SH. XI. 4.

Sopron vármegye műemlékei: Zsira (Gyülevíz, Salamonfa). SH. XI. 5–7.

Sopron vármegye műemlékei: Répcevis. SH. XI. 7, 8, 10.

Sopron vármegye műemlékei: Peresznye. SH. XI. 10–12.

Sopron vármegye műemlékei: Horvátzsidány. SH. XI. 12, 13.

Sopron vármegye műemlékei: Olmód. SH. XI. 13.

Sopron vármegye műemlékei: Bó. SH. XI. 13, 15.

Sopron vármegye műemlékei: Chernelházadamonya. SH. XI. 15, 17.

Sopron vármegye műemlékei: Répceszemere. SH. XI. 17–19.

Sopron vármegye műemlékei: Répcecsáford. SH. XI. 19.

Sopron vármegye műemlékei: Iván. SH. XI. 20, 21.

Sopron vármegye műemlékei: Sajtoskál. SH. XI. 22, 24.

Sopron vármegye műemlékei: Simaság. SH. XI. 25, 26.

Sopron vármegye műemlékei: Lócs. SH. XI. 27.

Sopron vármegye műemlékei: Nemesládony. SH. 27–29.

Sopron vármegye műemlékei: Mesterháza. SH. XI. 29.

Sopron vármegye műemlékei: Nagygeresd. SH. XI. 29; XII. 1, 2.

Sopron vármegye műemlékei: II. sorozat. Összefoglalás. SH. XI. 2–4.

A régi soproni Magyar Király fogadó. SH. XII. 25.

Stille Öedenburger Jubiläen im Jahre 1936. OeZtg. I. 1.

Liszts unheilbringender Säbel. Neues Wiener Abendblatt VI. 13.

Franz Liszt, der Burgenländer. Neues Wiener Abendblatt VI. 16.

Barokk paloták Sopronban. Tükör 1. sz.

Fényképező lencsével, fotografiával a régi híres pesti vásár nyomán. Ünnepek 1. sz.

Régi pellengérek. Ünnepek 3. sz.

A cserépkályha művészetéről. Ünnepek 9. sz.

Szív küldi szívnek szívesen. Amit a mézeskalács mesél. Ünnepek 24. sz.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1937:

1937:

Sopronmegyei Haydn-emlékeink. Svm. IV. 1.

Két levél – egy csomó adat a soproni zenekultúra múltjához. Svm. VIII. 8.

Egy soproni patricius leány lakodalma a felvidéken 100 év előtt. Svm. IX. 19.

A 250 esztendő Esterházi hercegi ág és Sopron városa. Svm. XII. 8.

A 250 éves jubileumát ünneplő herceg Esterházy család története. Hétfő XII. 6, 13.

A Nikitsch-fülesi kastély rejtelmes lakója. Hétfő XII. 27.

Egy derék soproni ötvös a 17. században. SH. I. 3.

157 Az Asbóth-család. SH. II. 28; IV. 1, 2.

Az egyik község csúfolja a másikat. SH. VIII. 4.

A százesztendő Nemzeti Színház és Sopron. SH. IX, 17, 18.

Az Esterházy-palota a Templom utcában. SH. XII. 5.

A negyvenéves Soproni Képzőművészeti Kör története. SH. XII. 10–12 14–17.

A Mária oszlop a soproni piacon. SH. XII. 25.

Ein berühmter Landschaftmaler als Porträtist in unserer Stadt. OeZtg. XII. 24.

Így kívántak boldog újévet 200 évvel ezelőtt. Ünnepek 1. sz.

Szánkósport 300 évvel ezelőtt. Ünnepek 7. sz.

Amikor Strauss János rangrejtve töltötte mézesheteit Sopronban, Ünnepek 9. sz.

Az Esterházy hercegi család 250 esztendő. Új Idők 47. sz.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1938:

1938:

Csendes soproni évfordulók az 1938-as esztendőben. Svm. I. 1.

Északi fény Sopron felett 100 évvel ezelőtt. Svm. I. 29.

Ferenc József első látogatása Sopronmegyében és Sopronban. Svm. II. 20.

Két ház a Szt. György utcában. Svm. IV. 17.

Apróságok a „Csak egy kislány” nóta sopronmegyei születésű szerzőjének életéből. Svm. XII. 25.

Schopenhauer Eisenstadt-kismartoni barátja. Hétfő II. 21.

Kis képek a soproni líceum múltjából. Nyugati Őrszem 2. sz.

Szent István király kultusza Sopron és Sopronvármegye múltjában. SH. I. 1.

József nádor udvari festője Sopronban. SH. I. 6.

Andersen meseíró találkozása az óriással. Széchenyi halála évfordulóján. SH. IV. 8.

Apróságok a régi soproni kórház múltjából. SH. V. 26.

Régi soproni nyomdák. SH. VI. 1.

Régi soproni könyvesboltok. SH. VI. 2.

Novák János soproni festő, Széchenyi István vizsgáztatója. SH. VI. 5.

Az ócsai és enesei Torkos család soproni nevezetes tagjai. SH. IX. 29, 30.

Sopron és Pozsony összefonódott múltja. SH. X. 13, 14.

Liszt Ferenc keresztszülei soproniak voltak. SH. X. 22.

Sopron és a Felvidék régi személyes kapcsolatai. SH. X. 23.

Komárom, a Soproni Magyar Társaság életrekeltője. SH. X. 29.

Nagycenki kulisszák Csokonai Vitéz Mihálynál SH. XI. 1.

Nagycenki kulisszák egy Kazinczy novellában. SH. XI. 12.
Egy pár öreg soproni emléktábla. SH. XI. 17.
Földrengések a régi Sopronban. SH. XI. 20.
A régi Sopron csöndje. SH. XI. 23. 24.
Egy újjító soproni polgár a 18. század utolsó negyedében. SH. XII. 25.
Egy „magas” vendég Nyugatmagyarországon 1828-ban. Új Idők 45. sz.
Andersen meseíró találkozása az óriásokkal. Új Idők 48. sz.
Fafaragó művészet a pincében. Tükör 4. sz.

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei
Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent
cikkek / 1939:**

1939:

Apróságok a sopronmegyei céhek egykori életéből. Svm. I. 1.
A kiscigánfai birtokos magyar nyelvtanának 400 esztendőjubiléuma. Svm. I. 6.
Bárány Boldizsár, a soproni diák és regényes élete. Svm. 15.
A soproni idegenforgalom első teherpróbája. Svm. I. 22.
Soproni üveg. Svm. I. 29.
Mikor Sopron zenei ügyeit a várostoronyban intézték. Svm. II. 2.
A hóhéromantika alkonya a régi Sopronban. Svm. II. 5.
A régi Sopron élete egy helyi lap tükrében (1856). Svm. II. 12.
Táncmesterek bajai a régi Sopronban. Svm. II. 19.
A mi olaszaink. Svm. II. 26.
Színészbajok 150 évvel ezelőtt. Svm. III. 5.
Egy bíboros soproni beiktatása 1681-ben. Svm. III. 12.
Régi soproni ónöntők. Svm. III. 19.
Egy kékfestő család viszontagságos élete a 17–18. században. Svm. III. 25.
A Festetich grófok soproni házai a Belvárosban. Svm. IV. 2.
A legnagyobb magyar és Sopron városa. Svm. IV. 7.

Séta a hajdani Széchenyi téren. Svm. IV. 9, 16.

Tallózás a 62 esztendő soproai szenzációk között. Svm. IV. 23.

Azok a bizonyos üstökösök. Svm. IV. 30.

A Somogyi-ház múltja. Svm. V. 7.

A soproai Csáky-grófok. Svm. V. 14.

158Nepomuki Szt. János tisztelete a régi Sopronban. Svm. V. 18.

A régi soproai bábsütők. Svm. V. 21.

A régi soproai fazekasok. Svm. V. 28; VI. 4.

A magyar irodalom napjai Sopronban. Svm. VI. 3.

Úrnapja a régi Sopronban. Svm. VI. 8.

Régi soproai orgonakészítők. Svm. VI. 11.

Cégérháborúságok a régi Sopronban. Svm. VI. 18.

Hogyan tűnt el Sopron arculatjáról a Hátsó kapu? Svm. VI. 25; VII. 2.

A régi Sopron szabadfürdői. Svm. VII. 23.

Két soproai építész, akiknek nem jutott utcánév. Svm. VII. 30.

A Füredi ház a Várkerületen. Svm. VIII. 6.

A Virágvölgy múltjából. Svm. VIII. 13.

A régi Soproni piac. Svm. VIII. 20, 27.

Százéves-e Sopronban a hivatalos magyar nyelv? Svm. IX. 3.

Két barokkház a Templom utcában. Svm. IX. 10.

Régi soproai iparágak: IV. Mázolók és fényezők. Svm. IV. 17. 24.

Egy régi soproai ház beszél... Kolostor utca 1. Svm, X. 4.

Mikor magyar hőöket németül játszottak a régi soproai színpadon. Új Svm. X. 8. 15.

Séta a régi Kurucdombon. Új Svm. X. 22.

Séták egy rég eltűnt soproai temetőben. Új Svm. X. 29, 31. XI. 5, 12.

Csákány alá kerül Dorfmeister István egyik lakóháza. Új Svm. XI. 19.

Az előkapui Szinay-ház mesél a múltjáról. Új Svm. XI. 26.

Apró történetek papírszeletkéken. Új Svm. XII. 3.
A régi soproniak természetszeretete. Új Svm. XII. 10.
Tünt zenék és muzsikuskok nyomában. Új Svm. XII. 24.
Kánya Kálmán volt külügyminiszterünk családjának ősi fészke Sopronban. SH. II. 12.
Egy magyar leányka levele Sopronból 1826-ban. SH. II. 26.
Régi idők öröksége. SH. IV. 9.
1849-es soproni vértanú. SH. VI. 23.
Kazinczy Ferenc szerecseny barátja, akit állítólag kitömtek. Új Idők. 3. sz.
Egy pesti bankár költő-szállása a Váci utcában. Új Idők 19. sz.
Régi cégek. Tükör 4. sz.
Állatok póre és elítélteése. Természet- és Állatvédelem 2. sz.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1940:

1940:

Goldmark Károly Sopronban. Új Svm. I. 6.
Apró történetek papírszeletkéken. Új Svm. I. 14.
Északiak Sopronban, soproniak északon. Új Svm. I. 21.
A mi Leharjaink. Új Svm. I. 28.
Az egykori Arany réce. Új Svm. II. 4.
Liszt Ferenc vezéres díszkardja. Új Svm. II. 8.
Százötvenéves dörgelemek a kávé ellen. Új Svm. II. 11.
Száz évvel ezelőtt Liszt Ferenc hangversenyzett Sopronban. Új Svm. II. 18.
A régi Ikvahíd. Új Svm. III. 3.
Mikor Sopronban egy finn hercegből Árpádházi királyt csináltak. Új Svm. III. 10.
150 évvel ezelőtt tért haza bécsi rabságából a Szent Korona. Új Svm. III. 15.
A Szent György utca 15-ös számú ház múltja. Új Svm. III. 17.
Az Etelka írója és a soproni mágnás. Új Svm. III. 24.

A Szent György utca 17-es számú ház múltja. Új Svm. III. 31.

Szentháromságszobrunk. Új Svm. IV. 7.

A sopronmegyei Mekka zarándokai. Új Svm. IV. 14.

A 160 esztendő soproni káptalan. Új Svm. IV. 21.

Árvizek a régi Sopronban. Új Svm. V. 5.

Kodály Zoltán és Sopron. Új Svm. V. 11.

Éneklő ifjúság századokkal ezelőtt. Új Svm. V. 12.

A 150 esztendő Fehér Rózsa múltja. Új Svm. V. 19.

Az OTI háza a Szent György utcában. Új Svm. VI. 2.

Mikor még hajtóvadászatot tartottak Sopron megyében a cigányokra. Új Svm. VI. 9.

Régi feliratos sírkövek Sopron megye temetőiben. Új Svm. VI. 15.

650 évvel ezelőtt halt meg Sopron város egyik legnagyobb jótevője. Új Svm. VI. 23.

Amikor még nyilvánosak voltak Sopronban a kivégzések. Új Svm. VI. 29.

Érdekes házak a Kis-Várkerületen: A Siess ház. Új Svm. VII. 7.

A Sosztarics ház. Új Svm. VII. 14.

A Flandorffer ház. Új Svm. VII. 21.

159 Erdélyiek Sopronban. Új Svm. VII. 28.

Lovardánk. Új Svm. VIII. 4.

Mikor még szenzáció volt Sopronban a telefon. Új Svm. VIII. 11.

Ötven éves az első soproni személyes emlékszobor. Új Svm. VIII. 15.

Hét esztendő Sopron múltjából 1800–1907. Új Svm. VIII. 18, 20, 25. IX. 1, 3, 15.

A soproni Heckenastok. Új Svm. IX. 22.

Érdekes házak a Kis-Várkerületen. Új Svm. IX. 29; X. 6, 27.

Steinacker Károly soproni biedermeierkori festő, Új Svm. X. 13, 20.

Mikes Kelemen törökországi leveleit először soproni kiadó nyomtatta ki, Új Svm. X. 30.

Érdekes házak a Kis-Várkerületen: Az Arany Oroszlán patika. Új Svm. XI. 10.

Érdekes házak a Kis-Várkerületen. Befejező közlemény. Új Svm. XI. 17.

Ruha tette a régi iparost. Új Svm. XI. 24.
Régi soproni vaskereskedők. Új Svm. XII. 1.
Kuriózumok sopronmegyei falvakban. Új Svm. XII. 3.
A Bach-korszak soproni magyarja az ítélőszék előtt. Új Svm. XII. 14. 15.
A csornai premontrei prépostság soproni háza. Új Svm. XII. 22.
A soproni bor évszázados harca a sör ellen. Új Svm. XII. 25, 28.
Egy soproni biedermeier festő a finnekről és oroszokról. SH. I. 4.
A líceumi diákok színelőadása a költő Zrínyiről. Nyugati Őrszem 2. sz.
Százötvenéves dörgedelmek a kávé ellen. Új Idők 12. sz.
A Sasfiók, ahogy magyar kortársai látták. Új Idők 22. sz.
Szabad színpad a régi évszázadokban, Új Idők 26. sz.
Régi magyar írók otthonukban. Új Idők 47. sz.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1941:

1941:

Csendes soproni jubileumok 1941-ben. Új Svm. I. 1.
A bor harca a pálinka ellen. Új Svm. I. 5.
Régi malmok és az első soproni gőzmalom. Új Svm. I. 12
Az első soproni iparkiállítás. Új Svm. I. 18, 25; II. 1, 8.
Diákcsínyek a régi Sopronban. Új Svm. II. 15.
Mikor még felkérték az embereket, hogy ne dohányozzanak. Új Svm. II. 22.
Vándorpatikusok, vándorfogászok. Új Svm. III. 1.
Legényszállások a régi Sopronban. Új Svm. III. 8.
1848/49 és a soproni „Zöld ház”. Új Svm. III. 15.
Literáti Nemes Sámuel rablóhadjáratai Sopron ellen. Új Svm. III. 22.
A soproni közvilágítás múltja. Új Svm. III. 29.
Névnapi ünnep a Legnagyobb Magyarnál Nagycenken. Új Svm. IV. 6.

A nagyhét a régi Sopronban. Új Svm. IV. 10.

A régi soproniak emmausi útja. Új Svm. IV. 12.

Régi soproni borbélyok. Új Svm. IV. 19.

A régi kávéházak élete Sopronban. Új Svm. V. 3.

Szerkesztőségünk házának múltja. Új Svm. V. 10.

Az első soproni művészeti kiállítás. Új Svm. V. 25.

A soproni cukor. Új Svm. VI. 1.

II. Vilmos német császár Horpácson. Új Svm. VI. 7.

Vendéglátás, amit 400 év után adtak vissza Sopronnak. Új Svm. VI. 11.

Katyulócsinálók. Új Svm. VI. 15.

Széchenyi István a festők és szobrászok előtt. Új Svm. VI. 22.

Év vége a régi soproni diákéletben. Új Svm. VI. 29.

Évszázados harc a vörös kakas ellen Sopronban. Új Svm. VII. 5, 12, 19.

„Királyi öröm és férfimulatság” (Adalékok a soproni lövészek történetéhez). Új Svm. VII. 26.

Száz esztendő a soproni színház épülete. Új Svm. VIII. 2, 9, 16, 23, 30; IX. 13, 20, 28; X. 4, 11, 18, 25, 31; XI. 1, 8, 15, 22, 29.

A soproni színház gróf Széchenyi István idejében. SH. IX. 28.

Mozart kultusza Sopronban. Új Svm. XII. 6.

Mozart koponyája és a kismartoni Hyrtl fivérek. Új Svm. XII. 13.

A régi soproni magyar gombkötő céh. Új Svm. XII. 20.

Karácsonyest a régi Sopronban. Új Svm. XII. 24.

Régi soproni gombkötők. Új Svm. XII. 27.

A Legnagyobb Magyar és Sopron városa. SH. IX. 28.

Egy elfeledett soproni szobrászművész. SH. XI. 1.

Albach páter, Széchenyi István gyóntatója. SH. XII. 25.

A magyar Sopron útja. Nyugati Őrszem 1. sz.

Miből tanultak illetem a régiek? Új Idők. 13. sz.

160 Magyar fürdővendégek külföldön, külföldi író magyar fürdőkben. Új Idők. 26. sz.

Fürdőlevelek három évszázadból. Új Idők, 27. sz.

Régi magyar írók a fényképezőgép előtt. Új Idők. 36. sz.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1942:

1942:

Soproni diákok és a légi hajózás. Új Svm. I. 10.

A Fehér ló fogadó a Várkerületen. Új Svm. I. 17.

Nemsokára eltűnik Gyóni Géza harmadik lakóháza. Új Svm. I. 24.

200 évvel ezelőtt született a „harkai magánosság” poétája. Új Svm. I. 31.

Egy kőszegi nemes fiatal leírása Sopronról 1831-ben. Új Svm. II. 7.

A régi újságírás és Sopron városa. Új Svm. II. 14.

Arany Kakas, Esterházy herceg, Hattyú. Új Svm. II. 21.

Földjeink Keletázsában. Új Svm. II. 28.

A felsőszopori Tóth család. Új Svm, III. 7.

Százötven esztendő a magyar színészet Sopronban. Új Svm. III. 14.

Százötven évvel ezelőtt sopronmegyei díszruhában farsangolt Nápoly. Új Svm. III. 21.

Három magyar író és a soproni gróf. Új Svm. III. 28.

A két Tómalom. Új Svm. IV. 4.

Emlékezések Gyóni Gézára. Új Svm. IV. 11, 13.

A soproni jezsuiták nyomában. Új Svm. IV. 18, 20.

A régebbik Schwartz ház a Templom utcában. Új Svm. IV. 25.

Az újabb Schwartz ház a Templom utcában. Új Svm. V. 2.

Madagaszkár meghódítása a líceumi könyvtár régi újságaiban. Új Svm. V. 16.

Néhány régebbi neves festőnkéről. Új Svm. V. 23.

Érdekes házak a Magyar utcában és az Ezüst utcában. Új Svm. V. 30.

A katolikus gimnázium első magyar tanárja. Új Svm. VI. 3.

A Palatinus-ág Sopronban. Új Svm. VI. 6.

A Neugebäude a városháza mögött. Új Svm. VI. 13.

A nagy napfogyatkozás 100 esztendő előtt. Új Svm. VI. 20.

Fürdöznek a régi soproniak. Új Svm. VI. 27; VII. 3, 11, 18, 25.

A fényképezés legkorábbi időszaka Sopronban. Új Svm. VII. 22.

Három költő három korszak. Új Svm. VII. 31.

Az első soproni katonaiskola. Új Svm. VIII. 1.

Búcsúzik a színlaposztó. Új Svm. VII. 7.

Egy várkerületi ház és két végrendelet. Új Svm. VIII. 8.

A Szent Mihály templom hajdani értékeinek nyomában. Új Svm. VIII. 22.

A soproni ferencesek nyomában. Új Svm. VIII. 30; IX. 5.

A hajdani Szent Erzsébet templom Sopronban. Új Svm. IX. 12.

A nemzet két csalóánya Sopronban. Új Svm. IX. 19.

Egy soproni táblabíró halálának száz éves évfordulója. Új Svm. IX. 26.

A nagy szfinx Sopronban. Új Svm. X. 3.

A rábasebesi freskó. Új Svm. X. 10.

Sopron vármegye neves szülöttei. Új Svm. X. 16.

Három sopronmegyei Liszt-orgona. Új Svm. X. 22.

A Magyar Művelődés Házának története (1872–1942). Új Svm. X. 14, 30.

Ertl Antal biedermeperkori festőnk. Új Svm. XI. 4.

Rákosi Jenő és Sopron. Új Svm. XI. 7.

Sopron nagy diákja... a magyar írók fejedelme. Új Svm. XI. 14.

Találkozásaim Rákosi Jenővel és családjával. Új Svm. XI. 17.

Egy kis rézlemez... egy darab művelődéstörténet. Új Svm. XI. 21.

Amiben a megyebeli falvak megelőzték Sopront. Új Svm. XI. 28.

A Fehér angyal patika múltja. Új Svm. XII. 5, 7.

40 évvel ezelőtt volt először hangos-mozi Sopronban. Új Svm. XII. 11.

És Vittnyédy István? Új Svm. XII. 17.

A „Vajda” és a „Tüzes barát”. Új Svm. XII. 19, 21.

Domonkos István emlékezetére. Új Svm. XII. 24.

Hofer Péter, a száz éves takarékpénztár alapítója és családja. Új Svm. XII. 31.

Száz évvel ezelőtt halt meg Zay grófné, a soproni társasélet feje. SH. V. 24.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1943:

1943:

Hofer Péter a száz éves takarékpénztár alapítója és családja. Új Svm. I. 2.

Csendes évfordulók 1943-ban. Új Svm. I. 5.

Falvaink csúfolódó kedve. Új Svm. I. 9.

A Déli vasúti pályaudvar múltja. Új Svm. I. 16.

161A bencés gimnazisták lapot szerkesztenek. Új Svm. I. 22.

Zrínyi Ilona és a régi soproniak. Új Svm. I. 30; II. 1.

A Zöld torony. Új Svm. II. 6.

A régi soproni körhinta. Új Svm. II. 13.

Tűzijátékos látványosságok a régi Sopronban. Új Svm. II. 20.

Aki megverselte Dorfmeister freskóit. Új Svm. II. 27.

Halottkém-balesetek a régi Sopronban. Új Svm. III. 6.

Egy soproni Ankerschmidt. Új Svm. III. 13.

Régi kőkeresztjeink. Új Svm. III. 20.

Adalékok a vallásos néprajzhoz városunkban és megyénkben. Új Svm, III. 27.

A Pálos történettől a Lővérig. Új Svm. IV. 3.

Haydn, a násznagy és koma. Új Svm. IV. 10.

Egy 60 éves ház a Várkerületen. Új Svm. IV. 17.

Ahol Lothringeni Károly készülődött Buda ostromára. Új Svm. IV. 24.

A soproni passiojáték útja a templomtól a színházig. Új Svm. V. 1.

A soproni vándorszínésztől a mozivászonig. Új Svm. V. 8.

Egy Dorfmeister kép a Dómban. Új Svm. V. 15.

Soproni állatvédelem évszázadokkal ezelőtt. Új Svm. V. 22.

Irodalmi pör Sopron körül 50 évvel ezelőtt. Új Svm. V. 29; VI. 2.

A régi soproni asztalos céh. Új Svm. VI. 5.

Múzeumi séták. Új Svm. VI. 12.

Múzeumi séták. „Ex voto”. Új Svm. VI. 19.

Szent László tisztelete a régi Sopronban és megyében. Új Svm. VI. 26.

Múzeumi séták: 3. Régi fénykép a Fertőről. Új Svm. VII. 3.

Múzeumi séták: 4. Életképek. Új Svm. VII. 10.

A Legnagyobb Magyar halotti emléke. Új Svm. VII. 17.

Soproni irodalom 300 évvel ezelőtt. Új Svm. VII. 19.

Egy kevésbé ismert soproni rokokó műemlék. Új Svm. VII. 31.

A Viczay grófok háza a Ferenc József téren. Új Svm. VII. 24.

Egy látogatás és előadás Sopronban, egy leírás Sopronról. Új Svm. VIII. 7.

Soproni tudósítás Nelson admirálisról. Új Svm. VIII. 21.

Vas Gereben soproni és megyei adomái. Új Svm. VIII. 28.

Három levél, egy darab történelem. Új Svm. IX. 25.

Herczeg Ferenc művei a soproni színpadon. Új Svm. X. 2.

Soproni moziélet 30 évvel ezelőtt. Új Svm. X. 9.

Klarissza ház vagy Csáky ház? Új Svm. X. 16.

A soproni mozik a tudomány szolgálatában. Új Svm. XI. 6.

Schätzel Mihály, Petőfi soproni pártfogója. Új Svm. XI. 13.

A megújított Káptalanház múltja. Új Svm. XI. 20.

150 évvel ezelőtt született Déryné. Új Svm. XI. 27.

Sopron és Svédország. Új Svm. XII. 4.

A mai soproni vasipar kisipari elődei. Új Svm. XII. 18.

Egy 150 esztendő s soproni levél. Új Svm. XII. 24.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1944:

1944:

Kisfaludy Sándor soproni hetei. Új Svm. I. 8.

Három magyar költő és a Fertő. Új Svm. I. 15.

A soproni Bach-korszak a közgazdasági mérlegen. Új Svm. I. 29.

Emlékezések Jászaira Marira. Új Svm. II. 5, 12, 19.

Dorfmeister freskók a Balaton partján? Új Svm. II. 26.

A soproni Benczur-család. Új Svm. III. 4.

Munkácsy Mihály és Sopron. Új Svm. III. 11.

Kossuth Lajos életútja soproni emlékei nyomán. Új Svm. III. 18, 24.

Mozart Requinje és a Szent Mihály templom egyházi zenéje. Új Svm. IV. 1.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1945:

1945:

Orosz vonatkozások Sopron múltjában. Új Sopron. VII. 1.

Orosz kapcsolatok Sopron zenéjének és színházának múltjában. ÚS. VII. 15.

Egy soproni szappanossegéd vándorútja. ÚS. VII. 15.

A soproni könyvkiadás kettős jubileuma az 1945-ös évben. ÚS. VII. 29.

Kuruc hősök... soproni utcanevek. ÚS. VIII. 5.

Milyenek látták az egykorú lapok az első soproni munkásfelvonulást? ÚS. VIII. 12.

Száz évvel ezelőtt készült az első festmény a magyar munkásról. ÚS. VIII. 26.

Bartók Béla és Sopron. ÚS. X. 10.

Mészáros Sándor 75 esztendő. ÚS. IX. 16.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei

Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1946:

1621946:

- Inasok, segédek nevelése a régi Sopronban. ÚS. I. 1.
- Magyar fény a német sötétségben. ÚS. 20.
- Dóczi Lajos elmulasztott centennárium. Soproni Újság. III. 14.
- Már a jó Csányi János is tudta. SÚ. III. 20.
- Hegykőn írták az első ismert magyarnyelvű levelet. SÚ. III. 22.
- Jegyzetek a soproni utcanevek korszerűsítésének kérdéséhez. SÚ. III. 24.
- A Marseillaise a „Neuhof”-ban. SÚ. IV. 3.
- Fend János, a soproni gótikus oltárok visszaálmodója. SÚ. IV. 7.
- Aranycsoda az 1681-es országgyűlésen. SÚ. IV. 26.
- Lábas ház az Orsolya téren. SÚ. V. 19.
- Kiről nevezték el a soproni lovassági kaszárnyát? SÚ. VI. 2.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában: A 115–117. sz. SÚ. VI. 9.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában: B. 111. sz. SÚ. VI. 14.
- Századvégi történet Sopronban. SÚ. VI. 16.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában (109-es). SÚ. VI. 26.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában (107. a. és 107. b.) SÚ. VII. 2.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában (105. és 103.). SÚ. 11.
- A régi soproni szűrszabók. SÚ. VII. 20.
- A nándorfasori Raffensberger-házban. SÚ. VII. 21.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában (101-es). SÚ. VII. 25.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában (99-es). SÚ. VII. 27.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában (97-es). SÚ. VIII. 2.
- Farsangi lakodalom Széplakon, anno 1718. SÚ. VIII. 31.
- Eltűnt várkerületi házak nyomában (95-ös). SÚ. X. 3.
- Egy viszontagságos soproni szüret. SÚ. X. 8.

Néhány adat a kávé soproni útjának elejéről: SÚ. X. 20.
Egy belvárosi ház, amely ontja az érdekeltségeket. SÚ. X. 22.
Az Orsolya tér víztartójának mondája. SÚ. XI. 9.
Megoldódott a soproni múzeum zsidó sírkövének rejtélye. SÚ. XI. 19.
„Egy ház a Kolostor utcában”. Gyóni Géza cikke Sopronról. SÚ. XI. 29.
Jeligék, távszózatok, zengicséletek egy száz éves soproni könyvben. SÚ. XII. 1.
Házcsoport a Várkerület torkolatában. SÚ. XII. 14, 19.
Gyóni Géza soproni lapot akart alapítani. SÚ. XII. 25.

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei
Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent
cikkek / 1947:**

1947:

Érdekes évfordulók 1947-ben. SV. I. 1.
A gyermekvédő Sopron. SÚ. I. 5, 7.
Mikor a Fertő befagy. SÚ. I. 29.
Egy török Hári János Sopronról. SÚ. I. 24.
Egy póruljárt békekövetség Sopronban. SÚ. II. 21.
Régi kemény soproni telek. SÚ. III. 9.
150 esztendő a Gotterhalte. SÚ. III. 14.
Elpusztult belvárosi házak nyomán. SÚ. IV. 6.
A fertőbozi Apollónia szobortól a kuruzslóig. SÚ. V. 8.
A félreismert Szent Gál. SÚ. VI. 29.
Elpusztult belvárosi házak nyomán. Új utca 25. SÚ. VII. 13.
Elpusztult belvárosi házak nyomán. Új utca 5. SÚ. VII. 20.
Elpusztult belvárosi házak nyomán. Új utca 23. SÚ. VII. 27.
150 éves művészeti pör. SÚ. VIII. 7.
A soproni Szinnyey Merse Pál. SÚ. XI. 16.
Egy szerecseny ... két szerecseny ... SÚ. XI. 23.

A Városi Múzeum építője 100 évvel ezelőtt született. SÚ. XI. 30.

A Szent György utca elpusztult házainak nyomán: 2. számú. SÚ. XII. 7.

A Szent György utca elpusztult házainak nyomán: 23. számú. SÚ. XII. 21.

A Pócsi utcában lakott Sopronban Berzsényi Dániel. SÚ. XII. 25.

Két magyar író, aki haragudott Sopronra: Barcsay Ábrahám és Jókai Mór. SV. IV. 4.

Két ismeretlen soproni vonatkozás Széchenyi életéből. SV. IV. 8.

Sáskajárás Sopronban a korábbi századok folyamán. SV. VI. 9.

Békedelegáció hajdanában-danában. Új Idők 6. sz.

A Gellérthegy 100 évvel ezelőtt. Új Idők 15. sz.

Csodálkozó magyarok. Új Idők 17. sz.

Júdás kötele, Attila pajzsa és társaik a múzeumban. Új Idők 30. sz.

Sopron, az élő múzeum. Vándortűz. IX.

163Kétszáz éve tanítanak Sopronban az Orsolyiták. SV. V. 16.

Sopron leghosszabb lejáratú kölcsönét 50 esztendővel ezelőtt fizette ki. SV. V. 22.

Két óriási Dorfmeister-oltárkép elpusztult Szombathelyen. SV. IX. 5.

A százesztendős „Déli vasút”. SV IX. 19.

Göhring, a soproni kengyelfutó és egyéb érdekességek a város sporttörténetéből. SV. 1946; IX. 23.

Régi soproniak, akik megjárták Moszkvát. SV. 1947. X. 3.

A százesztendős „Déli vasút”. SV. X. 10.

Mit látni a soproni könyvkiállításon? SV. X. 17.

Karácsonyest a régi Sopronban. SV. XII. 24.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1948:

1948:

A régi soproni kalaposok tündöklése. SÚ. I. 11.

Mikor a soproniaknak egyszerre két napja volt. SÚ. I. 18.

A Szent György utca elpusztult házainak nyomán, 8-as. SÚ. I. 23.

A Szent György utca elpusztult házainak nyomán 6-os. SÚ. II. 1.
Oroszlánok a régi Sopron utcáin. SÚ. III. 28.
A Szt. György utca elpusztult házainak nyomán, 17-es. SÚ. IV. 4.
Festőművész, akit Kőszegnek engedtünk át. SÚ. IV. 11.
100 évvel ezelőtt halt meg Donizetti. SÚ. IV. 18.
A magyar demokrácia három hőse, akinek utcanév járt Sopronban. SÚ. V. 1.
Ismeretlen Dorfmeister freskók megyénk szomszédságában. SÚ. V. 9.
Elpusztult belvárosi házaink nyomán, Templom u. 21. SÚ. V. 15.
Elpusztult belvárosi házaink nyomán, Káptalanház. SÚ. V. 23.
Amikor Kossuth – színdarabot írt. Új Idők 10. sz.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1954:

1954:

Az ál-Petőfi Győr megyében. GySmH. I. 1.
Ötven éve mutatták be először Gorkij Éjjeli menedékhelyét Sopronban. GySmH, I. 21.
Jókai regényalakok a soproni utcán. GySmH. V. 12.
125 éves a soproni Zeneiskola. GySmH. VI. 20.
A soproni munkásmozgalom legkorábbi időszakai. I. A céhek világa. GySmH. VII. 18.
A színpadtól a valóságig. GySmH. VIII. 25.
Az első május elseje. GySmH. IX. 26.
Egy lengyel szabadsághős Sopronban. GySmH. X. 24.
Régi választások Sopronban és környékén. GySmH. XI. 5.
Névtelen 1848/49-es hőseink. GySmH. XII. 12.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1955:

1955:

Ráth Mátyás. GySmH. I. 1.

Kópházán szabadultam fel. GySmH. II. 20–24.

Goldmark Károly világhírű zeneszerző Sopronban és Győrött. GySmH. V. 18.

Bartók Béla és Sopron. GySmH. IX. 18.

A soproni világítás és a brennbergi szén. Soproni Egyetem III.

A soproni erdők felfedezése. Soproni Egyetem V.

Hat évszázados színházi kultúra – Üres színház. Soproni Egyetem VI.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1956:

1956:

Egy elmulasztott centennárium. 100 évvel ezelőtt halt meg Bezerédj István. Kisalföld IX. 2.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1957:

1957:

Két elmulasztott évforduló. Kisalföld II. 8.

A Hunyadiak és Sopron városa. Kisalföld II. 14.

Mibe került Sopronnak I. Ferenc halála? Kisalföld III. 21.

225 esztendeje született Haydn József. Kisalföld III. 31.

A Zöld ház a Hátsó kapunál. Kisalföld V. 23.

Térjünk vissza a soproni múlt legszebb hagyományához: a tiszta városképhez! Kisalföld VI. 4.

Műemlékeink. A Sas téri Fekete Sas ház. Kisalföld VI. 19.

A Geofizikai Intézet épülete a Szt. György utcában. Kisalföld VII. 3.

A régi soproni líceum (Berzsenyi gimnázium) környéke. Kisalföld X. 31.

Eltűnt egy régi ház a soproni Belvárosból. Kisalföld XII. 19.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1958:

1958:

Liliomfi. Kisalföld I. 19.

Sopron, Templom u. 19. Kisalföld VII. 13.

Kallódó Haydn- emlékek. Kisalföld XI. 22.

164 Kalappal vagy kalap nélkül. Kisalföld XII. 9.

Régi választások Sopronban és környékén. Soproni Egyetem.

Élményeimből. Képes Kisalföld.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1959:

1959:

Egykori újság tudósítása Kónyról 1823-ban. Kisalföld I. 7.

Haydn József Nyugat-magyarországon. Kisalföld V. 31.

Bárány Boldizsár, a soproni diákköltő regényes élete. Kisalföld IX. 20.

Üdvös volt-e a régi Győr megye a hosszú élet elérésére? Kisalföld X. 11.

Kazinczy és megyénk. Kisalföld X. 25, 27.

Ilyen volt a Kazinczy-centennárium. Kisalföld XI. 1.

Egy soproni katona köszönti Schillert. Kisalföld XI. 10.

Zsiráfok utazása két világrészen és Sopronon át. Kisalföld XI. 22.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1960:

1960:

Tréfás kedvű régi újságírók. Kisalföld II. 3.

Régi győri feltalálók. Kisalföld II. 7.

A Fertő és a Hanság népének múltja. Kisalföld II. 9–13.

Teve, elefánt és más ragadozók a régi Sopronban. Kisalföld II. 28.

Hetven éves a telefon Sopronban. Kisalföld III. 20.

Széchenyi István és Sopron városa. Kisalföld IV. 7.

Húsvéti népszokások a régi Sopron megyében. Kisalföld IV. 17.

A soproni vendégforgalom múltja. Kisalföld VII. 3.

A soproni toronyzene múltja. Kisalföld VII. 5.

Kisfaludy Károly egyik darabjának szabadtéri előadása Páduában 130 évvel ezelőtt. Kisalföld IX. 1.

Tizenöt éves a munkás színhátság. Kisalföld X. 6.

Győri talyigások, Kisalföld XI. 8.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1961:

1961:

Győri kavarodás a köszönés körül. Kisalföld I. 4.

A „Feket ház”. Kisalföld II. 26.

„Fejmosás”. Kisalföld III. 10.

Régi március 15-i ünnepségek Sopronban. Kisalföld III. 18.

Hazatérés Sopronba, a romvárosba. Kisalföld IV. 2.

Embervásár a régi Győrött és Sopronban. Kisalföld IV. 15.

Léghajó megyénk felett. Kisalföld IX. 10.

Kiveszett népszokások a megyében, Kisalföld XI. 5.

A cigánykérdés múltjáról. Kisalföld XI. 26.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1962:

1962:

Hangversenyközvetítés Sopronból Győrbe 66 évvel ezelőtt. Kisalföld I. 19.

Czuczor tréfáiból. Kisalföld II. 4.

Egzotikus népek fiai körünkben egykor és most. Kisalföld III. 4.

Fogolyzendülés Nagycenken 1850-ben. Kisalföld IV. 1.

Sopron, a Szedres város. Kisalföld V. 6.

A soproni múzeum parkjába került a Pék-kereszt. Kisalföld VI. 28.

Zeneművészdinasztia, Kisalföld VIII. 12.

Törpék és vasgyúrók a színpadon. Kisalföld VIII. 24.

Széchenyi és a győri búzás hajók. Kisalföld XII. 30.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1963:

1963:

A „Parasztbecsület” útja Sopronban. Kisalföld II. 14.

Gáláns beszélytan. 200 évvel ezelőtt jelent meg az első magyar–francia nyelvkönyv. Kisalföld IV. 13.

Nevezetes évforduló megyénkben. Kisalföld V. 21.

Katona József drámája Hédervár ostromáról. Kisalföld II. 26.

Régi csínytevések a francia királyi udvarban. Kisalföld V. 31.

Így kezdtem mint író. Kisalföld IV. 12.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1964:

1964:

Kis esetek az előadóasztal mellett. Kisalföld V. 24.

Kis esetek az előadóasztal mellett. Kisalföld V. 24.

Hogyan lettem felolvasóból előadó? Kisalföld VI. 21.

Zrínyi Miklós, a soproniak barátja. Kisalföld XI. 26.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1965:

1965:

Apróságok a régi magyar színház életéből. Kisalföld VI. 8.

Majdnem száz évet ért száz év alatt (Az ev. templomtorony órája). Kisalföld XI. 12.

A vár érkezű rakói. Kisalföld XI. 26.

Mit képzelt rólunk a peleskei nótárius? Kisalföld XII. 1.

Tréfás utazások a Fertő taván. Kisalföld XII. 4.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1966:

1966:

Sopron megyei díszruhák a mohi csatában. Kisalföld I. 7.

Furcsaságok Győr múltjából. Kisalföld III. 5.

Újítások, felújítások. Kisalföld IV. 3.

Megújuló Jókai-színdarabok. Kisalföld IV. 15.

A „párizsi” és a másodrangú cigányzenészek. Kisalföld VI. 22.

Hóhérok egymás közt. Kisalföld X. 15.

Két emléktáblát érdemelne a soproni Hattyú fogadó. Kisalföld X. 26.

Tűzvédelmi epizódok. Kisalföld XII. 25.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1967:

1967:

A soproni magyar nyelv serdülő kora. Kisalföld I. 27.

A fertőhomoki nagyevő és elődei. Kisalföld II. 19.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1968:

1968:

Csendélet a soproni sörházban, avagy Kinizsi Pál tanítványa. Kisalföld II. 8.

Lakodalmi bonyodalmak. Kisalföld IV. 20.

Toborzás Sopronban anno 1780. Kisalföld V. 1.

Idill a balfi fürdőházban. Kisalföld V. 11.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága II. rész / III. Napilapokban és hetilapokban megjelent cikkek / 1969:

1969:

200 évvel ezelőtt nyílt Sopron első körszínháza. Kisalföld X. 28.

Eszem-izsom krónika. Étkezési szokások. Magyarország X. 26.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Alkonyi István: Sopron város térképei az Országos Széchényi Könyvtár térképtárában

Alkonyi István: Sopron város térképei az Országos Széchényi Könyvtár térképtárában

A retrospektív térképbibliográfia hazánk legnagyobb térképgyűjteményének e tárgyú anyagát igyekszik ismertetni. Az egyes címleírások után – az annotáció előtt – találjuk a térkép jelzetét, amelyen kérhető (ill. megtalálható) a gyűjteményben (pl. Ta 2247, TM 316). A TNY jelzet kivételt alkot, ilyen jelzetű térkép a központi olvasóteremben kapható meg, a Fol. Germ. jelzetet a könyvtár kéziratárában adják ki.

A Kéziratok térképek – Nyomtatott térképek – Kataszteri térképek – Birtokvázlatok felosztáson belül második rendező elvnek az időrendet vettük.

Egyes rövidítések feloldása: É. n. = évszám nélkül; M. = méretarány; M. n. = méretarány nélkül; m. t. = melléktérkép; öh. = összehajtvva.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Alkonyi István: Sopron város térképei az Országos Széchényi Könyvtár térképtárában / I. KÉZIRATOS TÉRKÉPEK

I. KÉZIRATOS TÉRKÉPEK

1. K[öenigliche] Fray Stadt Oedenburg M. 400 Org. Wienn. – 210 mm. 2''–100° [kb. 1:3610] 1770 körül. 53 x 44 cm. Ta 3157.

Sopron törvényjogú város külterületének (a falakon túli területnek) térképe. 1970: Sopron járás jogú város, Győr-Sopron megye. Várostérkép keret nélkül. Tájéolás: dél-délkeleti. Domborzatrajz pillacsíkozással.

Vízrajz: patak. Kapuk nevei és néhány teleknév: *Franciscaner Garten, Jesuiter Garten*. A falakon belüli városi belterület helye üresen hagyva. Falakon kívüli telkek színezve (hasznosítás szerint?). Épületek a falakon kívül alaprajzban. Szőlőskertek színezéssel és venyigékkal jelezve. Színes. Papír. 166A hátlapon a *Potschi Thor* és a *Korneiss-Bau-Holtz – Depositorium* környékének részletes helyszíni vázlata.

2. Oedenburg's Post und Commercial Strassen. [18. sz. vége.] M. n. (kb. 1:23 840] 64 x 195 cm.

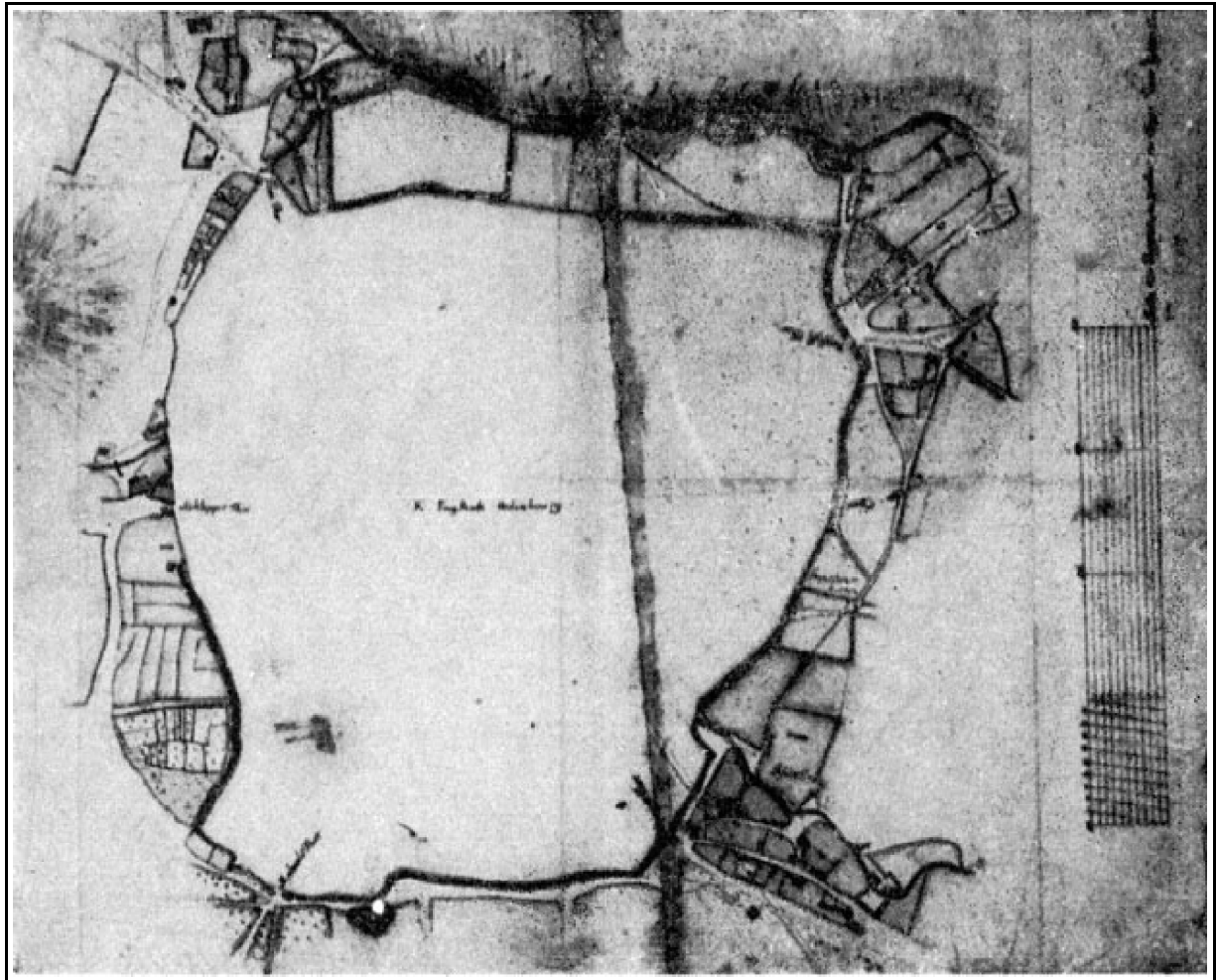
Ta 2247.

Sopron és környéke: Harka (Harkau) és Kelénpatak (Klingenbach, Klimpa) közötti út térképe, melyen csak az utak menti területsávok vannak kidolgozva. Sopronból 4 irányba vezetnek az utak: bécsi postaút, bécsújhelyi elágazással; pozsonyi postaút, győri országút, kőszegi postaút. Színes.

3. Königliche Freistadt Oedenburg. M. [olvashatatlan]. É. n., 25 × 19,5 cm.

Ta Fol. Germ 1124–OSZK

SCHUSTER Károly soproni polgár följegyzései Sopron múltjából (1827–1866), 418 lev., kéziratos térképről készült fényképmásolat. Sopron város belterülete. Utcanevek és a jelmagyarázat elhalványult.

Sopron külterületének 1770 körül készült térképe

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Aikonyi István: Sopron város térképei az Országos Széchényi Könyvtár térképtárában / II. NYOMTATOTT TÉRKÉPEK

II. NYOMTATOTT TÉRKÉPEK

4. Oedenburg in Nieder Ungarn. Daniel SUTTINGER del. M. n. Sopron 1681, Ny. n. 52 x 33,5 cm.

TM 385.

Sopron t[örvény]j[ogú] v[áros] látképe. Metszet. Jelmagyarázat. Városcímer. „A Magyar Történelmi Társulat 1932. február hó 13-án megtartott soproni vándorgyűlésének emlékére” felajánlja ifjabb STORNO Ferenc.

5. Oedenburg und seine Umgebungen. Reschka ac. Triest. 1850 körül, Kunst Anst. d. Oestr Lloyd 9 látkép külön keretben. 25 × 16 cm.

TM 1746.

Sopron, Balf, Bánfalva és Fertőboz látképei. Díszített keret. Rézmetszet után készült nyomat.

1676. WOLF Heinrich: Geologische Karte der Umgebung vor Ödenburg, entworfen i. J. 1869, Im Auftrage der Stadtgemeinde von Ödenburg. M. n. Wien 1870, Geol. Reichsansfalt, Köke ny. 31,5 x 39 cm. 2 keresztmetszet.

TNy 217 217.

Sopron környékének geológiai térképe. Színes. Geológiai rétegek színezve. Szín- és jelmagyarázat. Wolf Heinrich: Die Stadt Oedenburg Sopron und ihre Umgebung (Wien 1870) című könyv melléklete.

7. GÖNCZY Pál: Sopron megye térképe. Rajz: KOGUTOWICZ Manó. M. 1:225 000 Bp. 1885, Posner ny. 45,5 x 36,5 cm. 1 mt.

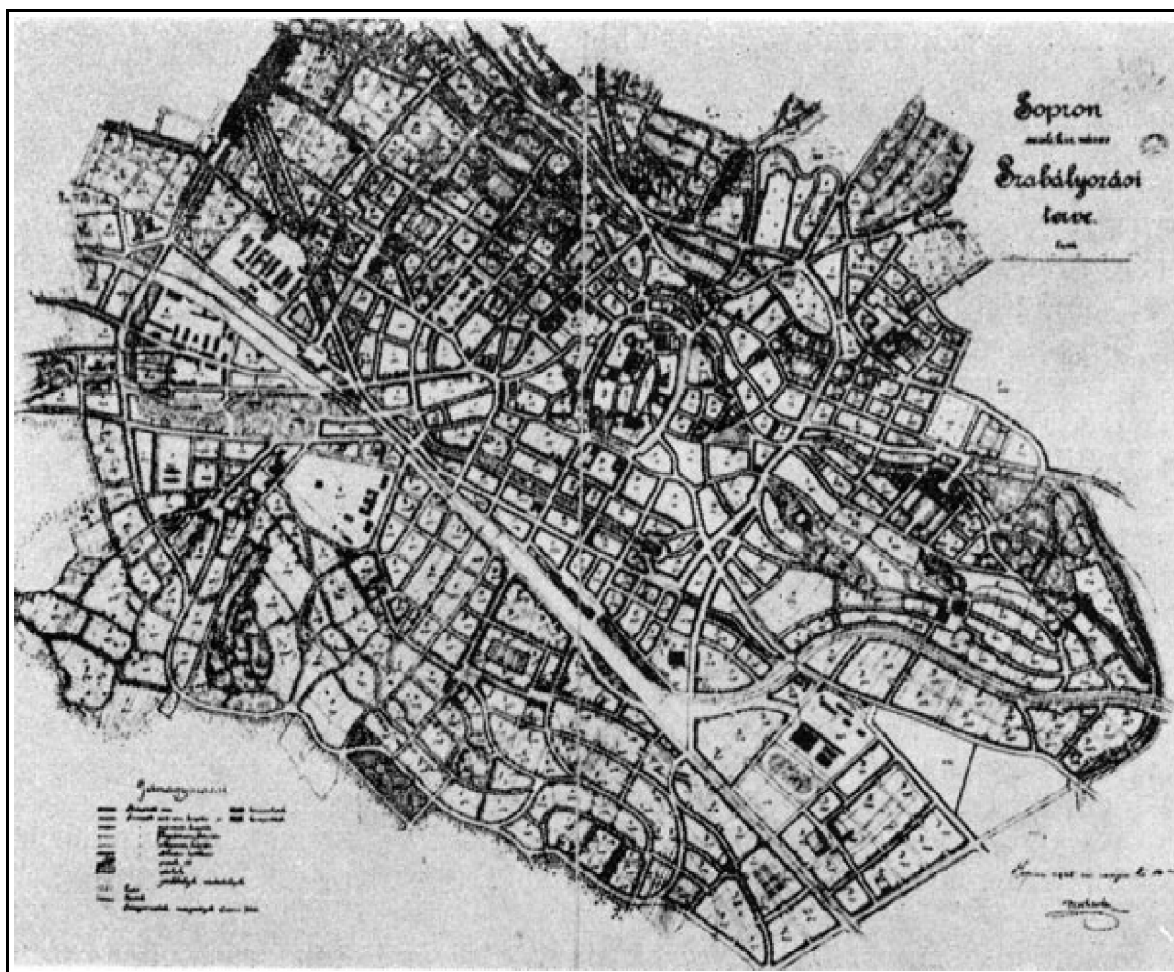
TM 3789.

Színes. Színmagyarázat. Jelmagyarázat. Járások nevei felsorolva. Megyecímer. 1. Sopron és környéke. M. 1:75 000.

8. Sopron szab[ad]kir[ályi] város szabályozási terve. Sopron, 1905. évi május hó 10-én. M. 100 m–13 mm. Sopron 1905, Ny. n. 64 × 52 cm.

TM 316.

Színes. Jelmagyarázat színek szerint. Utcanév nélkül.

Wälder József 1905-ben készített városszabályozási terve

9. Szab[ad] kir[ályi] Sopron város térképe. Iskolai használatra. M. 1:11 500 Sopron [kb. 1910] Schwarz–Romwalter ny. 29 x 19 cm.

TM 1865.

Színes. Belterület. Színmagyarázat. Jelmagyarázat. Utcák, terek nevei. Középületek számozva. Számok magyarázata kereten belül. Megyecímer.

10. PACSÉRI Károly–KOGUTOWICZ Károly: Sopron vármegye iskolai és közigazgatási falitérképe. A legújabb hivatalos adatok nyomán. Metszete: Magyar Földrajzi Intézet M. 1:75 000. Bp. 1910 körül 138,5 × 87 cm. 2 mt.

TM 3116.

Színes. Nagyközségek és város alaprajz. Erdő és szőlő. 1. Sopron szab[ad] kir[ályi] város tervrajza. M. 1:75 000–2. Sopron vármegye néprajzi térképe.

11. Sopron szab[ad] kir[ályi] város térképe: Iskolai használatra. M. 1:11 500 Sopron 1918 előtt

Schwarz–Romwalter ny. 29 x 19,5 cm.

TM 10 000.

168 Színes. A város belterülete. Utcák, terek nevei feltüntetve. Jelmagyarázat. Középületek számjelek szerint felsorolva, alaprajzok kiemelve. Városcímer.

12. Sopron szab[ad] kir[ályi] város térképe. M. 1:15 000. Bp. 1920 körül Kellner 34 × 23 cm.

TM 1875.

Színes. Belterület. Utcák, terek, középületek nevei számok alapján felsorolva kereten belül.

13. BARCZA L[eander]: 1. Sopron térképe. [Kézirat] M. 1:15 000. 2. Sopron közvetlen környékének turistatérképe 1–3 órányira. M. kb. 1:15 000 1 cm – 1 km. Sopron 1925, Röttig-Romwalter ny. 2 térk. egy lapon. 28 × 19,5–21,5 × 13,5 cm. – öh. 16 cm.

TM 126.

Utcák nevei. Jelmagyarázat. Középületek felsorolva, borítékcím: Sopron városa közvetlen környékének térképe. BARCZA Leander kézírása.

14. Sopron szab[ad] királyi] város átnézeti térképe. M. 1:15 000. Bp. 1928, Áll. Térképészeti ny. 112 × 82,5 cm.

TM 449.

Színes. Utcák, terek nevei. Középületek névjegyzéke kereten belül. Városcímer.

15. Sopron. M. 1:15 000. Bp. [1930,] ifj. Kellner, 20 × 14 cm.

TM 89.

Színes. Utcák, terek nevei. Középületek névjegyzéke kereten belül. Mell.: Lloyd Reisebücher.

16. Sopron. M. 1:15 000. Bp. [1930,] ifj. Kellner, 20 × 14,5 cm.

TM 90.

Színes. Utcák, terek nevei. Középületek névjegyzéke angol nyelven, kereten belül. Mell.: Lloyd guide books.

17. FEKETE Zoltán: Sopron szab[ad] királyi] thjf. város úthálózatának térképe. M. 1:200 000. Sopron. 1931. [1932] Városi Mérnöki Hiv[atal] M. Kir. Áll. Térképészeti ny. 111 × 74 cm. 1 mt.

TM 401.

Színes. Jelmagyarázat. Utak. Városcímer. Melléktérk.: Sopron szab[ad] királyi] város átnézeti térképe. M. 1:15 000.

18. MARIKOVSKY Zoltán: Sopron szab[ad] királyi] város térképe. M. 1:12 500 Sopron 1936, Röttig-Romwalter ny. 47 × 32 cm.

TM 102.

Színes. Erdőszínezés. Fokhálózat nélkül 1. Sopron vidéke. M. 1:100 000.

Sopron topográfiája. (Sopron, 1936). Részletes belterület. Színes. Utcák nevei, középületek jelezve. Terek, épületek névmutatója a hátlapon. Városcímer.

19. Sopron járási jogú város. Készítette és közreadja az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal Kartográfiai Vállalata. M. n. Bp. 1958, Offset ny. 45 × 31,5 cm. 1 mt.

TM 1956.

Győr-Sopron m. Színes. Erdőszínezés. Utcák, terek, városrészek nevei feltüntetve. Középületek, műemlékek jelezve, neveik számmagyarázatban felsorolva. Autóbuszvonalak. Utcanévjegyzék kereten belül. Melléktérkép: Belváros.

20. Sopron járási jogú város. Készítette és kiad. az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal Kartográfiai Vállalata. M. n. 2. jav. kiad. Bp. 1961, Házi soksz. 45 × 31,5 cm.

TM 10 509.

Győr-Sopron m. Színes. Utcák, terek nevei, középületek számjel. sz. felsorolva 1. Belváros. Utcanévjegyzék kereten belül.

21. Sopron járási jogú város. Készítette és kiad. az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal Kartográfiai Vállalata. M. n. 3. jav. kiad. Bp. 1964, Házi soksz. 44,5 × 31,5 cm. 1 mt.

TM 10 535.

Győr-Sopron m. Színes. Utcák, terek, városrészek nevei. Jelmagyarázat. Utcanévjegyzék kereten belül. 1. Belváros.

22. Sopron járási jogú város. Készítette és kiad. az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal, Kartográfiai Vállalata. M. n. 4. jav. kiad. Bp. 1965, Házi soksz. 44,5 × 31,5 cm. 1 mt.

TM 10 566.

Győr-Sopron m. Színes. Utcák, terek, városrészek nevei. Utcanévjegyzék kereten belül. Melléktérkép: Belváros.

23. Sopron járási jogú város. Készítette és kiad. az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal Kartográfiai Vállalata. M. n. 5. kiad. Bp. 1966, Házi soksz. 44,5 × 31,5 cm. 1 mt.

TM 10 081.

Győr-Sopron m. Színes. Utcák, terek, városrészek nevei. Utcanévjegyzék kereten belül. Melléktérkép: Belváros.

16924. Sopron járási jogú város. Készítette és kiad. az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal Kartográfiai Vállalata. M. n. 6. jav. kiad. Bp. 1968, Offset ny. 45 × 31,5 cm. 1 mt.

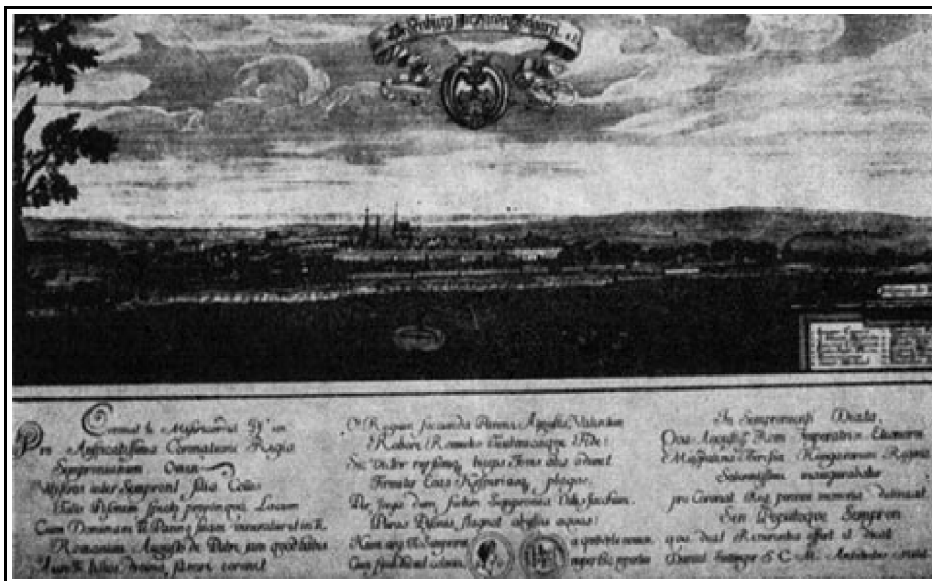
TM 10 089.

Győr-Sopron m. Színes. Erdőjelzés. Hegyrajz, szintvonallal és szintörléssel. Turistautak jelezve. Jelmagyarázat. Keret nélkül.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Aikonyi István: Sopron város térképei az Országos Széchényi Könyvtár térképtárában / III. KATASZTERI TÉRKÉPEK

III. KATASZTERI TÉRKÉPEK

25. Sopron. Győr-Sopron megyei város térképe. Készítette: a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat. Felmérés éve: 1908 Helyesbítés éve: 1960: Stereografikus vetület. M. 1:2 880 [Bp.] 1963, ÁFTH Kartogr. Váll. ny. 70 csatlakozó térképlap egyenként 65,5 × 52,5 cm.

Suttinger Dániel császári hadimérnök 1681. évi rézmetszete Sopronról

Külterületi kataszteri térkép. Dűlőnevek és a telekkönyvi számok feltüntetve. Szolgálati használatra!

26. Sopron város belterülete ideiglenes térképének melléktérképe. Készítette a kataszteri térkép és annak melléktérképei alapján az 1962/63. évi birtokvalósítás és helyszínelés alkalmával a 207/1962/T. 6./ÁFTH. sz. utasítás szerint az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal Győr-Sopron megyei Felügyelősége. Felmérés éve: 1920. Városi helyi rendszer M. 1:500 [BP.] 1967, ÁFTH Kartogr. Váll. ny. 55 csatlakozó térképlap egyenként 69 × 49,6 cm.

Győr-Sopron m. Utcák, terek nevei és a telekkönyvi számok feltüntetve. Középületek névírással.

27. Sopron város belterületének ideiglenes nyilvántartási térképe. Készítette a kataszteri térkép és annak melléktérképei alapján az 1962/63. évi birtokvalósítás és helyszínelés alkalmával a 207/1962/T. 6./ÁFTH. sz. utasítás szerint az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal Győr-Sopron megyei Felügyelősége. Felmérés éve: 1920. M. 1:2 880 [Bp.] 1967, ÁFTH Kartogr. Váll. ny. csatlakozó térképlap egyenként 65 ×

52 cm.

170 Győr-Sopron m. Utcák, terek nevei és a telekkönyvi számok feltüntetve. 11., 12., 16., 17., 21–23., 31–34., 41–46., 51–53., 56., 60., 61., 67. szelvénytérképek + címlap. Középületek névívással.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Aikonyi István: Sopron város térképei az Országos Széchényi Könyvtár térképtárában / IV. BIRTOKVÁZLATOK

IV. BIRTOKVÁZLATOK

28. 1. Aufnams-Protokoll über die Ried = und Kulturenweise Vermessung der Gemeinde Oedenburg. 1853, 12 l., 38,5 cm.

29. 2. Berechnungsprotocoll der Gemeinde Oedenburg sammt den Enclaven Wandorf, Agendorf und Loipersbach. 1854, 32 l., 38,5 cm.

30. 3. Sopron szab[ad] kir[ályi] város. II. számú nyilvántartási jegyzék az 1886. év folyamán az I. sz[ámú] nyilvántartási jegyzék feltételeinek értelmében megosztott földrészekről. 1886–1887, 66 l., 34,5 cm., 2 db.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Lóránt Ödön: Napsugaras kapuk Sopronban

Lóránt Ödön: Napsugaras kapuk Sopronban

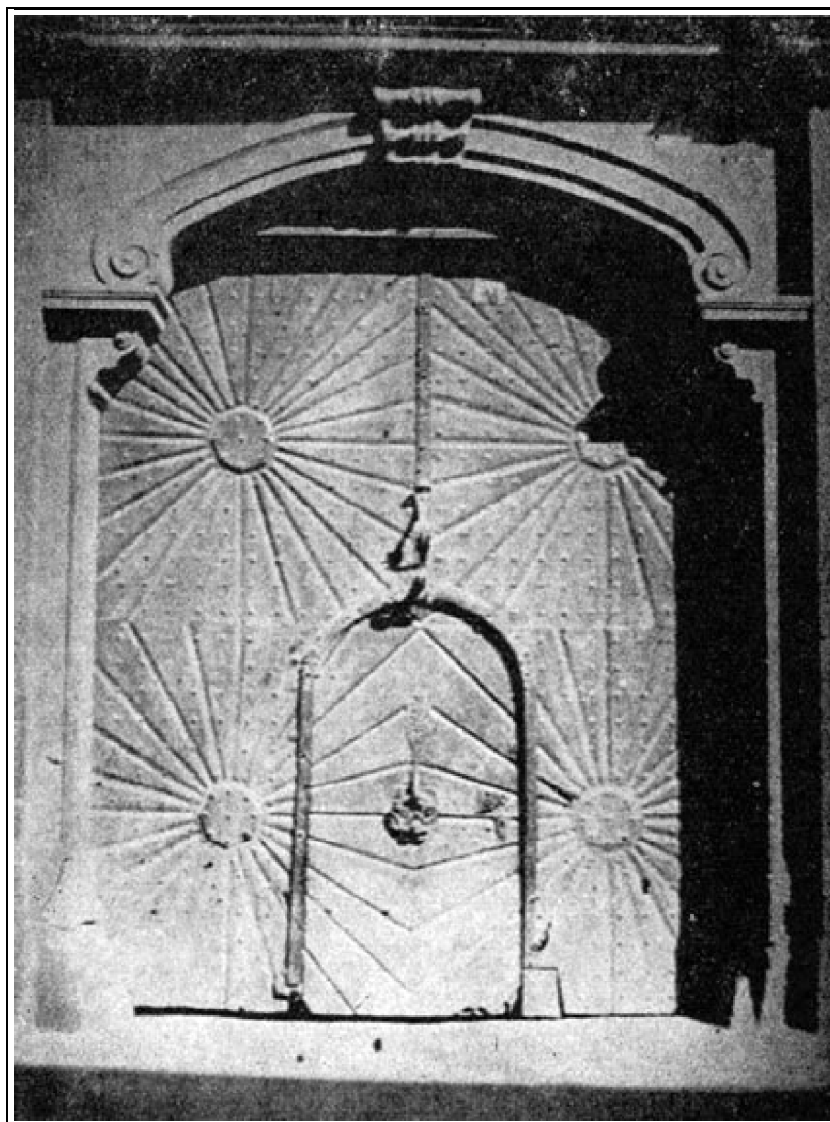
Sokan járják a soproni utcákat. Ha látó szemmel szemlélődnek, nem kerüli el figyelmüket a stilizált sugaras napkorongot ábrázoló, különböző megoldású kapuk sokasága sem. Ötven körül van a kaput csak részben beborító napsugaras motívum, de ismerjük azt az öt kaput is, amely teljes felületén egy vagy több napkorongból kiinduló sugárral van borítva. A nap a legősibb oltalmazó, díszítő motívumok közé tartozik. Jellegzetes díszítőelem a Szeged környéki népművészetben, ahol *istenszömnök* nevezik. Általános elnevezése azonban *napsugár*.

A napkorong sugaras ábrázolási módja, a stilizált Nap megtalálható Sopronban a házak kapuján, a kapu felső ívezetén, az ajtókon, a vasrácsokon, faragványokon. Bekerült a díszítőelem az egyházi szimbolikába is, mint a „Két Mór-ház” szoborfülkéi felett látható. A legkülönbözőbb megoldások gyönyörködtetik a szemet. Feltalálható ez a díszítőelem az ország nagyon sok tájegységében: a Szeged vonzási körébe tartozó Kiskunságon, Bácskában, Sopron vonzási körében Fertőrákoson, a Dunántúlon még Győrött, Esztergomban, Veszprémben, Pécsen, Tatabányán, Székesfehérvárott, Kőszegen. Van Egerben, Borsod megyében Borsodnádásdon, Szent Domonkoson. Budapesten a Várban, a Táncsics utca 46. számú ház kapuján.

A kapuk napsugaras díszítése munkaigényes és ezért költséges. Akár egyes sugarak, akár sugárkötegek képezik a díszítést, a kapu külső felületét először simára kell legyalulni, és erre a felületre kell megtervezni a sugarak elhelyezését. Minden egyes sugárköteget egyenként kell kidolgozni és terv szerint felragasztani, illetve szögecselni. A hosszadalmas és költséges munka magyarázza azt a tényt, hogy a sugaras kapuk

száma csekély. Az elkészítés módjából következik, hogy a kapuk karbantartása és tisztítása is költséges. Ez a kapuk elhanyagoltságához, pusztulásához visz.

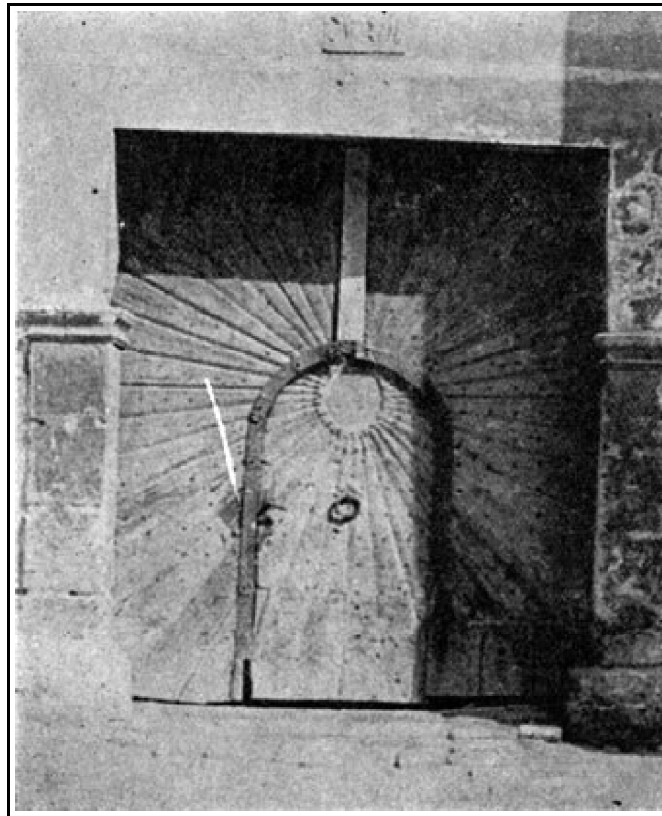
Sopronban nem sikerült eddig megállapítani a napsugaras kapuk keletkezésének korát, csak annyit tudunk, hogy azok az épületek, amelyeken a teljes kaput beborító [171](#)napsugár motívum van, 1734-ben már léteztek. A díszítés valószínűleg a XVIII. század vége felé létesült. A fent elmondottakból következik, hogy a kapuk is úgy, mint az épületek, műemlékjellegűek, és éppúgy gondjukat kellene viselni. Sopronban a legjobb karban a Templom utca 16. számú, Baumgartner-ház kapuja van. (1. kép) A kapun szimmetrikusan négy napkorong van elhelyezve. A korongot egy nyolcszög helyettesíti és belőle ágaznak szét a sugárnyalábok. A kapu közepén nyílik a gyalogosok részére a bejáró ajtó, amelyen a sugarak törés nélkül folytatják útjukat. Az ajtó közepén szép kivitelű kopogtató van elhelyezve.

1. kép. A Templom u. 16. sz. ház kapuja

A Bécsi út 14. számú házon (2. kép) van a teljes kaput betöltő, a kapu középpontjában elhelyezett kör alakú naptárcsás díszítés. A sugárkötegek törés nélkül haladnak [172](#)át a kapu közepén elhelyezett ajtón, amelyen egy egyszerű kopogtató van. A ház 1734-ben Knar Pál és 1930-ban Preisz Henrik tulajdonában volt.

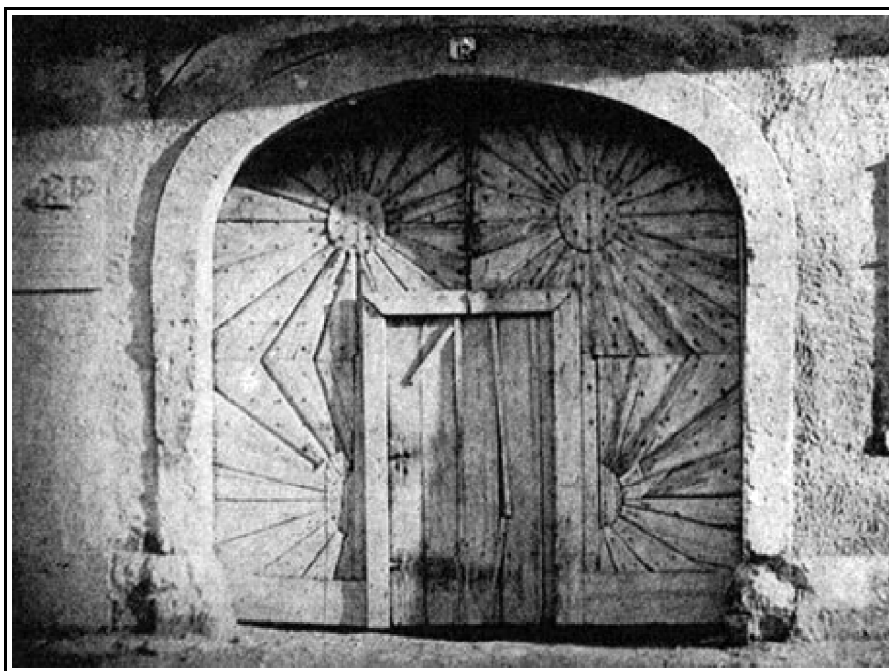
A Pócsi utca 12. számú ház kapuja (3. kép) van a legrosszabb karban. Összeomlás előtt áll! A házon emléktábla hirdeti, hogy Berzsényi Dániel 1819–1820-ban ebben a házban lakott. A nyomott ívű kapun szimmetrikusan négy ovális napkorong van elhelyezve. A sugárkötegek egyenes vonalú végződése négy közel egyenlő nagyságú mezőre osztja a kaput. Sajnos a kapu közepén elhelyezett ajtó már nem az eredeti, hanem lécekből és deszkából a szép kapuhoz és az emléktáblához nem méltóan van összetákolva!

2. kép. A Bécsi út 14. sz. ház kapuja

A Lenin körút 7. számú Reipál-ház magas ívelésű középkori kapubejáratán szimmetrikusan elhelyezett négy közel kör alakú naptárcsa van. Az ezekből kiágazó sugárkötegek a közepén elhelyezett ajtó középvonaláig haladnak. Jelenleg a kapu az épület műemléki helyreállítása miatt ki van emelve. Remélhető, hogy eredeti szép alakjában kerül vissza rendeltetési helyére.

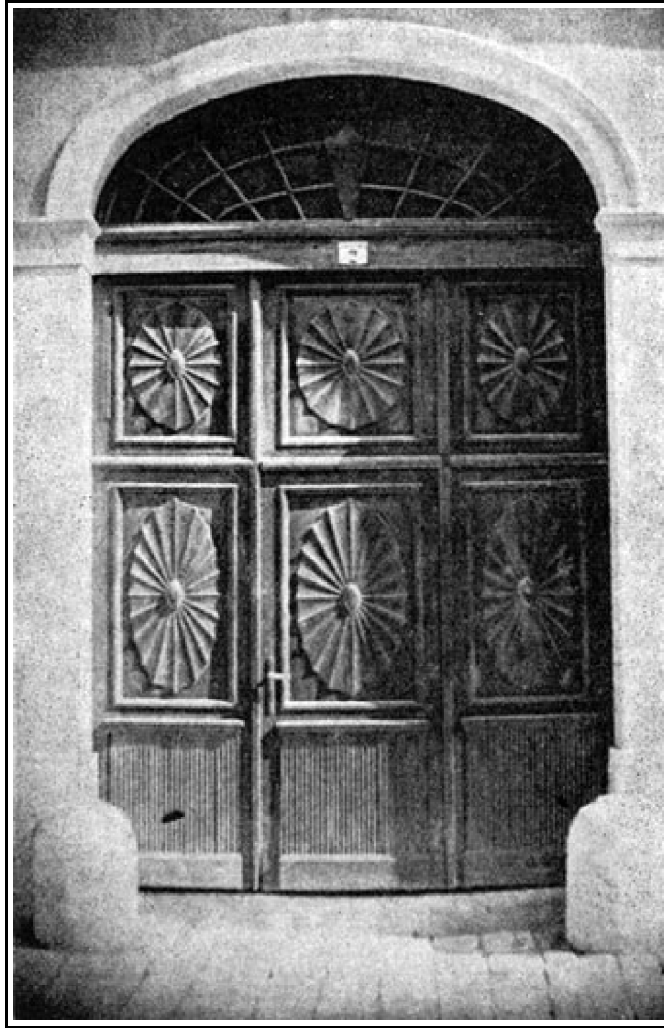
[173](#)A Szentlélek utca 2. szám alatti felújított kapu eltér (4. kép) a fentiektől, mert a nyomott ívelésű felső rész el van választva a kaputól. A négyszögletű kapu 6 mezőre van beosztva és a mezőkben faragott-vészt ovális sugaras tárcsák láthatók. A kapu felső ívelt részét beborító megoldásból szép kivitelű a Vitnyédi utca 22. számú házon látható napsugár. A kapu középvonala két részre bontja a mezőt, és a mezők belső sarkában egy kis tárcsa-részből indulnak ki a sugarak (vö. még az 5. képet).

3. kép. A Pócsi utca 12. sz. ház kapuja

Egyike a legszebben kivitelezett napsugaras kapuknak az országban Esztergomban a Messzána-házon látható. A napkorongot a gazdagon díszített kopogtató helyettesíti az ajtó közepén, ahonnan a domborított egyes sugarak a kapu széléig húzódnak. A sugarak köze még külön díszítéssel van ellátva.

Érdeemes lenne az országban szerte fellelhető napsugaras kapukat összegyűjteni, keletkezésük idejét megállapítani. Érdekes művészi kép alakulna ki a fafaragók, asztalosok, ácscok alkotókészségéről.

4. kép. A Szentlélek u. 2. sz. ház kapuja

5. kép. A Beloianisz tér 4. sz. ház kapuja

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Komlós Géza: A XVII–XVIII. századi erdei legeltetések a röjtöki Nagyerdő mai területén

176 Komlós Géza: A XVII–XVIII. századi erdei legeltetések a röjtöki Nagyerdő mai területén

A mai röjtökmuzsaji Nagyerdő egy részét képezte a XVIII. század előtti, az akkori Sopron vármegyének mintegy 1/3 részét kitevő és összefüggő „Nagyerdő”-nek. A Nagyerdő a középkorban a sárvári uradalomhoz tartozott, mely a Széchenyiek előtt Nádasdy-birtok volt. A sárvári uradalom két részből állt: az Alsó-vidékből Vas megyében, és a Felső-vidékből Sopron megyében. A két rész alapján osztották meg a kimondott „Nagyerdő”-t is Alsó- és Felső-Nagyerdőre. A mai röjtökmuzsaji Nagyerdő a Felső-Nagyerdőhöz tartozott (6 052 kat. hold), melyből a kimondott röjtöki Nagyerdő mintegy 1100 kat. holdra terjedt.

A Széchenyi-család levéltárának bőséges anyagából megismerhetjük a Nagyerdő korábbi

erdőgazdálkodását és mindazon tényezőket, melyek nagy mértékben befolyásolták az erdő képeinek mindenkori alakulását: Ezek a tényezők fokozatosan hatottak a Nagyerdő talaj- és állományviszonyaira. Az erdő leromlásához legjobban hozzájárult a XVII. század közepén megkezdett erdei legeltetés, valamint a XVIII. század végén megindult nagyobb mértékű fakitermelés.

A Nagyerdő különösen alkalmas volt a legeltetésre tölgyállománya miatt, melynek gyérebb záródása a legelő állatoknak bő legelőt nyújtott; nyáron fűvet, télre pedig makkot termelt bőségesen. A Nagyerdő szélein megtelepült irtásfaluk állatállománya, valamint az egész megye területéről hizlalás céljára ide hajtott kondák bő eleséget találtak a Nagyerdőn tavasztól a tél végéig. Ez időben a Nagyerdő még Pusztacsalád és Szolgyayör-pusztá határába tartozott, lakossága a XVIII. században sertés- és juhtenyésztéssel foglalkozik, ennek a foglalkozási ágának pedig a Nagyerdő látta kárát. Egykori feljegyzések szerint is „...Nagyhirű sertéshizlaló erdőségek vannak 1750–1770 táján Pusztacsalád község határában”.¹⁽¹⁰⁰⁾

A Nagyerdő állattartó képességét a makktermő cseresek és tölgyesek mellett a ligetes erdők által közbezárt füves foltok, újra beerdősített irtásföldek még csak növelték. Így érthető, hogy az uradalmak is, de az úrbéresek is nagy előszeretettel keresték fel állatállományaikkal a Nagyerdőt, kenyéradó gazdájukat.²⁽¹⁰¹⁾

A korábban szemtermelést folytató és a felsővidéki uradalomhoz tartozó majorüzemek a XVII. században fokozatosan a külterjes állattenyésztés útjára lépnek. Mindezt az egykorúak nem úgy tekintették, mint a szántók és erdők pusztulását, hanem mint a föld gazdasági hasznosításának egy új változatát. A XVIII. század közepén már az állattartásban merült ki a majorok és falvak legfőbb gazdasági tevékenysége.

Az úrbéri telki állományra vonatkozó, többé-kevésbé szoros értelemben vett birtokrendezések közül 1767 után csupán a közös legelőelkülönzés hozott változást használat és tulajdonjog tekintetében, uraságoknak és jobbágyoknak egyaránt. Sopron megyében az első legelőelkülönzést a Nagyerdő akkori birtokosa, Széchényi Ferenc hajtotta végre 1797-ben. Amennyire merev magatartást tanúsított Széchényi az irtásföldek ügyében, éppen annyira rajta volt, hogy jobbágysai a bőven rendelkezésre álló erdei legelőterületekből minél több magánlegelőt, illetve erdőt kapjanak. A megye és az ország többi részein a jobbágyok általában a legrosszabb területeket kapták meg az elkülönzés idején, a Széchényiek legelőelkülönzéseiben viszont céltudatos gondoskodás nyilvánul meg. Falvaikban a jobbágyok részére kihalított legelő tulajdonképpen erdei legelő, mely az erdei haszonvételekre is módot nyújt, és minden tekintetben értékesebb a többi falvak közönséges legelőterületénél. A Széchényiek legelőelkülönzése egyébként országos viszonylatban az időpont szempontjából is legelső, így Széchényi Ferenc gondolata úttörésnek számít.²⁽¹⁰²⁾

Az Országos Levéltár Széchényi-család levéltárában nyomon tudtam követni a tárgyalt időszak nyári és őszi fűbéres legeltetéseit, valamint a téli makkoltatásokat. ¹⁷⁷Az első adatot az 1671. évből, az utolsót az 1820. évből találtam, így kerekén 150 év erdei legeltetését lehet nyomon követni. Az anyag nagy terjedelme miatt jelenleg csak a röjtöki Nagyerdőre vonatkozó adatokat közlöm. A Felső- és Alsó-vidéki Nagyerdőben folyt legeltetésekkel külön tanulmányban kívánok foglalkozni. Részben az adatok, részben átszámítások alapján az 1. sz. táblázatban közlöm a röjtöki Nagyerdő egy évi átlagos legeltetési és makkoltatási adatait.

Állatnem	Nyári	Őszi	Makkoltásra kihajtott állatok száma	Összesen
	fűbéres legeltetésre kihajtott legelőállatok száma			
Ökör	16	–	–	16

Tehén	108	69	–	177
Borjú	15	–	–	15
Ló	15	–	–	15
Csikó	2	–	–	2
Birka	586	417	–	1003
Bárány	185	–	–	185
Sertés és süldő	54	28	216	298
Malac	25	4	118	147
Összesen:	1006	518	334	1858

1. sz. táblázat: A röjtöki Nagyerdőre kijárt legelő állatok számának 150 évi adatai alapján nyert évi átlaga.

A táblázathoz tájékoztatásul két dologra szeretném a figyelmet felhívni:

1. A táblázat függőleges ötödik oszlopában a számtani összeg szerepel, de nyilvánvaló, hogy éves viszonylatban ez a valóságban kevesebb, mivel a nyári fűbéres legeltetésekről az állatok egy része kint maradt az őszi legeltetésekre, az őszi legeltetésekről pedig a makkoltatásokra is. Az adatokból a helyes összeget is meg tudtam állapítani: a Nagyerdőt egész éven az 1858 legelőállat helyett „csak” 1538 állat járta, vagyis mintegy 15–20%-a a legeltetett állatoknak kint maradt a következő turnusra is.

2. A „Magyar mezőgazdaság zsebnaptára 1956” című kiadvány alapján a legeltetett állatok számát átszámolva számosállatra, az egy évre jutó 1538 legelőállat értéke számosállatban 340-et tesz ki.³⁽¹⁰³⁾

Az 1891-ben 1126 kat. holdat kitevő röjtöki Nagyerdőben legeltetett és makkoltatott állatok évi 1538 átlagszáma nagyon magas, mivel minden 1 kh. erdőterületre 1,5 legelőállat esik. Ha számosállatban számolunk, akkor is magas: az akkori szakirodalom minden számosállatra 6 kh. erdei legelőterületet számít elfogadhatónak és szükségesnek. A röjtöki Nagyerdőben pedig egy számosállatra csak 3,3 kh. legelőterület esik.

¹⁷⁸Száz-százötven éves viszonylatban ez mindenképpen kedvezőtlen szám, de a kép még rosszabb, ha az 1800-as évek legeltetéseit vizsgáljuk. Így pl. 1801-ben, 1802-ben és 1807–1811 között 70%-kal több állat legel nyári fűbéres legeltetésen a Nagyerdőn, mint a 150 évi átlag.

Említettem már, hogy Széchenyi Ferenc 1797-ben hajtotta végre területén a legelőelkülönzést, melynek révén elsősorban legelőterületeket biztosított jobbágysági részére. A legelőelkülönzés hatása rögtön, a következő 1798. évben megmutatkozik: Felső- és Alsóvidéki Nagyerdőn 1797-ben még csak 9779 a legelő állatok száma, 1798-ban ez a szám duplájára, 17 495-re emelkedik, az 1801–1802. években már 24 000-en felül van, s ez a szint marad aztán a legeltetéseknek az 1820-as években történő megszüntetéséig. A 20 000-es létszám meg is felel az „1741. évi Nagy Erdei Conscriptio”-ban foglaltaknak, mely többek között a következőket írja: „...Amidőn makk termés termikeny Esztendeő vagyon, ugy hogy általlyába egész Nagy Erdő mind Tölylyösse, és Cseresse egéránt terem, ... 20.000 Sörtvélyes marhák makkoltatására elégséges, amidőn pedigh fél szerint terem, circio 12.000”⁴⁽¹⁰⁴⁾.

A mindenkori legeltetések és makkoltatások az egyes helységek lakosságával előzőleg megkötött szerződések alapján történtek, ezek közül egy korábbiából és egy későbbiből idézek. Ezek jól rávilágítanak

az erdei legeltetésekkel kapcsolatos tudnivalókra. Lássunk először egy 1751. évi Contractust:

Röjtöki Helységnek pro Anno 1751-dik Esztendőre ki adott Contractussa.

„...Az Pascuatio, vagy is Szarvas Marhák legeltetése fogh kezdődni Szent György napkor és tart Kiss-Asszon napigh, mind az által azon idő alatt is a mi tilalmas vagy kaszálásra az Uraságh rendölése szerint tartatik, marhájok el vesztise alatt az ollatin heleken ne merészeljenek Pascualttatni, vonyos marhájok is nem másut, ha nem a hol Csordájok legeltetése lészen őriztessék, makkos erdőben midőn termise volna annak üdeiben tilalom után nem lészen szabad sem őregh sem apro Marhájokat legeltetni, ezen szabadságh quoad Lignationem et Pascuationem adatik csak az szabad erdőben, maradnak az tilosok az Uraságh további dispositiojára. Az mostani 1751-dik Esztendőre tartozik azért ezen megh irtt Helység kész pénzül fizetni nyocz forintokat felit Szent György napra felit Sz. Mihály Napra Erdő Ispányunk kezébe adni. Item Munkásokat jo dologh tehető szemillyeket Nyári napokon a mire kívántotnak tiszteink rendölése szerint, Nro 15., a vagy minden nap számos helett d. 25., kappant pro 8., bé szolgáltattni, vagy ha az Urasághnak szükséges nem lészen, párját á d. 40. tartoznak füzetni. Az Erdő őrzők minden háztul egy kenyeret, s garast adni. Ezen engedelemben nem értetődneik az Juhok és Kecskék, azért minden Juhos Gazda magát megh jelencse, hogy megh alkudhassék, más külömben a mi kárát vala magának tulajdunicsa, előb hogy sem pedigh az mustani esztend ki tellik, ezen megh irt Hejség két héttel előb magát Nálunk megh jelenteni, hogy lehessen továbbra is rendölést tennünk, mely által minden akadály ell távoztassék. Actum Horpáts die 1. Januar 1751. Groff Szécsény László.”⁵⁽¹⁰⁵⁾

Az 1812. évi s a „Röjtöki Közönség 1812. évi Fűbéres Contractusa a Nagy Erdőben” című terjedelmes feljegyzésből csak részleteket közlök:

1. Az Nyári Legeltetés kezdődik aprilis hónap 24-ik napján, és tart Septembernek 8-ik napjáig. Az őszi Legelő kezdődik September Hónapnak 20-ik napján, tart December végéig, melly Őszi Legeltetés azomban tsak ugy értetődik, ha a mgos Uraság makk termése, vagy más Gazdaságbéli Környülállások ezt megengedik.
2. Minek előtte Marhájokat a Nagy Erdei Legelőre kihajtanák, azoknak számát, és nemét Gazda szám Szerént egy különös Jegyzésbe foglalva, az alább irttnak bé adják.

A röjtöki erdő és határ 1764-ben. Kneidinger András Lipót udvari kamarai mérnök felvétele alapján. OL. P 623. S. szekció 83. jelzet 44.

1803. Az Nyári Legelőtül eképpen fognak fizetni, ugy mint egy Tehéntül 1 ft., egy Borjutul 40 kr., egy Lótul 1 ft., egy Tsikótul 40 kr.

5. Kis Aszony napján minden marhák azoknak el vesztése alatt Legelőről haza hajtassanak, sőt ha a vad gyümöls hullása ugy kívánnya, egy héttel még előbb is, melly meg lévén, akik ismét őszi Legelőre bé bérelni kívánának, marháik számát bé adván és a Legeltetésre engedelmet nyervén, ujj Esztendő napig marhájokat Szabadon legeltethetik, melly Őszi Legeltetésért fognak fizetni, és pedig egy Tehéntül 40 kr., Borjutul 20 kr., Lótul 48 kr., Tsikótul 20 kr. váltó Czédulában.

6. Az Hellység nemes és nemtelen Előljárói minden egyes Személlért és ne talán általok az Erdőben téendő akár minémü kárért in Solidum jól állani tartozván, az nyári fübért Sz. Iván, az őszi fübért Sz. Mihály napján a Mgos Uraság Kövesdi Cassájában egyszerre bé fizetni köteleztetnek, mellyet ha tenni el mulasztanak, szabad lészen az Uraság Embereinek azt rajtok maga hatalmával meg venni.

7. Minden ravaszságnak el háréttása kedvéért szabad lesz az Uraság Tisztjeinek a fübéres marhákat ahányszor tsak tettzeni fog, meg számlálni, és a felesleg talált marhákat bé hajtván Confiscálni, s az Uraság részére el adatni, azért, ha valaki későbben egy két tehenet vévén, azt is a nagy Erdőre hajtani kívánná, az alattirttnál tett jelentés, és irott engedelem nyerése után bé fog vetetni.

11. Ezen Contractusnak ereje mind addig fog tartani, még azt a Mgos Uraság meg változtatni nem fogja.

Iván, 19. aprilis 1812.

Ezen Contractusnak minden Pontjaira reá állunk, s azoknak meg tartására magunkat in solidum ezennel le kötelezzük.

Röjtöki Biró Gyondi István.

Esküttek Horváth Ferenc +

Varga György +

Tóth Ferencz +⁵

A nagyarányú legeltetésekkel és faizásokkal járó károsítások kiküszöbölése, illetve csökkentése érdekében tilos és szabad erdőket jelölni ki, ugyanakkor a legeltetésekre vonatkozólag is állítanak fel rendszabályokat. Ezek közül álljon itt mutatoul Bárány Péter Iváni assessor „Vélekedés”-e az 1812. évből:

„Hogy amennyire lehet, az erdő is cultiválódjon, és a fű bér jövedelem se csökkenjen, arra kell leginkább vigyázni, hogy a makk ültetések oly helyeken essenek ahol azok a marháknak járását nem akadályoztatják; és így ez által az ültetéseket a füvellő marhák által könnyen teendő kártul meg lehet őrizni. Az illetén ültetések rendében menjenek időről időre egyenes linea szerint. Amint a vágások düllője esnek, hogy karéjlatot ne formáljon az ültetés; különben az olyatén karéjlatokba be csapván a marha, az ültetésre könnyen ráeshet, s benne annál inkább kárt tehet, mennél több fű van az illetén tilosban. Hogy pedig a füvellő marháktól annál inkább meg lehessen az illetén rendszerintett ültetéseket őrizni, az ültetések körül 40 ölnyi szélességű plága cségeresztessék ki, s tartassék tilosba. Igaz ugyan, hogy ezen manipuláció által a mostani fű bérnek mennyisége idővel meg nem állhat, mert mennél több lesz az ültetés, annál kevesebb lesz a legelő: mindazonáltal ezen manipulációval azt nyeri az Uraság, hogy erdejének cultivációja mellett 10–15 esztendőök alatt az első vágásbéli ültetésbe bocsáthatja a marhákat, a nélkül, hogy a cultiváció mellett megszorítsa a marha járást. De ha az Uraság kevesebb marhát vészen is be az erdei legelőre, ha a mellett fel emeli a fűbért: akkor a mostani erdei fűbér quantuma is be jöhet, mert természetes, hogy mennél kevesebb lesz a legelő, annál drágább lesz.”⁶⁽¹⁰⁶⁾

A legeltetésre felvonuló állatok számára nem állt mindig megfelelő út rendelkezésre, részben a tilalmazások, részben a keskeny utak miatt. Ennek bizonyítására közlöm a röjtökiek 1799. évi kérelmét a Pap út használatára:

181. „Nagy Méltóságú Gróff Úr Eő Excellentiája, nekünk kegyes Urunk!

Alázatossággal folyamodni kéntelenítettünk Kegyelmes Excellentiádhoz, méltóztassék szivére venni sérelmes igyünket, melly miatt ujra most szorongattatunk; tudni illik: mivel már lassanként az idő, melyben a s. v. Tehén féle marhát is kihajtani kölletik; de merre hajtsuk el, nem tudjuk, nem lévén utunk; mivel egy felől a Mgos Felső Büki Nagy Jóseff Personalis Ur Eő Nagyságának jutott Erdő, más felelől a vágás által el záratott a Tsorda Utunk a Szabad Erdőre, ha tsak Kegyelmes Excellentiád a Pap-utján tsorda járást nem enged, más felé a Marhának rá nem mehet el, és mindenütt gabonával mellékeztetik, s ugyan azért lehetetlen azon eljárni a tsordának. Jóllehet a S. V. Sörtvés tsordát Sz. Miklós naptul fogva Sz. György napig reá bérlettük, mellyektől járandó Fűbért már bé is fizettük; de könnyen el járhatott ekkorig a fagyon, már most nem mehet, ha tsak ut ki mutatva nem lészen.

Instálunk azért alázatossággal Kegyelmes Excellentiádnál az eránt, hogy azon nevezett Pap Utját engedje meg tsorda hajtás helyének lenni, s mentől előbb ki is méretni, hogy azon marháink el járhasanak a szabad Pascuumra. Melly eránt alázatosan esedezünk, s kegyes resolutiót várván vagyunk Kegyelmes

Excellentiádnak alázas Szolgái Röjtöki Nemes és Nemtelen Communitas.

Die 26. Marty. 1799.”[7\(107\)](#)

A legeltetési bérekre vonatkozóan a nyári és őszi fűbéres, valamint a makkoltatási szerződések adnak megbízható képet (2. sz. táblázat). Ezekről a következőket kell tudni:

1. Az 1791. évi legelőelkülönzésig csak a jobbágyok fűberei voltak ismeretesek, illetve használatosak. Az 1798. év után a rendes nyári és őszi fűbéres legeltetések fűberei külön voltak megállapítva a jobbágyok és külön a vidékiek (idegenek) részére.

2. A makkoltatási béreknél jobbágy vagy vidéki viszonylatában eltéréseket nem tapasztaltam.

3. Fűberek tekintetében még voltak eltérések: a) A szabad pascuumon általában a tilalmasnak felét fizették; b) A hetenkénti fűbérlet szabad pascuumon általában 3, 4 és 6 hétre, a tilalmas pascuumon 1, 2, 3 és 4 hétre szólt; a heti fűbér 3, illetve 4 krajcár volt; c) Az uraságok általában a jobbágyok által fizetett fűbérek felét fizették; d) Egyes években külön bére volt pl. a röjtöki, külön a horpácsi és megint külön bére az iváni erdőre járó állatoknak.

Állatnemek	Nyári fűbéres legeltetések		Őszi fűbéres legeltetések		Makkoltatások
	Jobbágyoknak	Idegeneknek	Jobbágyoknak	Idegeneknek	
Ökör	20	45–60	–	–	–
Tehén, ló	18–20	36–60	7–10	11–40	–
Borjú, csikó	12	20–40	–	–	–
Birka	9–20	15–40	4–5	7–15	–
Bárány	5–15	10–24	–	–	–
Sertés, süldő	12–15	18–40	4–6	7–30	40–50
Malac	6–10	12–20	4	6	20–40

2. sz. táblázat: A Nagyerdei legeltetésekre és makkoltatásokra megállapított bérek határadatai krajcárokbán.

182Hogy a legeltetési és makkoltatási bérek nagyságát érzékelhessük, tájékoztatásul egy-két összehasonlító árat, fizetési összehasonlítást közlök az 1750–1800. évekből: egy mázsa búza 4 forint (azaz 240 krajcár), egy mázsa rozs 2 frt., egy mázsa árpa 3 frt., egy mázsa zab 1,50–2,00 frt., egy liter bor 3 krajcár, egy napszám 15 krajcár, egy borjú 1,50–2,00 frt., egy ló 45–50 frt., egy mázsa só 4 frt., egy hízott sertés 15 frt., 1100 n. öl nagyságú szőlő Lövön 30 frt. stb.

Az egyes éveket tekintve nagy általánosságban az mondható, hogy az összes legeltetett állatoknak mintegy 35–40%-át tették ki a jobbágyok állatai, a többi legeltetett állat pedig vidékiek, idegenek tulajdona volt.

A makkoltatási béreknél megjegyzendő, hogy rossz makktermés idején a makkoltatási bér a fentieknek 15–20-szorosa is volt, mint például 1807-ben, amikor sertés után 12 frt., süldő után 8 frt., malac után pedig 6 frt. volt a makkoltatási bér! Lehet azonban az is, hogy e hihetetlenül magas makkoltatási bérek a megállapodásokon felüli makkoltatások után fizetett bérek lehettek, mivel ezek általában jóval magasabbak

az eredetiéknél.

A nagyarányú legeltetések, mint már bevezetőmben említettem, a XIX. század közepére megszűnnek, illetve nagy mértékben csökkennek. A legeltetési haszonvételek 1820-ig, egyes feljegyzések szerint 1824-ig tartottak. A Széchenyi család levéltárának utolsó idevonatkozó adatai az 1820. évből valók. Így mindenképpen helyénvalónak ítélni, hogy a nagyerdei legeltetések a XIX. század elején hozott korlátozások következtében szinte máról holnapra megszűnnek, és az egykor virágzó állattartásnak a későbbiek folyamán sem találjuk nyomát. De megvan a Nagyerdő, mely leromlott állapotával, agyontaposott talajával, ligetes, bokros részeivel tanúsítja a korábbi évtizedek mértéktelen legeltetéseit.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Horváth Zoltán: A Győr-Sopron megyei 2. sz. Levéltár (Sopron) 1970. évi munkájáról

Horváth Zoltán: A Győr-Sopron megyei 2. sz. Levéltár (Sopron) 1970. évi munkájáról

A 2045/1967. sz. (M. K. VIII. 8.) kormányhatározat értelmében a területi állami levéltárak 1968. január 1-ével tanácsai kezelésbe kerültek. Majd az 1968. évi 27. számú törvényerejű rendelet (Eln. T. M. K. 1969. IX. 2.) „a levéltári anyag védelméről és a levéltárakról” új alapokra helyezte a magyar levéltárügyet. A rendelet fő vonásokban meghatározza a levéltáraknak mint tudományos intézményeknek rendeltetését és feladatát. Levéltárunk fenntartója a Győr-Sopron megyei Tanács Végrehajtóbizottsága. Megyénkben két azonos hatáskörrel felruházott levéltár működik. Levéltárunk gyűjtőterülete a történelmi Sopron megye, a mai soproni és csornai járás. E területen háromszáz olyan szerv működik, mely levéltári értékű iratanyagot hoz létre. A szervek irattermelő tevékenységét rendszeresen figyelemmel kísérjük. Irattáraik rendjét és iratselejtezéseiket ellenőrizzük. A szervek tizenöt évnél régebben keletkezett iratait átvesszük megőrzésre és feldolgozásra. Az 1970. évvel kezdtük meg a termelősövetkezetek iratanyagának felmérését, levéltári átvételüknek előkészítését. Összesen 24 termelősövetkezet irattárát ellenőriztük. Néhány kivételtől (Fertőszentmiklós, Kóny) eltekintve irattáraik elhanyagoltak. Az iratokat több helyiségben rendszertelenül (ömlesztve) őrzik. Ha tárolásukban és rendbentartásukban gyökeres változás nem történik ¹⁸³úgy veszendőbe megy a szocialista falu egyik jelentős történelmi forrásanyaga. Pedig a Sopron megyei falvak ezer éves múltjának legfontosabb írott emlékeit napjainkig megőriztük. Gyűjtőterületi tevékenységünkben 1965 óta tehát a termelősövetkezeti iratanyag megmentése külön hangsúlyt kapott. E célt szolgálta a levéltárvezető előadása az iratvédelemről 1970. decemberében, melyet a soproni és csornai járási termelősövetkezeti főkönnyvelők részére rendezett pénzügyi tanfolyamon tartott.

1970-ben 25 ifm iratot vettünk át különféle szervektől. Többek közt begyűjtöttük a helyi Ügyvédi Munkaközösség 1955–1958, a volt Sopron megyei Népjegyészség 1945–1949. évi iratait. Mende

Gusztávné festőművész pedig átadta férjének feljegyzéseit, naplóját, valamint a helyi Képzőművészeti Kör iratait. Kiselejteztünk ugyanakkor 25 ifm iratot is, főképpen a gazdasági szervek, gyárak, üzemek irataiból. A selejtezést gondos előkészítő munka, ún. ügykörjegyzék készítése előzte meg. A levéltár csak a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Igazgatóságának engedélyével adhat át iratot a MÉH-nek.

A levéltár őrizetében 4136 ifm iratanyag található. Ha az iratkötegeket (általában negyedív nagyságban) egymás mögé helyeznénk, négy kilométer távolságra érne, vagyis a soproni déli pályaudvartól Ágfalváig. Az iratokat 6048 m³-t kitevő raktárhelyiségben, három épületkomplexumban őrizzük. Az iratanyag felmérését 1970-ben végeztük el, az ún. Tervezési Statisztika összeállítása céljából. Minden szervnek egykori működése során keletkezett iratait, centiméter pontossággal számba vettük. Megállapítottuk az iratanyag rendezettség fokát, mely lehet alap-, közép- és darabszinten rendezett vagy rendezetlen. Az iratok selejtezték-e, hány folyóór az egyáltalán nem selejtezhető és a selejtezendő? Melyik szerv iratanyagához szolgál áttekintő levéltári jegyzék? Ez új statisztikai segédlet alapján állítottuk össze IV. ötéves tervünk programját. Célunk, hogy valamennyi őrizetünkben található szerv iratanyaga 1975-re középszinten rendezett legyen. Középszinten rendezett az az iratanyag, mely tovább nem selejtezhető, arról részletes áttekintő jegyzékkel rendelkezünk. Az ügyköri vagy tárgyi alapon csoportosított (pl. vállalati iratok az ügykörön vagy tárgyi egységen belül valamilyen mechanikus (időrend, abc) rendben helyezkednek el. Az 1970. évben 92 iratfolyóór iratot rendeztünk középszinten. Így a középszinten rendezett iratanyagunk 2701 ifm ebből 779 ifm segédkönyv. A főbb rendezési munkálatok közül megemlíjük az egykori Sopron városi Mérnöki Hivatal iratainak, terveinek, valamint több családi levéltár iratanyagának rendezését.

A legtöbb kutató 1970-ben kereste fel levéltárunkat, összesen 163 fő 1028 esetben. Ebből helybeli 124, a gyűjtőterületünkről és az ország egyéb részéből 17–17 és 5 külföldi. Kutatóink témaválasztását a sokféleség jellemzi. Kutattak községek, üzemek és iskolák történeti múltjára, a felszabadulás történetére, a középkori hangjegyzés mikéntjére is.

A tudományos kutatómunkát 22 762 kötetből (12 544 mű) álló szakkönyvtárunk segíti. Állományunk 1970-ben 162 művel, 232 kötetel gyarapodott, 9743 Ft értékben. Kutatóink 626 művet 1001 esetben forgattak. A hazai levéltárakkal kiadványi cserekapcsolatban állunk. A „Soproni Szemle” ellenében csereképpen Kismartonból a „Burgenlandische Heimatblätter”-t kapjuk. A jövőben hazai és külföldi cserekapcsolataink kiszélesítésére törekszünk. Ötven kötet könyvet köttettünk be. Valamennyi újonnan vásárolt könyvet leltároztunk. A katalóguscédula egyik példányát – előírás szerint – megküldjük az Országos Levéltár Központi Könyvtára részére. A könyvtárak közti kölcsönzések keretében több művet adtunk postára, ill. kézbesítettek számunkra.

Magánszemélyek saját érdekvédelméből, különféle szervek társadalmi és népgazdasági érdekből 315 esetben keresték meg levéltárunkat. A levéltárunkba érkezett és iktatott ügyiratok száma: 496. Munkaviszonyt vagy szakképzettséget tanúsító másolatot (igazolást) 192 esetben állítottunk ki.

A közművelés szolgálatában önálló kiállítást nyitottunk „Felszabadulásunk története” címmel. A kiállítás részletes ismertetése megjelent a Soproni Szemle 1970. évi 4. számában. Kiállításunk anyagát a politika-történeti rész kivételével lebontottuk. Ezt követően 1970. május 8-án az Idegenforgalmi Hivatal mutatta be 50 éves fennállása ünnepélyére rendezett kiállítását.

184A „Felszabadulásunk története” c. kiállítást több helyi iskola tanulóifjúsága meglekintette. A József Attila és a Széchenyi Gimnázium egy-egy osztálya a helyszínen szakköri foglalkozást is tartott. Összesen

6750 látogató tekintette meg. Levéltárunknak kb. kétszáz érdekesebb dokumentuma szerepel a helyi múzeum kiállításain.

A levéltárosok publikációs tevékenysége sorában elsőként említjük Lengyel Alfréd, Sáry István és Tirnitz József: Az élet megindulása Győr-Sopron megyében 1945. (Győr, 1970) c. dokumentum kötetet. A kötet felének anyagát levéltárunk szolgáltatta és Tirnitz József állította össze. Három cikk érdemel még említést. Varga Imréné: Soproni hirdetések felszabadulásunk időszakából (1945. ápr.–nov. Megjelent: SSz. 1970, 1.) Varga Imréné: Sopron város igazgatásának szervezeti változása 1949-től 1956-ig (Levéltári Szemle. 1970, 1. sz. 11. p.). Horváth Zoltán: Harc a soproni gyapjűvásártartási jog megszerzéséért (1843–46. SSz. 1970, 4. sz. 11. p.). A levéltár dolgozói adatokat szolgáltattak az „Éneklő Ifjúság” c. mozgalom történetének kezdetéről, valamint a tanácsok és KISZ szervezet 20 év előtti megalakulásáról stb.

A levéltári munka keretébe tartozik az anyakönyvi másodpéldányok kezelése is. A levéltár 1287 óta minden év végén átveszi megőrzésre a születési, házassági és halotti anyakönyvek másodpéldányait. Az utólagos bejegyzésekről szóló értesítéseket pedig negyedévenként egyik dolgozónk az anyakönyvekbe bevezeti. Az év folyamán 2455 UB. értesítést kaptunk. Az 1895-től keletkezett anyakönyvek másodpéldányainak az eredetiekkel való összeolvasása évek óta folyik. 1970-ben öt anyakönyvi kerület köteteit egyeztetjük.

Levéltárunknak hat dolgozója van. Saját erőnkől oldjuk meg a fűtést és takarítást is. Munkánkat hosszabb ideig tartó betegség vagy egyéb rendkívüli feladat megoldása nem akadályozta.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Gunda Mihály: A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ) Sopron Városi Szervezetének működéséről

Gunda Mihály: A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége (MTESZ) Sopron Városi Szervezetének működéséről

Felszabadulásunk után haladó műszaki értelmiségünk a Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetébe tömörült. Ennek a szakszervezetnek volt a feladata, hogy a mérnököket és technikusokat szakmailag és ideológiailag összefogja, képezze. E szervezet keretében indult meg a műszaki tudományos társadalmi tevékenység.

A Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete örökségét a MTESZ vette át, először Budapesten 1948-ban, később vidéken is. Az iparnak vidékre történő telepítése és a mezőgazdaság szocialista átszervezése megkövetelte a tudományos egyesületekben folyó társadalmi tevékenység kialakítását a vidéki városokban is. Így 1952-ben alakult meg a MTESZ Sopron Városi Szervezete. Elnöke Peterdi Ferenc, a Pamutipar gépészmérnöke lett, titkára pedig Váczi Vilmos főkönyvelő. Az intézőbizottság tagjai: Dr. Winkler Oszkár egyetemi tanár, Dr. Gunda Mihály egyetemi tanár, Fekete Ferenc főmérnök, Kovács Pál igazgató, Fodor Ambrus textilmérnök, Dr. Lámfalussy Sándor egyetemi tanár, Adamovics László egyetemi docens, Gázsó Miklós osztályvezető, Füzi István erdőmérnök, Szita László igazgató, Hárs József szerkesztő, Kótai Albert technikus. Az 1952. évben 5 tagegyesület alakult kb. 80 fővel. Ezek az egyesületek a következők voltak:

Gépipari Tudományos Egyesület (elnök: Szita László igazgató; titkár: Váczi Vilmos főkönyvelő)

Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület (elnök: Peterdi Ferenc gépészmérnök; titkár: Lantos István textilvegyész)

Építőipari Tudományos Egyesület (elnök: Dr. Winkler Oszkár egyetemi tanár; titkár: Hárs József szerkesztő)

Országos Erdészeti Egyesület (elnök: Dr. Lámfalussy Sándor egyetemi tanár; titkár: Adamovics László egyetemi docens)

185 *Országos Magyar Bányászati Kohászati Egyesület* (elnök: Dr. Esztó Péter egyetemi tanár)

Az 1952–1956 közötti években alakultak a további egyesületek:

Faipari Tudományos Egyesület (elnök: Czöndör János igazgató; titkár: Füzi István erdőmérnök)

Üzemszervezési Tudományos Egyesület (elnök: Váczi Vilmos)

Magyar Kémikusok Egyesülete (elnök: Dr. Kiss József egyetemi tanár; titkár: Ugrinovich Mátyás vegyészmérnök)

Magyar Agrártudományi Egyesület (elnök: Bánlaki Sándor tsz. elnök; titkár: Lajosbányai István tanár)

Bolyai János Matematikai Társulat (elnök: Dr. Walek Károly egyetemi tanár; titkár: Takács Lászlóné tanár)

A soproni MTESZ székháza (Széchenyi tér 2. sz. I. em.)

Mezőgazdasági Élelmiszeripari Tud. Egyesület (elnök: Rikker Imre igazgató; titkár: Paprika Antal vegyészmérnök)

1957-ben alakult a *Közlekedéstudományi Egyesület* (elnök: Iliás József igazgató; titkár: Horváth István műszaki főintéző)

1958-ban alakult a *Geodéziai és Kartográfiai Egyesület* (elnök: Dr. Sébor János egyetemi tanár; titkár: Dr. Halmos Ferenc tudományos főmunkatárs)

Magyar Geofizikusok Egyesülete (elnök: Dr. h. c. mult. Dr. Tárczy-Hornoch Antal Kossuth- és Állami díjas akadémikus; titkár: Dr. Bencze Pál tudományos főmunkatárs)

1961-ben kezdte meg működését a *Magyar Hidrológiai Társaság* (elnök: Boronkai Pál főmérnök; titkár: Garád Róbert főmérnök)

1965-ben alakult a *Híradástechnikai Tudományos Egyesület* (elnök: Szabó László igazgató; titkár: Dr. Benkő Ferenc igazgató)

Ez a tagegyesület később beolvadt a Közlekedéstudományi Egyesületbe.

186Az *Oktatási Bizottság* 1952-ben alakult, vezetője: Dr. Gunda Mihály egyetemi tanár. 1969-ben alakult az *Ifjú Műszakiak Bizottsága* (vezetője: Dr. Dobos Tibor)

1967-ben alakult az *Ifjú Közgazdászok Bizottsága* (vezetője: Váczi Mihály)

A tudományos egyesületek egy része már a felszabadulás előtt is működött, sőt évszázados, ill. több évtizedes múltra tekintenek vissza, mint pl. az Országos Erdészeti Egyesület, az Országos Bányászati és Kohászati Egyesület stb. Az egyesületek többsége azonban a felszabadulás után alakult.

Ma a 16 soproni tagegyesületben és három bizottságban mintegy 1500 szakember tevékenykedik. Lényegében a helybeli mérnökök és technikusok köré tömörültek olyan városi és általános problémák megoldására, melyekre a mindennapi élet körülményei közt a hivatalos munkaidő alatt mód és lehetőség nem nyílt. Ez a műszaki kollektíva már számos olyan eredményt mutathatott fel, mely lehetővé tette a későbbi tervszerűbb és igényesebb műszaki társadalmi élet kialakítását.

Egyetlen társadalmi közösség sem alakíthatja jövőjét a műszaki adottságok helyes felhasználása nélkül. Sopron város történelmi, műemléki, idegenforgalmi fejlődését szolgáló intézmények és a helyi körülmények mind követelik a műszaki feltételek biztosítását. Ezek megvalósításánál fontos szerepet töltenek be a MTESZ-en belül működő tagegyesületek.

A Szövetség 16 tagegyesülete és három bizottsága a műszaki, agrár- és természettudományok úgyszólván minden ágát felöleli. Céljuk a tudomány és technika haladásának, a népgazdaság fejlődésének társadalmi úton való előmozdítása, a tagság szakmai tájékoztatása, továbbképzése. Az egyesületek, a szorosan vett szakmai kérdéseken túlmenően, a műszaki és tudományos haladással összefüggő gazdasági és társadalmi kérdésekkel is foglalkoznak.

A Soproni MTESZ – mint a 19 önkéntesen társult szakmai közösség városi szervezete – azt tekinti feladatának, hogy a tagegyesületek munkájához demokratikus módszerekkel irányítást és segítséget adjon,

együttműködésüket előmozdítsa, segítse a közös állásfoglalás kialakítását a szakemberek szélesebb rétegeit érintő kérdésekben.

A MTESZ Sopron Városi Szervezete évente több száz előadást, konferenciákat, szimpoziumokat, kiállításokat, bemutatókat, filmvetítéseket, tanulmányutakat stb. rendezett.

Mindezt nem valósíthatta volna meg, ha nem támaszkodhatott volna mindenkor bizalommal a Városi Pártbizottság és a MTESZ Budapesti Központja hathatós és megértő támogatására.

Az egyesületek rendezvényein, munkabizottságaiban folyó viták városunk szakmai és tudományos fejlődésének jelentős tényezői.

A munkabizottsági munkánknak az a célkitűzése, hogy társadalmi, tudományos munka formájában esetleg több egyesület bevonásával segítsenek megoldani olyan feladatokat, amelyek elsősorban városunkat érintik. A szakmai egyesületek együttműködése megkönnyíti a sokszor nagyon összetetten jelentkező feladatok megoldását. Évente 35–50 munkabizottsági munkáról készül zárójelentés, amelyek közül a legfontosabbak megvalósításuk előtt nyilvános vitára kerülnek. Az egyesületekben viták folynak a műszaki és tudományos fejlődéssel, az ipar irányításával, a város rendezésével és fejlesztésével, a közép- és felsőfokú oktatással kapcsolatosan a döntések meghozatala előtt.

A mérnök-technikus továbbképzés elsősorban a tageszervezeteken belül folyik. Ez a forma a legeredményesebb, miután a továbbképzés országosan még nem megoldott. Az egyesületek keretében szakmai továbbképző tanfolyamokat szerveznek. Az egyesületekben élénk klubélet folyik.

A városi szervezet fontosabb feladatai: 1. Komplex munkabizottságok szervezése; 2. Műszaki és agrártudományi munka; 3. Műszaki propaganda; 4. Kapcsolatok kiépítése az üzemekkel, társadalmi szervekkel; 5. Szakmai bel- és külföldi tanulmányutak szervezése; 6. A klubélet kialakítása.

Városunk műszaki és természettudományi értelmiségének többsége valamelyik egyesületben tevékenykedik. A MTESZ szervezetének megalakulása óta arra törekedett, [187](#) hogy olyan egyesületi életet alakítson ki, amely megfelel az új, a szocializmust építő társadalom igényeinek, őrizve és továbbfejlesztve mindazt, ami műszaki életünk múltjában értékes és haladó volt.

A városunkat érintő főbb feladatokból, amelyekkel egyesületeink munkabizottságokban foglalkoztak vagy még ma is foglalkoznak, említésre méltóak a következők:

tv-relé állomás létesítése a Károly-magaslaton. A város fejlesztési, iparfejlesztési terve és azok nyilvános vitája. A város világítási tervének elkészítése. Emeletráépítési tervek. Úttörő vasút és a Károly-magaslatra személyfelvonó kötélpálya terve. Fedettuszoda tervei. Balf fürdő rekonstrukciós tervének elkészítése. Ásvány-, ivó- és ipari-víz, valamint hévízkutatási tervek. Sopron város zöldövezetének kialakítása. A város zöldségellátása. Vásárcsarnok tervei. Az üzemek munkaerővel való ellátása. Vasúti alul-felüljáró tervei. A város vízellátása és szennyvíztisztítása. Tsz-bekötőutak tervei. Tsz-ek rendezési tervei. A Fertő tó rendezési terve, geodéziai és geofizikai felmérése. A vasöntöde rekonstrukciós tervének felülbírálata. A brennbergi völgyzárógát tanulmányi terve. A Tómalom felmérése és rendezési terve. Úthálózatunk fásítási terve. A város demográfiai felmérése. Mérnök-technikus kataszter készítése. Gyógyszeripari múzeum létesítése. Faipari szállító berendezések korszerűsítése stb. A nagyobb feladatok megoldásán komplex munkabizottságok dolgoznak.

A MTESZ szervezeti szabályzata szerint az egyesületek vezetőségét, valamint a választmányt és elnökséget

négy évenként újjá kell választani.

A műszaki szakemberek összefogására, társadalmi tudományos tevékenységének kibontakoztatására sikerült megfelelő helyet biztosítani, a Széchenyi tér 2. sz. épületben. Így a zavartalan munka feltétele biztosítva van. 1969-ben sikerült még jobb, kedvezőbb körülményeket biztosítani, a MTESZ székházának felújításával, melynek átadásán Bondor József építésügyi és városfejlesztési miniszter is megjelent és előadást tartott. Az új székház tág teret nyújt minden törekvés megvalósítására, amely az elmúlt esztendőök folyamán Sopron város műszaki társadalmának óhajaként alakult ki.

A műszaki, természettudományi, agrár és közgazdasági feladatok megoldása során közel egy évtizede, hogy Sopron város műszaki közönsége kialakította az évente megrendezésre kerülő Soproni Műszaki Napok (SMN) színvonalas, folyamatos programját. A SMN alkalmából műszaki dolgozóink számot adnak a műszaki színvonal emelkedéséről, a technika legújabb eredményeiről, vívmányairól, amelyeket a szakma területén gyümölcsöztetni lehet.

Emeli a SMN jelentőségét az a körülmény, hogy rendezvényeit megtisztelik – mint előadók – a város és az ország legjobb szakemberei.

Sokszor meszólaltatjuk a fiatal műszakiakat mint műszaki értelmiségünk utánpótlását. A gyakorlat azt mutatta, hogy komoly lendülettel, hozzáértéssel és szeretettel foglalkoznak szakmájukkal. Az ifjúság nagy része megérti azt az alapigazságot, hogy szakmáját csak az fejlesztheti, aki szereti és áldozatot is kész hozni érte.

A jubileumi évben, 1970 őszén már nyolcadszor rendeztük meg a Soproni Műszaki Napokat. A fontosabb előadásokat, valamint egyesületeink tudományos társadalmi tevékenységét évkönyv formájában adtuk ki és ezt szeretnénk folytatni a jövőben is.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK

188 MEGEMLÉKEZÉSEK

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Mollay Károly: Bán János (1887–1971)

Mollay Károly: Bán János (1887–1971)

„Gamauf ev. lelkész és Póda városplébános után harmadiknak (Payr levéltári kutatást a városnál alig végzett, ő csak Gamauf jegyzeteit olvasta) vettem bele magamat az irattengerbe, de természetes, hogy a kötetekre menő jegyzetöznönből elsősorban az összefüggést, a szellemi áramlást és a lényegyet kerestem ki és sok mellékes részletet elhagytam, hogy a könyv ne legyen unalmas és szétfolyó”. Az öt évi megfeszített munkával elkészült „Sopron újkori egyháztörténete” (Sopron, 1939, 485 lap) című műve előszavában így határozza meg a maga helyét a soproni helytörténetírás történetében. Gamauf Teofil (1772–1841) több

évtizedes, máig sem utolért anyaggyűjtése kéziratban maradt; Póda Endre (1843–1902) tizenkét esztendőn át gyűjtötte 1892-ben megjelent egyháztörténeti munkájához az anyagot, amelyen végül is nem tudott úrrá lenni; Payr Sándor (1861–1938) a reformáció négyszázados jubileumára adta ki 1917-ben egyháztörténeti munkájának első kötetét. E hitvitázó éllel megírt mű katolikus, ugyancsak hitvitázó éllel megírt ellenpárja Bán János 22 évvel később megjelent munkája. Mindkét műnek ezek az elvi korlátai.

A Zalaszentmihályon 1887. február 20-án született Bán János Sopronban végezte a gimnázium alsó négy osztályát, a többi, valamint teológiai tanulmányait Győrött. 1910–1924-ig lelkész volt (Mezőörs, Kisbér, Fertőszergény, Győr-Újváros, Gálos, Sopron), majd Sopronban hitoktató, árvaházi igazgató (1925–1946), végül városplébános (1946–1962). Életének utolsó éveit Fertőrákoson töltötte és itt írta meg a falu történetét, továbbá a soproni Katolikus Konvent és a Voss-féle Árvaház történetét. Mindhárom munka kéziratban van: az első Fertőrákoson, a másik kettő a Katolikus Konvent birtokában. Kívánatos, hogy ezek ne vesszenek el helytörténetírásunk számára. 1938-ban jelentette meg „A soproni kegyúri jog tekintettel új plébániák létesítésének kérdésére” (Sopron, 1938) című munkáját. Folyóiratunkban ő hívta fel a figyelmet az egyik legrégebb soproni helytörténetíróra, a horvát származású Kaleschiák Péterre (1616–1696), aki az egykorú egyházlátogatási jegyzőkönyvek szerint egyaránt tudott horvátul, magyarul, németül és természetesen latinul (SSz. 1942, 86–89; vö. még Buzás, Josef: Kanonische Visitationen der Diözese Raab aus dem 17. Jahrhundert. Eisenstadt, 1966–1967, I, 124, 250; II, 295).

Bán János 1939-ben megjelent munkája 1740-ig terjed. Folytatása nem készült el. Bán János 1971. február 19-én a soproni kórházban meghalt.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Kosáry Domokos: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I. kötet: 1. Általános rész I-II. Bp., Tankönyvkiadó 1970, 890 lap.

Kosáry Domokos: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába.

I. kötet: 1. Általános rész I-II. Bp., Tankönyvkiadó 1970, 890 lap.

Kosáry Domokos öt kötetre tervezett alapvető kézikönyve, amelynek első kötetét most ismertetjük, tulajdonképpen átdolgozása a szerző 1951–1958-ig megjelent háromkötetes „Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába” című munkájának. Ennek első két kötetét e folyóirat 1955. évfolyamának 4. számában ismertettem. Ekkor a munkáról többek között ezeket írtam: „a bibliográfia új műfaját képviseli. Tulajdonképp könyvészeti kiegészítés az egyetemi oktatás készülő tankönyveihez, anyagát azonban nem egyszerű felsorolásban, hanem egy-egy történeti kérdés tudománytörténetébe ágyazva nyújtja”. A gyakorlat azóta bebizonyította, hogy a munka nemcsak az egyetemi hallgatóknak, hanem a kutatóknak is nélkülözhetetlen kézikönyvévé vált. Az átdolgozás során a szerző ezt a megnövekedett igényt is jobban igyekszik kielégíteni, azonkívül nem 1825-ig, hanem a feudalizmus korának végéig, 1848-ig halad, és természetesen feldolgozza az 1951 óta, 1967 végéig megjelent irodalmat.

Az átdolgozás első kötetének előszava ismerteti az ötkötetes mű tervezetét: az I–II. kötet tartalmazza az Általános részt (ezen belül: I. Könyvtárak és bibliográfiák; II. Levéltárak és forrásközlések: országos, területi, megyei, városi, községi családi levéltárak; III. egyházi és külföldi levéltárak; IV. Általános irodalom) és az Időrendi részt 1526-ig; ezt folytatja majd a III. kötet a XVI–XVII. századdal; a IV. kötet 1790-ig; az V. kötet 1848-ig. Az átdolgozás gazdagságát az szemlélteti legjobban, hogy a mű első változatában az Általános rész („Bevezető rész”) előszóval és rövidítésjegyzékkel együtt mindössze 23 (!) lapot tesz ki, az átdolgozásban pedig majdnem két kötetet. A kutató számára a legjelentősebb változás abban áll, hogy a szerző az átdolgozás során a kiadott, nyomtatott anyagon túlmenően a kézirat, levéltári anyagot is figyelembe vette, sőt beledolgozta legjelentősebb kéziratgyűjteményünknek, az Országos Széchényi Könyvtár kézirat anyagát is.

Aki a most megjelent első kötet tartalomjegyzékét tekinti át, már az is meggyőződhet arról, hogy a szerző történettudományon egy-egy korszak *egészét* feltáró tudományt ért. Ennek megfelelően az I., „Könyvtárak és bibliográfiák” című fejezet az „Általános tájékozás” után részletezi a „Hazai általános könyvészet”-et, ezen belül a főbb könyvtárakra és kéziratokra (a vidékiek között a soproni ev. gyülekezet könyvtárára és a városi könyvtárra) vonatkozó irodalmat, majd a „Magyar történeti bibliográfiák”-at, a történettudomány szempontjából számbajövő összes társadalomtudományok, természettudományok és az orvostörténet bibliográfiáit, a külföldi történeti bibliográfiákat, a lexikonok, térképek és a történész számára fontos szótárak könyvészeti adatait. Mint már említettük, egészen új a II., „Levéltárak és forrásközlések” című

fejezet, amelynek ebben a kötetben csak első része jelenhetett meg. Itt is az általános tájékozásból indul ki a szerző, majd a feudalizmus kora szempontjából két legjelentősebb országos levéltárunkat, az Országos Levéltár és a Hadtörténelmi Intézet levéltárának anyagát ismerteti. Ezután kerül sor a forráskiadványok feldolgozására, majd a területi levéltárak tárgyalására (a soproni, azaz Győr-Sopron Megyei 2. sz. Levéltár: 252–3., 361–7. lapok), a városi és mezővárosi levéltárakra (Csepreg: 448.; Csorna: 449.; Fertőfehéregyháza: 461.; Kapuvár: 476.; Kismarton: 491.; Locsmánd: 503.; Nagylozs: 519.; Nagymarton: 519.; Ruszt: 550.; Sopron: 557–77; Szentmargitbánya: 587. lapok). Mindezekben az egységeken belül gazdagon dokumentálja a megjelent irodalmat (például a sopronit), a jelentősebb műveknél utal ismertetésükre is. Ezt a munkát senki sem nélkülözheti majd, aki a magyarországi feudalizmus korának valamilyen vonatkozásával akár országos történeti, akár helytörténeti szempontból foglalkozik.

Ha mégis felemlítjük néhány hiányát, ez eltörpül a mű erényei mellett. Így például a Magyar Tudományos Akadémia kéziratgyűjteményét is érdemes lett volna e 190. kötetben feltárni. A hazai életrajzgyűjtemények közül (121. lap.) hiányzik *Sziklay János* könyve: *Dunántúli kultúrmunkások. A Dunántúl művelődéstörténete életrajzokban.* Bp., 1941. A magyarországi középkori latinság készülő szótárán (127. lap) kívül meg lehetett volna említeni a hazai történészek számára éppoly fontos, 1962 óta készülő hazai korai újfelnémet szótár munkálatait (erre vö. *Mollay Károly*: *Das Wörterbuch des Frühneuhochdeutschen in Ungarn.* In: *Verhandlungen des II. Internationalen Dialektologenkongresses.* Wiesbaden, 1968, II, 569–73). A Kőrmöcbányára (499. lap) és Selmechányára (556. lap) vonatkozó irodalomból hiányzik *Gárdonyi Sándor*: *Die Kanzleisprache von Schemnitz und Kremnitz im 14/16. Jahrhundert.* In: *Német Filológiai Tanulmányok I. kötet,* szerk. Németh Lajos. Debrecen, 1965, 29–78. Szomolnok bányaváros városi könyvére vö. *Gárdonyi Sándor*: *Das Stadtbuch von Schmöllnitz. Beiträge zur Geschichte der deutschen Kanzleisprache in der Slowakei.* In: *Német Filológiai Tanulmányok II. k.* Debrecen, 1966, 109–138. Csak a teljesség kedvéért említem meg, hogy *Gárdonyi Sándor* feldolgozta Szomolnok másik fennmaradt városi könyvét is: *Das Stadtwissbuch von Schmöllnitz (1594–1730). Zur Geschichte der deutschen Kanzleisprache in der Slowakei.* In: *Német Filológiai Tanulmányok III. k.* Debrecen, 1968, 5–38. Lőcsével kapcsolatban még vö. *Skála, Emil*: *Die Leutschauer moralisierenden Zyklen und ihre Sprache.* *Zeitschrift für deutsche Sprache* 21:1965, 101–104 + 2 tábla, *Krása, Josef*: *Levočské morality* (vö. a „Z dejin umenia na Slovensku. Bratislava, 1965” c. gyűjteményes munkát).

Mollay Károly

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hiller István: Az Erdészeti és Faipari Egyetem. Sopron, 1970, 78 lap+34 kép

Hiller István: Az Erdészeti és Faipari Egyetem. Sopron, 1970, 78 lap+34 kép

A soproni egyetemnek ez az ismertetője szól az egyetem történetéről, szervezeti felépítéséről és egységeiről, a Tanulmányi Erdőgazdaságról, az egyetemi tanulmányi rendről, az oktató és a tudományos munkáról és a hallgatók egyetemi életéről. Amióta a Bányászati és Erdészeti Főiskola Selmechányáról Sopronba költözött (1919–1922), azóta van az 1962-ben egyetemmé fejlesztett felsőoktatási intézmény szoros kapcsolatban városunk fejlődésével, történetével. Hiller István természetesen a kezdetektől vázolja a mai egyetem történetét. Az 1808-ban alapított önálló Erdészeti Tanintézet első tanárával, Wilckens Henrik Dáviddal (1763–1832.), a magyarországi erdészeti oktatás első tanárával kapcsolatban érdemes volna még rámutatni arra, hogy a braunschweigi hercegi pincemester fia Wolfenbüttelben éppen akkor készült egyetemi

tanulmányaira, amikor ott a német felvilágosodás legnagyobb írója, Lessing volt a hercegi könyvtáros (1770–1781.); a göttingai egyetemet, ahol többek között tanult, 1734– 1837-ig 494 magyarországi hallgató látogatta (erre legutóbb Kiss Jenő: A magyar nyelv a göttingai egyetemen. Magyar Nyelv 1970, 373–77). Mindkét helyen pedig az angol felvilágosodás és az angliai természettudomány eredményeit szívhatta magába (vö. Ganz, Peter: Der Einfluss des Englischen auf den deutschen Wortschatz 1640–1815. Berlin, 1957). Nyilván ezeket is közvetítette a magyar erdészeti felsőoktatásnak.

A tanszékek kutatómunkája természetesen országos jellegű témákat ölel fel. Kimondottan soproni jellegű kutatási témája a Marxizmus-leninizmus Tanszéknek van: „A népi demokratikus átalakulás történelmi előzményei és kezdetei Sopronban – különös tekintettel – a város felszabadulásának körülményeire, a demokratikus pártok és a népi szervek kezdeti tevékenységére”.

Mollay Károly

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Gerald Schlag: Die Kämpfe um das Burgenland 1921. (Militärhistorische Schriftenreihe Heft 16). Wien, 1970, 34 lap + 2 melléklet.

Gerald Schlag: Die Kämpfe um das Burgenland 1921. (Militärhistorische Schriftenreihe Heft 16). Wien, 1970, 34 lap + 2 melléklet.

A bécsi Heeresgeschichtliches Museum (Militärwissenschaftliches Institut) hadtörténelmi kiadványsorozatának 16. füzeté gyanánt jelent meg Gerald Schlag, a burgenlandi tartományi könyvtár vezető munkatársának tanulmánya az 1921. évi nyugat-magyarországi harcokról. Mielőtt Gerald Schlag dolgozatának méltatására rátérnénk, **191** meg kell említenünk, hogy a Militärische Schriftenreihe megérdemli az Ausztriával szomszédos államokban élő történészek, elsősorban a magyarok figyelmét is. Itt láttak nyomdafestéket olyan események feldolgozásai, mint az 1278. évi morvamezei, az 1664. évi szentgotthárdi, az 1809. évi asperni csata, az 1918/1919. évi karinthiai harcok, az 1938. évi Anschluss katonai története stb., most pedig a kiadó sietett megelőzni Burgenland fennállásának 50. évfordulóját, és összefoglaló munkát jelentetett meg az 1921. augusztus 28–november 4-e közti gerillaharcokról. Az a mód, ahogyan a szerző feldolgozta ezt a témát, nemcsak arra vall, hogy a kérdésben kiválóan járatos, hanem arra is, hogy mondanivalóját a megengedett maximális terjedelemben kellett alkalmaznia. Talán mégis meg kellett volna említenie a bevezetésben, hogy a burgenlandi kérdés irreguláris fegyveres erővel való megoldásának gondolata osztrák részről indult ki (a nagymartoni kísérlet 1918. december 6-án), ilyen terveket Ausztriában a magyar proletárdiktatúra idején is szöttek, de Julius Deutsch szociáldemokrata hadügyi államtitkár ellenzése miatt csak 1919 augusztusában jelentkeztek osztrák szabadcsapatok az Ausztriának ítélt területen. Osztrák és részben német levéltári anyagot használt, a magyar források és feldolgozások egy részét szintén ismeri. Ha itt-ott magyar vonatkozásokban téved, az érthető, mert magyarországi levéltári anyagon alapuló feldolgozás még nem állhatott rendelkezésére, illetve ilyen még mindig kéziratban van. Talán jó lett volna, ha átnézi Zadravec páter naplóját is, mert rávilágít a Burgenlandba küldött szabadcsapatok szervezésének politikai hátterére.

A szerző általában támadja az osztrák keresztényszocialistákat a burgenlandi kérdésben tanúsított felemás álláspontjuk miatt, a magyar szabadcsapatok közt pedig – nagyon helyesen – megkülönböztetéseket tesz. Leszögezi, hogy magatartásuk attól is függött, kiből verődtek össze és ki volt a parancsnokuk. Elmarasztalja Héjjas Iván felkelőit, ugyanakkor kiemeli a magyaróvári mezőgazdasági főiskolás felkelők

lovagias magatartását az osztrák hadifoglyokkal szemben. A gerillaharcok legnagyobb szabású ütközete Kirchschnablán zajlott le, erről Gerald Schlag több mint négy oldal terjedelemben számol be. Nemcsak azért, mert a világsajtó is foglalkozott vele, hanem azért is, mert több régebbi osztrák feldolgozás adatait kellett helyesbíteni. Ugyancsak külön figyelmet szentel az ágfalvi és királyhidai ütközetnek és a Bundesheer hadmozdulatainak. A továbbiakból figyelmet érdemel még a bécsi német katonai attasénak kormányához intézett nem hivatalos jelentése a burgenlandi eseményekről és az osztrák politikai és gazdasági helyzetről, valamint a velencei egyezményt el nem ismerő Hans Steinacher főhadnagy által tervezett fegyveres puccs a népszavazási terület ellen.

A függelékben megtaláljuk a Burgenlandba bevonult Bundesheer alakulatainak hadrendjét. A rövidítéseket csak a szakértő tudja megfejteni (pl. AJBaone = Alpenjägerbataillone). Megtaláljuk még Kirschlag vidékének fényképét, a kirchschnablai ütközet térképvázlatát, a függelékben pedig további két térképvázlatot az osztrák csendőrség, illetve a Bundesheer bevonulásáról Burgenlandba.

Az Osztrák–Magyar Monarchia egykori területén mindössze két helyen volt népszavazás: Karinthiában és Sopronban. Mind a karinthiai, mind pedig a nyugat-magyarországi szabadcsapatok az önrendelkezési jog alkalmazásáért harcoltak, ennek a kifejezését jelentő népszavazást mindkét helyen el is érték. Karinthiában 200 halott és 800 sebesült volt az osztrákok vesztesége, Burgenlandban csak 44 halottat és 60 sebesültet vesztek. A halottak közül azonban 18 katona és 3 csendőr két autószerencsétlenség folytán veszlette életét, a harcokban 13 katona és 9 csendőr és egy polgári személy (valószínűleg osztrák szabadcsapatos) veszlette életét. Ugyanakkor a magyarok halottakban 24 felkelőt és egy Ostenburg-csendőrt vesztek, nem számítva azokat, akik a későbbi években a harcok folyamán szerzett betegség következtében hunytak el. (A karinthiai harcok legújabb leírása a már említett sorozatban: Erwin Steinböck: Die Kämpfe im Raum Völkermarkt 1918/1919). Megjegyzendő, hogy Karinthiában tüzérseget, páncélvonatot és repülőket is alkalmaztak, Burgenlandban e fegyvernemek bevetésére már nem került sor. Héjjas Jenő könyvéből azonban tudjuk, hogy a magyar felkelők két aknavetőt és egy gránátvetőt magukkal hoztak, 192ágyúval azonban aligha rendelkeztek. Csak a teljesség kedvéért kell még megemlítenünk, hogy a soproni népszavazás idején folyt osztrák–magyar propagandaháború idején a „Kärntner Heimatdienst” vezetői az „Ödenburger Heimatdienst”-be beépülve fejtettek ki agitációs tevékenységet elég szép sikerrel.

Fogarassy László

1971. XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / A tárnoki hatóság és a tárnoki szék (1526–1849) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968, 119 lap (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai III. 2).

A tárnoki hatóság és a tárnoki szék (1526–1849) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968, 119 lap (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai III. 2).

A tábornoki szék a joghatósága alá rendelt szabad királyi városok felsőbbírósága volt, ahová a városok törvényszéke előtt indult és első fokon bevezett, 60 forintot meghaladó polgári ügyeket felülvizsgálás végett másodfokra vitték. Amennyiben a perérték 300 forint alatt maradt, úgy itt véglegesen döntöttek az ügy felől, fellebbezésnek helye nem volt. A 30 forintot meghaladó pereket különféle időben különféle felsőbb bíróságokhoz lehetett fellebbezni. A tárnoki hivatalnak és az ezzel szorosan egybekapcsolódó

tárnoki székeknek tehát a feudális kori jogszolgáltatás bonyolult szervezetében jelentős szerepe volt.

A tárnoki hatóság a XIII. században még tulajdonképpen gazdasági, illetve pénzügyi hivatal volt. A tárnokmester a király központi kamarájának élén állt, ő volt az abban felhalmozott ingóságok fő kezelője és a kamara alkalmazottainak főnöke. A XV. században az alkalmi és kuriális bíráskodásból alakult tárnoki ítélőszék állandósult. Ezzel párhuzamosan megindult a feudális jellegű főpapi, főnemesi és nemesi bíróságok teljes kiszorulása. Helyüket az első hét, ún. tárnoki város (Buda, Kassa, Pozsony, Nagyszombat, Bártfa, Eperjes és *Sopron*) polgárai foglalták el. Az ítélkezés helye mindinkább állandósult a vezető tárnoki városban, Budán. Ám a Mohács utáni zavaros időkben ez a rend megbomlott, az üléseket Pozsonyban tartották. Igen ritkán másutt is, így 1681-ben Sopronban, amint azt egy nemrég előkerült jegyzőkönyv-töredék bizonyítja.

A tárnokmester és a joghatósága alá rendelt szabad királyi városok küldöttei a tárnoki széken az általuk alkotott s az uralkodók által jóváhagyott határozatok (statútumok) szellemében ítélkeztek. A statútumok alapján készült cikkelyek alkották a tárnoki jogot, mely nem egyszerre alakult ki, alkotóelemei a szükségletnek megfelelően bővültek, s végleges formájukat a XVII. század elején érték el.

A régi rendi hagyományokkal szakító II. József a Habsburg-birodalom s azon belül Magyarország államapparátusának átszervezése során a magyar jogrendszer elavult, de szívszövevényének szétszakítását is programjába vette. A császár 1785-ben rendelettel szüntette meg mindazokat a rendi jellegű jogszolgáltatási szervezeteket – köztük a tárnoki széket és a tárnoki hivatalt is –, amelyek fenntartása nem illett bele államszervezési koncepciójába. A halála előtt visszavont rendelkezések nyomán újjászervezték a tárnoki bíróságot, mely ezután egyre nagyobb ügyfelforgalmat bonyolított le. A tárnoki szék több évszázados működésének a polgári forradalom vetett véget. Megszüntetésére 1849-ben a Királyi Curia felosztásával kapcsolatban került sor. A polgári korszak államszervezetének kiépülésével a feudális kori tárnoki intézmény célját veszítette és véglegesen megszűnt.

A szerző aprólékos gondnal, de a lényegyet soha szem elől nem tévesztve kíséri nyomon a tárnoki szék és hivatal szervezetének felépítését, a tárnokmester, valamint a hivatal egyéb állandó alkalmazottainak szerepét és hatáskörét. Vizsgálja a városi delegátusok szerepét, s itt örömmel látjuk Sopron küldötteinek igen hathatós működését, jogi képzettségük alaposságát. Külön ki kell emelnünk a tárnoki levéltár sorsának bemutatását.

Mindebből összegezőképpen megállapítható, hogy a tárnoki levéltár iratsorozatai rendkívül értékes forrásanyaggal szolgálhatnak mind a jogtörténet, mind a várostörténet kutatói számára, de a peres iratokban található gazdaság- és társadalomtörténeti adatokat nem nélkülözhetik az általános történetírás művelői sem. Veres Miklós könyve mindezeket túl Sopron helytörténeteinek is nagy nyereséget jelent.

Kőhegyi Mihály

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: Óskori települések Fertőrákos mellett. Arrabona 1966, 55–56, 58.

2 (Megjegyzés - Popup)

Patay Pál: Sarródi bronzkori leletek. FA. 1941, 62–68.

3 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: Rég. Füz. 1960. év kutatásai 8.

4 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: Arch. Ért 1956, 97.

5 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: Arch. Ért. 1956, 96.

6 (Megjegyzés - Popup)

Jan Filip: A kelta civilizáció és öröksége. Bp., 1966, 87.

7 (Megjegyzés - Popup)

Mócsy András: Pannonia története. Bp., 1963. 48.

8 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: Rég. Füz. 1961. év kutatásai 8.

9 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: Arch. Ért. 1961, 227.

10 (Megjegyzés - Popup)

Mócsy i. m. 39.

11 (Megjegyzés - Popup)

Gabler Dénes: Az importált terra sigilláták forgalma Pannoniában. Arch. Ért. 1964, 106.

12 (Megjegyzés - Popup)

Gabler i. h. 102.

13 (Megjegyzés - Popup)

Gabler i. h. 108.

14 (Megjegyzés - Popup)

Gabler i. h. 108.

15 (Megjegyzés - Popup)

Kövér i. m. 36.

16 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: MNM. a. sz.: 187. S. III. 1956.

17 (Megjegyzés - Popup)

Bella Lajos: Arch. Ért. 1893, 97–104.

18 (Megjegyzés - Popup)

Dr. Török Gyula szíves közlése.

19 (Megjegyzés - Popup)

Szőke Béla: Fejezetek Győr koraközépkori történetéből. Arrabona 1959, 89.

20 (Megjegyzés - Popup)

Tomka Péter leletmentése: Liszt Ferenc Múzeum Rég. Adattár 337. sz.

21 (Megjegyzés - Popup)

Sarród-Kacska dűlő. Nováki Gyula: Rég. Füzet. 1956. év kutatásai 34; Tomka Péter: MNM a. sz.: I/7 1966.

22 (Megjegyzés - Popup)

Hóman Bálint: Szt. László kori Gesta 74.

23 (Megjegyzés - Popup)

Szentpétery Imre (szerk.): Scriptorum Rerum Hungaricum. Bp., 19, I, 395–6.

24 (Megjegyzés - Popup)

Györffy György: Besenyők és magyarok. Bp., 1940, 404–406.

25 (Megjegyzés - Popup)

Fejér: Codex diplomaticus VII/2, 57–58.

26 (Megjegyzés - Popup)

Csánki i. m. III, 618.

27 (Megjegyzés - Popup)

Csánki i. m. III, 634.

28 (Megjegyzés - Popup)

Csánki i. m. III, 599.

29 (Megjegyzés - Popup)

Csánki i. m. III, 682.

30 (Megjegyzés - Popup)

Csánki i. m. III, 625.

31 (Megjegyzés - Popup)

Csánki i. m. III, 613.

32 (Megjegyzés - Popup)

Pór Antal: Az Osl nemzetség története a XIII–XIV. században. Turul VIII, 153–200; Kristó Gyula: A Csákok és a Kőszegiek harca Sopron megyében. SSz. 1966, 335.

33 (Megjegyzés - Popup)

Szabó István: A falurendszer kialakulása Magyarországon. Bp., 1966, 185–186.

34 (Megjegyzés - Popup)

Sopron környéke útikalauz. Sopron 1957, 30.

35 (Megjegyzés - Popup)

Pusztai Rezső: Arch. Ért. 1965. 245; Tomka Péter: Arch. Ért. 1967, 228.

36 (Megjegyzés - Popup)

Élő i. m. 21. 228.

37 (Megjegyzés - Popup)

Élő i. m. 85.

38 (Megjegyzés - Popup)

Sebestyén Gyula: Regös énekek, Bp., 1902, 172. Az összefüggést mindenesetre kétkedéssel kell fogadnunk.

39 (Megjegyzés - Popup)

Károlyi Zoltán: A Fertő és Hanság vízügyi kérdéseinek mai állása. SSz. 1957. 36.

40 (Megjegyzés - Popup)

László Gábor: A Hanság láp medencéje. Geológiai felvétel 1924.

41 (Megjegyzés - Popup)

„Jászai Mari írásai”. Bp. 1955. Jászai emlékiratait és naplójegyzeteit tartalmazza Debreczeni Ferenc válogatásával.

42 (Megjegyzés - Popup)

Ábrányi Emil (1850–1920) költő, műfordító; felesége Wein Margit operaénekesnő.

43 (Megjegyzés - Popup)

Paczka Ferenc (1856–1925) festő, felesége Wagner Kornélia szintén képzőművész.

44 (Megjegyzés - Popup)

Csillag Teréz (1862–1925) a Nemzeti Színház kiváló művésznője.

45 (Megjegyzés - Popup)

Szávay Gyula (1861–1935) győri író és költő, később Budapestre került. Sopronban gyakran szerepelt.

46 (Megjegyzés - Popup)

Paulay Edéné Adorján Berta (1864–1941) a Nemzeti Színház tagja.

47 (Megjegyzés - Popup)

Lehel István közlése „Az utolsó szerep” c. könyvben (Bpest 1931).

48 (Megjegyzés - Popup)

Lehel István (1885–1935) irodalomtanár, Jászai baráti köréhez tartozott. Jászai emlékiratainak első kiadását is (Bp. 1926) ő rendezte sajtó alá, ennek anyagát a nagybeteg Jászaival együtt válogatta.

49 (Megjegyzés - Popup)

Jámbor Pál (1821–1897) gimnáziumi igazgató, író. Az említett kritikát Hiador néven jelzi. Jászainak Jósika Kálmán „Rákóczi Júlia” c. darabjában játszott egyszavas szerepére vonatkozik.

50 (Megjegyzés - Popup)

Prielle Kornélia (1826–1906) a Nemzeti Színház ünnepelt művésznője, Jászai barátnője.

51 (Megjegyzés - Popup)

Ambrus Zoltán (1861–1932) író, 1917-től 1922-ig a Nemzeti Színház igazgatója.

52 (Megjegyzés - Popup)

Mirigy szerepét 1879 óta, Teréza mamát 1884 óta, Szilágyi Erzsébetet 1917 óta játszotta.

53 (Megjegyzés - Popup)

„Jászai Mari levelei.” Bp. 1944. Kozocsa Sándor rendezte sajtó alá.

54 (Megjegyzés - Popup)

Lukácsy Lajos Fadrusz-tanítvány, 1876-ban született Gartán, meghalt 1927-ben. Jászai József második feleségének rokona. Sopronban lévő alkotásai: a Gyóni-emléktábla, a Halász utcai Petőfi-emléktábla.

55 (Megjegyzés - Popup)

Szigeti József „Széchy Mária” c. darabja volt.

56 (Megjegyzés - Popup)

A Krippel-gyerekek közül öt nevelődött fel: az első asszonytól (Keszey Julianna) származó Mihály községi jegyző, Mária, Ignác takarékpénztári tisztviselő, a második asszonytól (Vennesz Katalin) József rábatamási tanító és Anna tanítónő (Családi közlés).

57 (Megjegyzés - Popup)

Kassai Vidor (1940–1928) a kolozsvári színház, majd a pesti Népszínház tagja, Jászaival kötött házassága rövid ideig tartott.

58 (Megjegyzés - Popup)

A második feleség ugyanakkor Bogyoszlóra költözött Anna lányához. Az öregek e szétköltözése nyilván anyagi okokból, családi megegyezéssel történt (Családi közlés).

59 (Megjegyzés - Popup)

Dirner Gusztáv (1855–1912) neves nőgyógyász.

60 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Világosság 1947. febr. 14.

61 (Megjegyzés - Popup)

A Röttig Nyomda kiadványa, ismertetés berendezéséről, alkalmazottairól.

62 (Megjegyzés - Popup)

Sopron, 1903. december 11; Kölkedi István: Soproni sztrájkok a századforduló körül. SSz. 1962, 97–105.

63 (Megjegyzés - Popup)

Bokányi Dezső a Munkásotthon avatásán beszél 1904. április 24-én a Korona vendéglőben. Sopron. 1904.

április 3, 10, 22, május 28; Kölkedi István: Bokányi és Sopron. SSz. 1961, 332–341; Garai Lenke: Adatok a soproni szociáldemokraták tevékenységéhez az első világháború előtt. SSz. 1964, 54–57.

64 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Napló 1907. szeptember 1, 3; Kölkedi István: Áchim András Sopronban. SSz. 1961, 151–157.

65 (Megjegyzés - Popup)

Kölkedi István: Soproni bérmozgalmak az 1905–1907-es orosz forradalmak idején. SSz. 1963, 289–299.

66 (Megjegyzés - Popup)

Garbai Sándor a Munkás Betegsegélyző Pénztár elnöke, 1919-ben a Forradalmi Kormányzótanács elnöke. Vö.: Garai Lenke: Garbai Sándor soproni szereplése. SSz. 1966, 236–238.

67 (Megjegyzés - Popup)

Népszava 1908. ápr. 8. Vö. Imre József: A soproni Arbeiter Zeitung 1907–1909. SSz. 1959, 42–55.

68 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Hárs József: A soproni munkás turisták története. SSz. 1966, 1–14.

69 (Megjegyzés - Popup)

Merényi László: Háború ellenes mozgalom Győr-Sopron megyében 1912. őszén. SSz. 1951, 359–365.

70 (Megjegyzés - Popup)

Bors András: Emlékeim a soproni Kommünről. SSz. 1955, 38. Az osztrák Szociáldemokrata Párt nyugat-magyarországi tevékenységére vö. Schlag, Gerald: Die Sozialdemokratische Partei des Burgenlandes und der Anschluss des Landes an Österreich (1918–1921). Burgenländische Forschungen. Sonderheft II. Eisenstadt 1969, 142–169.

71 (Megjegyzés - Popup)

Hünner László: A soproni Munkásbiztosító 1919-ben. SSz. 1969, 58–68.

72 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Koncsek László: Miért maradt el 1933-ban Gömbös Gyula soproni látogatása. SSz. 1961, 252–254.

73 (Megjegyzés - Popup)

1935. március 26-án sztrájkba lépnek a vöslai fésűsfonó soproni gyárának munkásai. A sztrájk 1935. április 2-ig tart. Vö. Tirnitz József: A Soproni Fésűsfonógyár munkásainak sztrájkja 1935-ben. SSz. 1961, 141–147; Hétfői Újság 1935. március 26; Tirnitz József: Adatok Sopron város munkásmozgalmának történetéből. SSz. 1961, 221–232.

74 (Megjegyzés - Popup)

Meghívó Fűrész Gyula 50 éves nyomdász jubileumára. 1897–1947.

75 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Világosság 1947. február 14, 17.

76 (Megjegyzés - Popup)

Heimler Károly (szerk.): Sopron topográfiája. Sopron. 1936. Ebben Házi Jenő: Sopron város címere 79–80 + 2 színes melléklet.

77 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Varjú Elemér: Címeres könyvek a magyar nemzeti múzeum könyvtárában. Turul 1902, 83.

78 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Mollay Károly: Sopron város 1530. évi pecsétje. SSz, 1943, 64.

79 (Megjegyzés - Popup)

Házi i. h.; Varjú i. h.

80 (Megjegyzés - Popup)

Magyar Törvénytár. 1922. évi törvénycikkek. Bp. 1923, 210.

81 (Megjegyzés - Popup)

Házi i. h.: A kisebb pecsét lenyomata.

82 (Megjegyzés - Popup)

Sopron Városi Tanács jegyzőkönyve. 1971. márc. 12. Melléklet: Tanácsrendelet-tervezet Sopron város címerének alkotása és használata rendjéről. 1. §.

83 (Megjegyzés - Popup)

Várkonyi Endre: A magyar címer útja. Bp., 1957, 55.

84 (Megjegyzés - Popup)

Horváth Zoltán: Sopron és a megye múltja egykorú iratok tükrében. Sopron, 1964, 173. (Városi törv. hat. bizottság kgy. jkv. 1922. dec. 30).

85 (Megjegyzés - Popup)

Horváth László, Madarász Gyula és Zsadányi Oszkár: Sopron és Sopronvármegye ismertetője 1914–1934. Sopron, év. n. Ebben Missuray-Krúg Lajos: A leghívebb magyar város történetének arany napjai.

86 (Megjegyzés - Popup)

Magyar Statisztikai Közlemények. 76. kötet. Az 1920. évi népszámlálás VI. rész. Végeredmények összefoglalása. Bp., 1929, 39, 47.

87 (Megjegyzés - Popup)

Varjú i. h.

88 (Megjegyzés - Popup)

Győr-Sopron m. 2. sz. lt. Polgármesteri iratok: 1949. év. 5955. sz.

89 (Megjegyzés - Popup)

Uo. A polgármester felterjesztése: 1949. ápr. 12. A BM. válasza 1949. május 25 (129. 525. sz).

90 (Megjegyzés - Popup)

Sopron Városi Tanács VB. 1969. évi iratai 80. sz. A címer megalkotására javaslatot Kocsis József elnökhelyettes tett. Továbbá: 1971. évi iratok 149. sz.

91 (Megjegyzés - Popup)

Többek közt *gróf Sigray Antal* felszólalása a nyugat-magyarországi kérdésben a nemzetgyűlés 1922. január 19-i ülésén. (Az 1920 február hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés nyomtatványai. Napló XV. kötet, 292. ülés, 247–295. 11.); *Fuchs Endre*: Kőszegiek a nyugatmagyarországi felkelésben (Kőszeg és vidéke 1931. okt. 11., 18.); *Stelczer István*: Kik vívták meg az ágfalvi csatát? (Magyarság. 1929. szept. 19); *Endre László*: Képek a nyugatmagyarországi felkelésből (A Cél 1928, 19–36). Használta még *Träger Ernőt*, *Héjjas Jenőt*, *Rausnitzot*, a „Die Gendarmerie” jubileumi különszámát is. Ezeknek a bibliográfiai adatait a szövegben közöljük. *Missuray* munkatársa volt még a következő, ma részben túlhaladott gyűjteményes munkáknak is: „Emlékezés 1921–1931” A m. kir. bányamérnöki és erdőmérnöki főiskolai ifjúsági kör. (szerk. *Tóth Alajos*. Sopron 1932); „Sopronvármegye népszavazási emlékalbuma” (Sopron 1932).

92 (Megjegyzés - Popup)

A főiskola történetéhez újabb marxista feldolgozások: *Hiller István*: Sopron harca a hajdani selmecbányai főiskola idetelepítéséért 1919-ben. SSz. 1969, 97–106; *Papp István*: Az első magyar proletárhatalom és a Sopronba került Bányászati és Erdészeti Főiskola. SSz. 1969, 26–37.

93 (Megjegyzés - Popup)

Träger, Ernst: „Die Volksabstimmung in Sopron. 14–16. Dezember 1921” (Sopron 1921.).

94 (Megjegyzés - Popup)

Például nem használta ezt a munkát: *Gordon Brook-Shepherd*: „The Last Habsburg” (London 1968, 13, 358 l.), amely németül „Um Krone und Reich” (Wien–München–Zürich 1969, 400 l.) cím alatt jelent meg. Tartalmi ismertetés: „Megszólal Zita, az utolsó királyné” (Magyar Hírlap 1968. nov. 22–dec. 5).

95 (Megjegyzés - Popup)

Az I. rész (Irodalmi Szemle 1969/7. sz.) csak a románok budapesti bevonulásával kapcsolatos eseményeket tárgyalja.

96 (Megjegyzés - Popup)

Itt említjük meg, hogy *Gratz Gusztáv* „A forradalmak kora. Magyarország története 1918– 1920” (Bp., 1935, 354 l.) szintén beszámol azon tárgyalásairól, amelyeket bécsi követ korában Renner kancellárral – eredménytelenül – folytatott.

97 (Megjegyzés - Popup)

Forrásait lásd I. kötet 582–583. 11. Ezek közül külön meg kell említeni: D. E.: „Le plébiscite d’Ödenburg” (La vie des peuples, 1922, vol. 6, 700–707.); *Carlo Antonio Ferrario*: Italia e Ungheria. Storia del regno d’Ungheria in relazione con la storia italiana. (Milano 1926); *Antoine Ullein*: Le protocole de Venise (Monde nouveau 15. VI. 1928).

98 (Megjegyzés - Popup)

Karl Renner: Wie es zur Befreiung des Burgenlandes kam. 9–11. 11.; *Friedrich Gampp*: Vor zehn Jahren, 12–16; *Richard Dimmel*: Zehn Jahre Burgenland-Gendarmerie, 16–23; *Georg Müllner*: Der Kampf bei Agendorf, 31–32; *Anton Petzl*: Erinnerungen an die Kämpfe im Burgenland (33.). Utóbbi Missuraynál 123–126. lapokon. (Richard Dimmel cikkét lásd még: Gendarmerie-Zeitung, 1931. szept. 20., 27., okt. 4., 11.).

99 (Megjegyzés - Popup)

Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... Sopron 1919–1969. (Az Erdészeti és Faipari Egyetem jubileumi évkönyve, szerk. Herpay Imre). Bp., 1969, 331 l., illusztrálva.

100 (Megjegyzés - Popup)

Soós Imre: Az úrbéri birtokrendezések eredményei Sopron megyében. Sopron, 1941. 11.

101 (Megjegyzés - Popup)

Csapody István: A Sopron megyei „Nagyerdő” története. SSz. 1963, 223.

102 (Megjegyzés - Popup)

Csapody István: A Sopron megyei „Nagyerdő” története. SSz. 1963, 223.

103 (Megjegyzés - Popup)

Magyar mezőgazdaság zsebnaptára 1956. Budapest, 1955, 336.1

104 (Megjegyzés - Popup)

Országos Levéltár: A Széchenyi család levéltára (a továbbiakban: OL Széch.) P. szekció 623., X. kötet, fasc. A. nro 10, fol. 271.

105 (Megjegyzés - Popup)

OL. Széch., P. szekció 623., II. kötet, 28. szám: Silva Nagy Erdő, 174. r. sz., fasc. J, 14. volumen.

106 (Megjegyzés - Popup)

OL. Széch., P. szekció 623, II. kötet, 28. szám, 170. r. sz. fasc. A. nro 181.

107 (Megjegyzés - Popup)

OL. Széch., P. szekció 623, II. kötet, 28. szám, 170. r. sz. fasc. A, nro 194.